

Iida Valaranta

SUOMALAISTEN ASENNOITUMINEN KUNNALLISTEN PALVELUIDEN MARKKINOISTUMISEEN

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2019

TIIVISTELMÄ

VALARANTA, IIDA: Suomalaisten asennoituminen kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen
Pro gradu -tutkielma, 83 sivua + 4 liitesivua
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalipolitiikka
Ohjaaja: Jouko Nätti
Joulukuu 2019

Tutkielmani tarkastelee 18–70-vuotiaiden suomalaisten asenteita kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta. Yksityiset ja kolmannen sektorin palveluntuottajat osallistuvat yhä useammin kuntapalveluiden tuottamiseen. Julkisten palveluiden organisoinnissa hyödynnetään enenevässä määrin myös kilpailullisia elementtejä, kuten tilaajien ja tuottajien erottamista toisistaan sekä kilpailutusta. Kuntapalveluiden voidaankin katsoa markkinoistuneen. Niukkojen taloudellisten voimavarojen, heikentyvän taloudellisen huoltosuhteen, julkisen sektorin tehostamispaineiden ja uuden julkisjohtamisen (NPM) on arvioitu vauhdittaneen julkisten palveluiden markkinoistumista. Kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatuksen on havaittu Suomessa heikentyneen 2000-luvulla, mutta toisaalta yksityisten palveluntuottajien käyttö julkisten palveluntuottajien rinnalla on saanut osakseen voimistuvaa kannatusta. Lisäksi poliittisten näkemysten, kunnan taloudellisen tilanteen ja sosiodemografian, kuten sosioekonomisen aseman, iän ja sukupuolen, on havaittu vaikuttavan markkinoistumista sekä julkisia palveluita koskeviin asenteisiin.

Tutkielmassani kartoitan 18–70-vuotiaiden suomalaisten (N=2040) asenteita kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta ja tutkin kyseisiin asenteisiin voimakkaimmin yhteydessä olevia sosiodemografisia tekijöitä. Lisäksi selvitän, mitkä sosiodemografiset ryhmät eroavat asenteiltaan kuntapalveluiden markkinoistumisesta. Sosiodemografiset muuttujat on jaoteltu tutkielmassani intresseihin sekä ideologiaan. Tutkimuksessa intressejä eli vastaajan henkilökohtaista etua kuvastavat sukupuoli, ikä, ammatillinen koulutus, subjektiivinen yhteiskuntaluokka, ammattiryhmä, työpaikan sektori, kotitalouden bruttotulot ja ideologiaa mallintavat puolestaan puoluekannatus sekä ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys. Tutkimusaineistona käytän Elinkeinoelämän Valtuuskunnan kansallista asennetutkimusta vuodelta 2017. Analyysimenetelminä toimivat kuvailevat menetelmät, lineaarinen regressioanalyysi sekä varianssianalyysi.

Tulosten perusteella suomalaiset suhtautuvat kuntapalveluiden markkinoistumisen osa-alueisiin eriyvästi. Palveluntuottajan sektorilla ei ole valtaosalle suomalaisista merkitystä kuntapalveluiden säilyessä laadukkaina ja saavutettavissa. Toisaalta kunnan toivotaan tuottavan valtaosa palveluistaan eikä kilpailun uskota laajamittaisesti kohentavan kuntapalveluiden laatua. Lineaarinen regressioanalyysi osoitti suomalaisten intressien ja ideologian olevan yhteydessä asenteisiin kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta. Asenteita ennustaa vahvimmin puoluepoliittinen kannatus. Oikeistopuolueiden äänestäjät ovat myönteisimpiä markkinoistumista kohtaan. Myös sukupuoli, ikä, subjektiivinen yhteiskuntaluokka ja ammatilliseen keskusjärjestöön kuuluminen ovat yhteydessä markkinoistumista koskeviin asenteisiin. Varianssianalyysin tulosten mukaan ikä, koulutus, subjektiivinen yhteiskuntaluokka, ammattiryhmä, työpaikan sektori, puoluekannatus ja ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys erottelevat suomalaisten asenteita. Ideologiset muuttujat ovat intressejä vahvemmin yhteydessä kuntapalveluiden markkinoistumiseen suhtautumiseen ja mukana olleista muuttujista puoluepoliittinen kannatus määrittää markkinoistumisasenteita voimakkaimmin.

Avainsanat: asenteet, markkinoistuminen, kunnalliset palvelut, lineaarinen regressioanalyysi, varianssianalyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

VALARANTA, IIDA: Finnish attitudes towards marketisation of municipal services
Master's Thesis, 83 pages + 4 appendix pages
Tampere University
Faculty of Social Sciences
Social Policy
Supervisor: Jouko Nätti
December 2019

The purpose of the thesis is to examine attitudes towards marketisation of municipal services among Finnish citizens aged 18 to 70. The number of private and non-governmental organisations producing municipal services has increased. The administration and the production of public and municipal services has also been subject to more competition-based elements. The municipal services have been marketised which has been estimated to be a result of scarce financial resources, declined dependency ratio, a claimed enhancement of public services and the New Public Management. The Finns' support for marketisation of municipal services has diminished during the 21st century. However, the research literature suggests that there is a growing approval to the usage of private sector providers alongside with public providers in the production of public services. Political views, the economic circumstances of the municipality and sociodemographic factors, such as the socioeconomic status, age and gender, have been detected to influence the attitudes towards marketisation of municipal services and the support for the public services.

The attitudes towards the marketisation of municipal services are surveyed among Finnish citizens aged 18 to 70 (N=2040). The aim of the thesis is to examine which sociodemographic variables are most strongly associated with the attitudes towards marketisation of the municipal services. In addition, the variance of the opinions is researched within sociodemographic groups. The sociodemographic variables are divided according to interests and ideology. Gender, age, vocational education, self-perceived social class, occupational status, employment sector and household gross income delineate the personal interests of the respondents. The ideology is determined by the political party of choice and a membership in a trade union. The research data used in the thesis is the EVA Survey on Finnish Values and Attitudes 2017 conducted by the Finnish Business and Policy Forum (EVA). The statistical methods used in the analysis are descriptive methods, linear regression analysis and the analysis of variance.

The research findings show that the Finns' views of the marketisation of municipal services are divergent. Most Finnish citizens find the sector of the municipal service provider irrelevant, provided that the quality and the accessibility of the services are maintained. On the other hand, the municipality is expected to be responsible for providing the majority of the municipal services and the competition is not believed to result in extensively superior quality of municipal services. Linear regression analysis indicates that interests and ideology are associated with attitudes towards the marketisation of municipal services. The political party of choice has the strongest association with the attitudes, the right-wing party voters holding the most positive opinions towards the marketisation. Moreover, gender, age, self-perceived class and a membership in a trade union are associated with the attitudes towards marketisation of the municipal services. The results of analysis of variance suggest that age, education, self-perceived class, occupational status, employment sector, party of choice and the membership in a trade union explain the variation in the views of marketisation. The ideological variables have a statistically stronger association with the views of marketisation than the variables of interests. Out of all the variables used in the analysis, the opinions of marketisation were explained most sufficiently by the party of choice.

Keywords: attitudes, marketisation, municipal services, linear regression, analysis of variance

The originality of the thesis has been checked using Turnitin OriginalityCheck service.

SISÄLLYS

1. Johdanto	1
2. Julkisten palveluiden markkinoistuminen	3
2.1 Markkinat hyvinvointivaltiossa.....	3
2.2 Markkinoistuminen	5
2.3 Uusi julkisjohtaminen kuntapalveluiden muokkaajana.....	6
2.4 Kunnallisten palveluiden muutos	8
2.5 Kansalaisten asema julkisten palveluiden markkinoistumisessa	11
3. Julkisia palveluita koskeva aiempi asennetutkimus	15
3.1 Sosiodemografiset erot hyvinvointivaltiomielenpiteissä	17
3.2 Mielenpiteet yksityisten palveluntuottajien laajentuneesta roolista	20
3.3 Asenteiden intressi- ja ideologiajaottelu.....	23
4. Tutkimusasetelma	26
4.1 Tutkimuskysymys ja tutkimuksen tavoitteet.....	26
4.2 Mielenpidetutkimuksen lähtökohdat	30
4.3 Aineisto	31
4.4 Muuttujat ja muuttujamuunnokset	35
4.4.1 Intressit	35
4.4.2 Ideologia	38
4.4.3 Kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatuksen summamuuttuja	39
4.5 Menetelmät.....	43
4.5.1 Lineaarinen regressioanalyysi	43
4.5.2 Varianssianalyysi	49
5. Tulokset	52
5.1 Suomalaisten suhtautuminen kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen	52
5.2 Kansalaisten kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskeviin asenteisiin voimakkaimmin yhteydessä olevat sosiodemografiset muuttujat	55
5.3 Kansalaisten intressi- ja ideologiaryhmien erot asenteissa kunnallisen palveluntuotannon markkinoistumisesta	59
6. Päätäntä	66
6.1 Yhteenveto ja pohdinta	66
6.2 Tutkimuksen arviointia	71
6.3 Jatkotutkimusideat	75
LÄHTEET	77
LIITTEET	

Taulukkuuettelo

Taulukko 1. Aineiston vastaajat tutkimuksessa käytettyjen, intressejä kuvaavien sosiodemografisten muuttujien luokissa. N=2040.....	33
Taulukko 2. Vastusjakaumat tutkimuksessa käytettyjen, ideologiaa kuvaavien muuttujien luokissa. N=2040.	34
Taulukko 3. Regressioanalyysin tulokset. Suomalaisten sosiodemografisten muuttujien yhteys kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskeviin asenteisiin. F=29,37. N=1968.....	56
Taulukko 4. Varianssianalyysin tulokset. Suomalaisten asenteet kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta intressimuuttujien luokissa. Selitettävä muuttuja: kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatus, 0 (kielteinen) – 24 (myönteinen).	60
Taulukko 5. Varianssianalyysin tulokset. Suomalaisten asenteet kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta ideologiamuuttujien luokissa.....	64

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Suomalaisten markkinoistumista koskeviin asenteisiin vaikuttavia tekijöitä.	28
Kuvio 2. Suomalaisten intresseihin ja ideologiaan jaotellut sosiodemografiset muuttujat tutkimuksessa. ...	39
Kuvio 3. Suomalaisten suhtautuminen kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen (%). N=2040.....	52

1. Johdanto

Markkinat ja hyvinvointivaltio mielletään usein toisilleen vastakkaisina, ja pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon sekä universalismiin on perinteisesti liitetty käsitys julkisen sektorin vahvasta roolista hyvinvointipalveluiden tuotannossa sekä rahoituksessa (Julkunen 2006; Anttonen & Sipilä 2000; Pierson 2001, 440). Julkinen palvelutuotanto kuitenkin korvautuu yhä useammin yksityisen ja kolmannen sektorin palveluilla sekä julkisen ja yksityisen sektorin välisillä yhteistyömenettelyillä. Kunnallisella palvelukentällä onkin koettu kilpailullinen käänne. Muun muassa yksityisten sosiaali- ja terveyspalveluiden määrä kasvoi 2000-luvulla niin kustannuksilla kuin henkilöstömäärälläkin mitattuna, yksityisten sosiaalipalveluiden henkilöstövolyymin kasvu oli julkista huomattavasti ripeämpää ja yksityisten sosiaalipalveluiden menot peräti kaksinkertaistuivat (Arajärvi & Väyrynen 2011, 1–3; Virtanen 2018, 3). Yksityiset palvelutuottajat ovat saaneet vahvan jalansijan erityisesti kunnan sosiaalitoimen laitospainotteisissa palveluissa sekä rakentamisen ja kiinteistöpalveluiden toimialalla (Hyvärinen & Lith 2008, 48–57, 101–121).

Markkinoiden ja hyvinvointivaltion välisen vastuun tiukka rajanveto julkisissa palveluissa on murtumassa. Kilpailuun perustuvat julkiset palvelut ovat kokonaisuudessaan lisääntyneet merkittävästi (Forma, Niemelä & Saarinen 2008) ja kaiken kaikkiaan ulkoisen palvelutuotannon sekä ostopalveluiden määrä on kasvanut kuntien oman palveluntuotannon kustannuksella (Kallio 2007, 240; Anttonen, Häikiö & Raitakari 2013, 291; Koskiahho 2008, 173–176). Kunnallisten palveluiden voidaan arvioida niin sanotusti markkinoistuneen eli yhä useammin myös yksityiset yritykset ja järjestöt osallistuvat julkispalveluiden tuottamiseen julkisen sektorin sijaan ja markkinamekanismien, kuten kilpailuttamisen, hyödyntäminen ja soveltaminen julkisessa palvelutuotannossa on lisääntynyt (Lehto & Tynkkynen 2013, 605).

Vaikka julkisella sektorilla on ollut Suomessa merkittävin rooli julkisten palveluiden tuottajana, yksityiset toimijat ja vapaaehtoisjärjestöt ovat kuitenkin käytännössä aina osallistuneet hyvinvointipalveluiden tuottamiseen sekä julkisesti tuotettujen palveluiden täydentämiseen (Kallio 2007, 239) ja OECD-maissa sekä julkinen että yksityinen sektori ovat olleet jakautuneessa vastuussa vähäosaisten sosiaalisesta suojelusta (Gilbert 2005, 5). Siitä huolimatta, ettei markkinoiden hyödyntäminen julkisissa palveluissa ole uusi ilmiö,

hyvinvointipalveluiden markkinoistumisen tahti on aiempaa kiivaampaa, ja yhä useammin julkisen palvelun tuottaa julkisen sektorin ulkopuolinen toimija (mm. Arajärvi & Väyrynen 2011; Forma, Niemelä & Saarinen 2008).

Instituutiot saavat oikeutuksensa kansalaisilta, ja kansalaisten tuki on hyvinvointivaltion legitimiteetin keskeisimpiä tukipilareita (Jaeger 2006, 321). Pohjoismailla on ollut tyypillistä, että kansalaiset arvostavat kilpailua enemmän yhteistyötä (Helkama 2015, 220). Vaikka julkisten palveluiden markkinoistumiskehitys on ollut ripeää, julkiset ja etenkin universaalit palvelut ovat säilyttäneet vahvan kannatuspohjansa kansalaisten joukossa hyvinvointivaltion muutoksesta sekä hyvinvointipalveluiden markkinoistumisesta huolimatta (Haavisto 2017, 22; Kunnallisan kehittämissäätiö 2017, 13–14; Muuri & Manderbacka 2010, 96–105; Svallfors 2011, Muuri 2008, Forma & Saarinen 2008).

Teen pro gradu -tutkielmani kunnallisten hyvinvointipalveluiden markkinoistumisesta kansalaisten asenteiden näkökulmasta. Olen kiinnostunut siitä, millä tavoin suomalaiset kokevat kunnallisten palveluiden markkinoistumisen ilmiön sekä yksityisten palveluntuottajien voimistuneen roolin kuntapalvelukentällä, sillä kansalaiset ovat osoittaneet tukensa julkisille palveluille (mm. Kunnallisan kehittämissäätiö 2017; Muuri & Manderbacka 2010). Tarkoitukseni on tutkia erityisesti sitä, mitkä kansalaisten sosiodemografiset tekijät ovat vahvimmin yhteydessä mielipiteisiin kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta ja mitkä sosiodemografiset tekijät puolestaan erottavat kunnallisten palveluiden markkinoistumista kannattavia ja vastustavia henkilöitä. Käytän aineistonani vuoden 2017 EVAn kansallista asennetutkimusta, jossa on tiedusteltu 18–70-vuotiaiden suomalaisten arvoja ja asenteita yhteiskunnan toimivuudesta.

2. Julkisten palveluiden markkinoistuminen

Tässä luvussa kuvailen ensimmäiseksi hyvinvointivaltion muutosta, hyvinvointivaltion ja markkinoiden välistä suhdetta sekä julkisten palveluiden markkinoistumista. Tämän jälkeen määrittelen yksityiskohtaisemmin markkinoistumisen käsitteen ja etenen julkisia palveluita muovanneen uuden julkisjohtamisen sekä kunnallisten palveluiden markkinoistumista vauhdittaneiden reformien tarkasteluun. Viimeiseksi käsittelen kansalaisten muuntunutta asemaa kunnallisten palveluiden markkinoistumisprosessissa.

2.1 Markkinat hyvinvointivaltiossa

Suomen julkisia palveluita ja kunnallisista palveluista erityisesti sosiaali- ja terveystuotantoa on leimannut vahvasti universalismi, sillä sosiaalisten oikeuksien myötä jokainen kansalainen on oikeutettu saamaan kyseisiä palveluita, jotka ovat pääosin verovaroin tuotettuja. Universalismin periaatteeseen pohjautuva palvelujärjestelmä määrittää palvelun saajat sosiaalisiksi kansalaisiksi, joilla on oikeus sosiaalipoliittisiin etuuksiin kansalaisuuden sekä perustuslain nojalla. (Anttonen & Sipilä 2000.) Sosiaalinen kansalaisuus onkin nähty aiemmin lähes kaikissa kapitalistisissa valtioissa markkinoille ja voiton tavoittelulle vastakkaisena käsitteenä (Crouch 2004, 78–79), ja sosiaalisten oikeuksien perustuslaillisuus on taannut julkisten resurssien tasa-arvoisen jaon.

Hyvinvointivaltioon liitettävät, oikeudenmukaisuuteen pyrkivät arvot nähdään usein ristiriitaisina markkinoilla vallitsevien arvojen, kuten kilpailun, kannusteiden ja sosiaalisen epäoikeudenmukaisuuden hyväksymisen, kanssa (Taylor-Gooby 2004, 30). Tasa-arvo onkin mielletty suomalaisten yhdeksi keskeisimmistä arvoista (Helkama 2015). Markkinaperusteisuuden ja hyvinvointivaltion tasa-arvovaateen yhteensovittamisen on kuitenkin arvioitu olevan haasteellista (Saari 2017, 481). Vaikka käytännössä markkinat ovat osallistuneet hyvinvointipalveluiden tuottamiseen valtaosassa hyvinvointivaltioista (Gingrich 2011, 20), julkinen ja yksityinen sektori on usein mielletty toisilleen vastakkaisina. Hyvinvointivaltion ja julkisten palveluiden keskeisinä tehtävinä on ollut lieventää markkinoiden tuottamia epäkohtia sekä suojata kansalaisten sosiaalisia oikeuksia, hyvinvointia ja riippumattomuutta markkinoista (Anttonen & Häikiö 2011; Svallfors 2004, 119).

Vaikka sosiaalidemokraattisissa hyvinvointivaltioissa on myös ansaintaperusteisia etuuksia, kyseisille hyvinvointivaltioille on ollut ominaista kaikkien kansalaisten kuuluminen saman vakuutusjärjestelmän piiriin, mikä on puolestaan mahdollistanut julkisen vallan kontrollin ja markkinoiden rajalliset valtuudet hyvinvointipalveluissa (Esping-Andersen 1990, 26–28). Nykyään julkisen ja yksityisen välinen vastakkainasettelu on kuitenkin lieventynyt ja palveluntuotannossa on pyritty pikemminkin yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyöhön sekä kumppanuuteen. On tulkittu, että hyvinvointivaltion laaja julkinen palveluvastuu on väistymässä ja että kunnat ovat saamassa palveluiden järjestäjän roolin palveluiden tuottajan sijaan (Fredriksson, Hyvärinen, Mattila & Wass 2009, 24; Hyvärinen & Lith 2008, 10).

Robert Henry Cox (1998) arvioi, että hyvinvointivaltion sosiaalisista oikeuksista ollaan siirrytty kohti diskursiivisia, neuvoteltavia oikeuksia, mikä lisää eri intressiryhmien vaikutusta sosiaalipolitiikan määrittelyyn ja voi johtaa kansalaisten palveluiden selektiivisempään ja epätasa-arvoisempaan kohdentumiseen. Diskursiiviset oikeudet mahdollistavat epäoikeudenmukaisuuden lisääntymisen palvelukentällä, sillä yksilöiden ja ryhmien on kyettävä vaatimaan räätälöityjä palveluita itselleen, minkä riskinä on heikompien toimijoiden jääminen alisteisempaan asemaan. Reformeja, joissa kavennetaan valtion puuttumista palveluiden tuottamiseen, perustellaan usein asiakaslähtöisyydellä ja asiakkaan vaikutusmahdollisuuksilla, mikä puolestaan voi heikentää palveluiden saamista sosiaalisena oikeutena. (Emt., 8–11.) Vaikka suomalaisten arvopohja on muovautunut aiempaa yksilökeskeisemmäksi, universalismi saa toisaalta yhä osakseen voimakasta kannatusta (Helkama 2015, 112;220–223).

Hyvinvointivaltioihin kaikkialla on kohdistunut moraalista ja fiskaalista eli valtion verotukseen pohjautuvaa kritiikkiä. Niukat taloudelliset voimavarat yhdistettyinä julkisten etuuksien ja palveluiden kysynnän kasvuun sekä syytökset hyvinvointijärjestelmän passivoivasta luonteesta ovat johtaneet julkisten sosiaalimenojen karsintaan. (Cox 1998, 1–5.) Hyvinvointivaltiot ja julkinen sektori joutuvatkin kamppailemaan jatkuvan niukkuuden (*permanent austerity*) painostamana (Pierson 2001, 410–411), ja väestön ikääntymisen aiheuttamat kustannuspaineet ovat ajaneet hyvinvointivaltioita OECD-maissa hyödyntämään markkinaperusteisia uudistuksia (Gilbert 2005, 5).

Hyvinvointivaltiokritiikki on ollut poliittisten uudistusten ja reformien liikkeellepanija (Cox 1998, 1–5), ja voidaankin arvioida, että myös markkinoistumisen kehityskulun taustalla vallitsevat niin niukkenevat taloudelliset resurssit, heikentyvä huoltosuhde, kunnallistalouden tiukat budjettikehykset kuin uuden julkisjohtamisen ihannoima, yksityisen sektorin toimintamallien sisällyttäminen osaksi julkista sektoria (Hyvärinen & Lith 2008, 9). Lisäksi taloudellisen kasvun ja ekologisuuden rajat koskettavat niukkenevien taloudellisten voimavarojen ja kasvavan palvelukysynnän ohella koko hyvinvointivaltiota (Stenvall & Virtanen 2012, 21–22). Myös Suomen hyvinvointivaltio ja kunnat joutuvat kamppailemaan niukkojen taloudellisten voimavarojen, kasvavien palvelutarpeiden ja passivoimiskritiikin ristipaineessa.

Neil Gilbert (2005, 5–6) ennustaa markkinaorientoitumisen lähentävän hyvinvointivaltiota niin sanottuun mahdollistavaan valtioon (*enabling state*), jossa julkinen vastuu korvautuu ainoastaan yksityisen vastuun tukemisella. Julkisen sektorin siirtyä julkisesta vastuusta sosiaalisten oikeuksien toteuttajana kohti sosiaalisten oikeuksien mahdollistavaa roolia herättää huolen kehityskulun vaikutuksesta kansalaisten väliselle tasa-arvolle. Toisaalta hyvinvointivaltion alasajon retoriikka on tulkittu myös liioitelluksi, ja hyvinvointivaltion kannatuksen on arvioitu olevan hyvinvointivaltioon kohdistuneista paineista huolimatta vankkaa (Pierson 1994; 2001, 410–419).

2.2 Markkinoistuminen

Markkinoistumisen käsitettä on määritelty eri tavoin. Arttu Saarisen (2007, 601) mielestä markkinoistumisen määrittely tutkimuksissa on ollut hajanaista, yksityistäminen ja ulkoistaminen on sekoitettu keskenään ja vastaajia on sijoittunut paljon ”en osaa sanoa” -vastauskategorioihin. Lyhyesti markkinoistuminen on kuitenkin tiivistetty tarkoittamaan palveluiden tuotantotavan muutosta julkisista tuottajista kohti yksityisiä tuottajia sekä yksityisen sektorin toimintamallien liittämistä osaksi julkista sektoria (Anttonen & Meagher 2013, 16–17). Marianne Dovemark ym. (2018, 123) puolestaan määrittelevät markkinoistumisen ”uudelleenjärjestelyksi, joka mahdollistaa julkisten yhtiöiden ja instituutioiden markkinaorientoituneen toiminnan omaksumalla yksityisen sektorin markkinamuotoja korostavia johtamistapoja ja rahoitusjärjestelmiä.” Dovemark kumppaneineen uskoo deregulaation eli sääntelyn vähentämisen

vauhdittavan sekä markkinoistumista että yksityistämistä. Markkinoistuminen on myös kontekstisidonnainen ilmiö ja käsite (Karsio & Anttonen 2013, 86), jossa painottuu kansalaisten kuluttajuuden sijaan julkisen sektorin toimintamallien muutos (Anttonen, Häikiö & Raitakari 2013, 291).

Vaihtoehtoisia termejä markkinoistumiselle ovat muun muassa yksityistäminen ja kaupallistaminen. Yksityistäminen tarkoittaa julkisten sektorin toimintojen ulkoistamista yksityiselle tai kolmannelle sektorille (Dovemark ym. 2018, 123). Yksityistämiseen sisältyy myös julkisen pääoman siirtämistä yksityiseen omistukseen, jota ei kuitenkaan tapahdu kaikissa palvelutuotannon markkinamekanismeissa. Kaupallistaminen on puolestaan melko harvinaisesti käytetty termi, vaikkakin se huomioi myös tilanteen, jossa markkinat eivät ole täysin vapaat julkisesta omistuksesta ja sääntelystä. (Crouch 2004, 79–80.) Markkinoistumisen käsitteen eri määritelmiä vaikuttaa yhdistävän yksityisten toimintamallien sulauttaminen osaksi julkista sektoria. Valitsen markkinoistumisen käsitteen tutkielmaani kuvastamaan kunnallisissa palveluissa tapahtunutta kilpailullista käännettä. Lisäksi markkinoistuminen on Suomen yhteiskuntatutkimuksessa melko vakiintunut käsite, jota ei tarvitse mieltää ainoastaan yksityisiin omistuksiin perustuvina markkinoina.

Jane Gingrichin (2011, 3–20; 38) mukaan julkisten palveluiden markkinoistuminen ei ole yksiselitteinen kehityskulku, vaan markkinoistuminen sisältää erilaisia markkinatyyppejä, joihin poliittiset puolueet viimekädessä vaikuttavat eniten. Puolueet valitsevat omiin preferensseihinsä sopivia markkinamekanismeja ja pyrkivät maksimoimaan vaalituloksensa ideologisten rajoitteidensa ja vallitsevan palvelujärjestelmän rakenteiden puitteissa. Gingrichin muodostamaa erilaisten markkinatyyppeiden jaottelua on kuitenkin kritisoitu markkinoistumisen liian ”suotuisasta” kohtelusta sekä markkinoistumisen epäoikeudenmukaisten lopputulosten huomiotta jättämisestä (Svallfors 2013).

2.3 Uusi julkisjohtaminen kuntapalveluiden muokkaajana

Markkinamuotoisten elementtien liittäminen osaksi hyvinvointivaltiota on ollut keino vastata hyvinvointivaltion tehottomuuskritiikkiin ja väestön ikääntymisestä juontuviin paineisiin. Julkispalveluiden kilpailullinen käänne on juontanut vahvasti juurensa kansainvälisesti suosittuun uuteen julkisjohtamiseen

(*New Public Management*), jonka tavoitteena on tehostaa ja uudistaa julkista sektoria sekä lisätä vaikuttavuutta sulauttamalla yksityisen sektorin toimintamalleja osaksi julkista hallintoa (Pollitt & Bouckaert 2000). Uudella julkisjohtamisella onkin tarkoitettu yleisesti julkisen sektorin markkinataloudellisia uudistuksia (Yliaska 2010, 361). Uuden julkisjohtamisen ytimessä on usko palveluiden tehokkaaseen tuottamiseen tavalla, jossa yksityisen sektorin johtaminen, organisointi ja työmarkkinatoimet sisällytetään osaksi julkista sektoria (Pierson 2007, 180–181). Erityisesti kansainväliset tahot, kuten EU ja OECD, ovat ajaneet uuteen julkisjohtamiseen perustuvia julkisen sektorin reformeja (Niemelä 2008,15–16).

Myös kunnallisten palveluiden hallinnointiin ulottuva uusi julkisjohtaminen pohjautuu julkisen valinnan teoriaan, jonka mukaan julkinen hallinto ja äänestäjät tekevät taloudellisesti vastuuttomia, epärationaalisia ja tehottomia valintoja suhteessa markkinoilla suoritettuihin yksityisiin valintoihin, joissa hyödyn ja kustannusten vaikutukset kohdentuvat yksilölle itselleen. Julkisen valinnan teoria arvioi julkisen byrokratian pyrkivän ylläpitämään laajaa julkispalveluiden kenttää säilyttääkseen oman asemansa ja välttääkseen kilpailutilanteet markkinoilla, mikä on omiaan johtamaan taloudellisesti kestäättömään hyvinvointipolitiikkaan. New Public Management asettaa yksityisen sektorin ylivoimaiseen asemaan suhteessa julkiseen sektoriin, joka monipoliasemassaan tuottaa tehottomia, tuottajavetoisia sekä vajavaisesti asiakaslähtöisiä palveluita. Lisäksi uuteen julkisjohtamiseen linkittyä desentralisaatio eli hajauttaminen sekä päätöksenteon jakaminen, joustavuus, suoritus- ja vaikutusperusteisuus, keskittyminen tehokkuuteen, valvonnan lisääminen ja tulosjohtaminen. (Pierson 2007, 46–48; 180–181.)

Kilpailullisten elementtien rakentaminen julkisten palveluiden organisointiin on ollut alun alkaen yleisintä kunnan teknisellä toimialalla (Julkunen 2006, 176). Jari Stenvallin ja Petri Virtasen (2012, 20–21) mukaan uusi julkisjohtaminen on vaikuttanut myönteisesti muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuotannon asiakaslähtöisyyteen, läpinäkyvyyteen, tilintekovastuuseen sekä palveluiden uudistuskykyyn. Toisaalta sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteen sovittamisessa uuden julkisjohtamisen toimintalogiikkaan on nähty myös ongelmakohtia. Louise Dalingwater (2014) on arvioinut, että uusi julkisjohtaminen on kadottanut julkisen palvelueetoksen eikä ole onnistunut kohentamaan sosiaali- ja terveystalouden laatua ja

ennaltaehkäisyä Iso-Britanniassa. Voimakkaan uuden julkisjohtamisen omaksuneissa maissa, kuten Yhdysvalloissa ja Uudessa-Seelannissa, uusi julkisjohtaminen on puolestaan vähentänyt palveluiden saatavuutta juuri niitä eniten tarvitsevien joukossa (Aberbach & Christensen 2005, 233). Suomessa julkista hyvinvointivastuuta on sen sijaan sysätty sekä perheille että yksilöille ja hyvinvointipalveluiden laatu sekä saatavuus ovat heikentyneet (Julkunen 2006, 162–164).

Uusi julkisjohtaminen pohjautuu rationaalisen kuluttajan vaateeseen. New Public Management painottaa asiakkaan valinnanmahdollisuuksia sekä asiakaslähtöisyyttä ja onkin korvannut aiemmin hallinnolle alisteiseksi tulkitun kansalaisen kuluttajan käsitteellä (Tuurnas, Kurkela & Rannisto 2016, 103). Markkinoistumista puoltavassa retoriikassa uskotaan, että kansalainen kuluttajan ja palveluiden asiakkaiden roolissa kehittää julkisia palveluita laadukkaammiksi (Clarke 2004). Uusi julkisjohtaminen onkin vauhdittanut julkisen sektorin kilpailua sekä markkinavetoisia uudistuksia ja muuttanut kansalaisuusikäsitystä kohti valintoja tekevää, aktiivista kuluttajaa. Kean Birch ja Matti Siemiatycki (2016, 182–183) toteavat uuden julkisjohtamisen pyrkivän siirtämään valtion toimijuuden palveluiden järjestäjästä kohti markkinoiden mahdollistajaa. Uusi julkisjohtaminen ja sen hyödyntäminen muuttavat niin kansalaisten, valtion kuin markkinoidenkin välisiä suhteita myös kunnallisten palveluiden piirissä.

2.4 Kunnallisten palveluiden muutos

Kunnallisten palveluiden rajaaminen ei ole yksiselitteistä, sillä kuntien peruspalveluille ei ole täsmällistä käsitteellistä määritelmää. Kansalaisen ja julkisen vallan välinen suhde konkretisoituu kunnassa, jolla on vastuu asukkaidensa hyvinvoinnista (Heuru, Mennola & Rynnänen 2011, 50). Kunnan toiminta on turvattu perustuslaillisesti pohjautuvan kunnan asukkaiden itsehallintoon (Suomen perustuslaki 1999/731 § 121). Kunnan toiminta jakautuu yleiseen sekä erityiseen toimialaan. Kunnille laissa säädetyt tehtävät muodostavat kunnan erityisen toimialan ja kunnallisen itsehallinnon nojalla valitut palvelut lukeutuvat puolestaan kunnan yleiseen toimialaan. Kuntien peruspalveluilla voidaan yleistäen tarkoittaa palveluja, joilla on vaikutusta kansalaisten päivittäiseen elämään ja jotka pääsääntöisesti koskevat suurta ihmisjoukkoa. Kyseisiä palveluita

ovat erityisesti sivistykselliset sekä sosiaali-, terveys-, liikenne- ja turvallisuuspalvelut. (Heuru, Mennola & Ryyänen 2011, 53; 259–260.) Kunnan lakisääteisten palveluiden ulkoistamisen on havaittu olevan yleisen toimialan palveluiden ulkoistamista säädellympää (Komulainen 2010, 235).

Kunnan lakisääteiset palvelut koskettavat koulutusta, päiväkotia, kulttuuria, kirjastoa, nuorisopalveluita, kaupunkisuunnittelua, maankäyttöä, veden- ja energiantuotantoa, jätehuoltoa, ympäristöpalveluita, sosiaali- ja terveyspalveluita sekä palo- ja pelastustoimea. Lisäksi kunnallisia palveluita voivat olla kunnan yleisen toimialan palvelut, joita kunta voi itsehallintonsa nojalla tarjota kuntalaisilleen, kuten talouteen, työllisyyteen ja asumiseen liitettävät palvelut. (Valtiovarainministeriö, viitattu 29.11.2018.) Käytän jatkossa tutkielmassani kunnallisten palveluiden määritelmänä edellä mainittua kunnan lakisääteisten palveluiden sekä yleisen toimialan eli kunnan itsehallinnollisten palveluiden kokonaisuutta.

Keskushallinto on kannustanut kuntia hyödyntämään yksityisiä palveluntuottajia sekä kehittämään palvelumarkkinoita julkisen talouden tehokkuus- ja tuottavuuspaineiden ratkaisemiseksi (Valtiovarainministeriö 2006). Uusi julkisjohtaminen on kehystänyt monia kunnallisten palveluiden uudistuksia, kuten vuoden 1984 sosiaali- ja terveyspalveluiden suunnittelua ja valtiosuosuuksia määrittävän lainsäädännön Valtava-uudistusta, joka salli kuntien ostopalvelut ulkoisilta palveluntuottajilta ja mahdollisti kunnallisten palveluiden markkinoiden kehittymisen julkisten palveluiden sisälle. Myös valtiosuosuusjärjestelmän uudistaminen vuonna 1993 ja uusi kuntalaki vuonna 1995 kannustivat kuntia kustannustietoisuuteen, tehokkuuteen ja valtion sääntelyn rajoittamiseen sekä kunnallisen itsehallinnon vahvistamiseen. (Niemelä 2008, 12–18.)

Markkinoita on tarjottu kansallisen keskushallinnon suunnalta myös julkiseen resurssipulaan aina 1990-luvulta lähtien (Niemelä 2008, 20). 2000-luvun lopun jälkeen palveluiden uudistukset ovat koskeneet erityisesti palvelurakenteita (muun muassa PARAS-laki) ja ovat painottaneet kuntien, seutujen ja yksityisten toimijoiden yhteistyötä (Fredriksson ym. 2009, 20–21). Yksi markkinoistumista julkisissa palveluissa edistävä reformi oli Juha Sipilän hallituksen peruuntunut sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus, jossa pyrittiin palveluiden järjestämisen ja tuottamisen erottamiseen sekä palvelukokonaisuuksien valinnanvapautta

sisältävien elementtien kasvattamiseen (HE 15/2017). Asiakkaat olisivat saaneet valita yksityisten, kolmannen sektorin tai julkisten sosiaali- ja terveyskeskusten väliltä (HE 15/2017), jolloin myös yksityiset palveluyritykset olisivat päässeet tuottamaan verovaroin rahoitettuja palveluita. Sosiaali- ja terveydenhuoltouudistus olikin mittava palvelumarkkinoita ja valinnanvapautta edistämään pyrkinyt reformi sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisen ja tuottamisen kentällä. Nykyinen sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistus sekä maakuntaudistus etenevät ilman asiakkaiden valinnanvapautta, mutta siirtänevät sosiaali- ja terveyspalvelut sekä palo- ja pelastustoimen kunnilta suuremmille itsehallintoalueille, maakunnille (Pääministeri Antti Rinteen hallitusohjelma 6.6.2019, 152; viitattu 26.8.2019).

Markkinoiden ja kilpailun kasvattaminen on myös osa kansainvälisten suurorganisaatioiden, kuten Kansainvälisen valuuttarahaston, Maailmanpankin ja OECD:n, intressejä, joissa lähtökohtana pidetään markkinoiden julkista parempaa kykyä turvata maksimaalinen tehokkuus kaikkialla hyvinvoinnin tuottamisen areenoilla (Pierson 2007, 179–180). Briitta Koskiaho (2008, 11) arvioi, että EU:n palveluiden ja markkinoiden vapaan liikkuvuuden tavoite vauhdittaa palveluiden markkinoistumiskehitystä kansallisella tasolla. Useat julkiset palvelut konkretisoituvat kunnissa, joilla on lakisääteisten palveluiden järjestämisvastuu, mutta kunnallisen itsehallinnon nojalla vapaus valita kyseisten palveluiden tuottamistapa. Kuitenkin osin EU:n ja valtion linjaama hankintalainsäädäntö rajoittaa palveluiden ulkopuolisten tuottajien valintaa ja kilpailutusprosessia kunnissa. Kunnan lakisääteiset palvelut on alistettava hankintalain ja EU:n hankintadirektiivin mukaisesti kilpailutettaviksi (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöehtosopimuksista 2016/1397), ja hankintalain on esitetty vauhdittaneen markkinoistumista (Julkunen 2006, 89).

EU:n tavoitteena on ollut kasvattaa yksityisten palveluntuottajien määrää sekä tehostaa julkista sektoria (Julkunen 2006, 71), ja EU on tiukentanut kansallisia kilpailutuslainsäädäntöjä (Aberbach & Christensen 2005, 232). Kilpailutuksessa kunta pyytää tuottajilta tarjouksia mahdollisimman yksilöidystä tuotteista sekä ilmoittaa etukäteen kriteerit tuottajan valinnalle (Fredriksson & Martikainen 2006, 13), minkä tavoitteena on eri palveluntuottajien mahdollisimman tasa-arvoinen kohtelu. Sekä kansainväliset organisaatiot että kansalliset toimijat ovat näin pyrkineet ohjaamaan kuntien paikallistason palvelutuotantoa yksityisten

toimijoiden suuntaan. Vaikka kunnat eivät ole vapaita kansallisesta ja kansainvälisestä ohjauksesta, Mikko Niemelän (2008, 14) mukaan useat tekijät kunnissa, kuten kuntalaisten asenteet, poliittiset voimasuhteet ja taloudellinen tilanne, voivat kuitenkin vaikuttaa kunnan toimintasuositusten toteutumiseen.

2.5 Kansalaisten asema julkisten palveluiden markkinoistumisessa

Muuttuvat hyvinvointipalvelumarkkinat uudelleenmäärittävät kansalaisten asemaa sekä julkisen ja yksityisen hyvinvointivastuun rajaa. Palveluiden käyttäjistä on pyritty muokkaamaan palvelunsaajien sijaan kuluttajia ja heidän omarahoitusosuuksiaan on kasvatettu. (Lehto, Anttonen, Haveri & Palukka 2012, 11–16.) Valtion ja yksilön välinen vastavuoroinen suhde on korvautunut sekä markkinoistumisen että individualismin myötä kansalaisen oman vastuun ja veloitteiden painotuksella. Vastuu, valinta ja osallisuus ovat yhä enenevässä määrin esillä hyvinvointipolitiikassa. (Hvinden & Johansson 2007.)

Kansalaisten itsenäisyys on yhteiskunnallisesti tavoiteltavaa, kun taas riippuvaisuus piirtyy usein stigmatisoivana (Clarke, 2006, 427). Yksityiset henkilöt pyritään uusliberalismin nimissä vapauttamaan toimimaan haluamallaan tavalla, mutta samanaikaisesti heiltä edellytetään vastuullista palvelunkäyttäjän roolia (Clarke 2004, 33). Valinnanvapauden toivotaan muovaavan asiakkaista vastuullisia kuluttajia, joilla on toisaalta kohtuulliset palvelutoiveet (Clarke 2006, 436). Markkinoistuneissa kunnallisissa palveluissa asiakkuus onkin lähentymässä kuluttajuutta, johon liitetään valinnanvapauden ohella myös vastuullisuuden edellytys. John Clarken (2004, 39) mukaan kuluttajuuden ihannointi kuitenkin sivuuttaa sosiaalisen epäoikeudenmukaisuuden.

Julkisen sektorin vastuuta siirretään enenevässä määrin yksityisen piiriin, erityisesti kotitalouksille (emt.). Briitta Koskiaho (2008, 14) arvioi julkisten palveluiden ulkoistamisen, palvelusetelien käytön ja palvelumaksujen korotuksen siirtäneen sosiaalista vastuuta kansalaiselle itselleen, ja Raija Julkusen (2006, 9–26) mukaan juuri vastuun diskurssi on korostunut yhteiskunnallisessa keskustelussa. Asiakkaiden palvelumaksujen määrä sekä vallan jakautuminen valtion, markkinoiden ja yksilöiden välillä vaihtelevat kuitenkin palveluiden eri markkinaperusteisissa järjestämismuodoissa (Gingrich 2011, 3). Pohjoismaissa

kilpailu ja valinnanvapauden priorisointi ovat kaventaneet muun muassa vanhuspalveluiden universalismia sekä julkista palveluntuotantoa. Markkinoistuminen on ollut Pohjoismaista kiivainta Suomessa, jossa asiakasmaksut ovat nousseet Pohjoismaiden korkeimmiksi. Lisäksi suomalaisten vanhuspalveluiden kattavuus on heikentynyt, mikä on johtanut kodin piirissä tapahtuvan, informaalin hoivatyön kasvuun. (Szebehely & Meagher 2018, 297–303.) Julkisen hoivavastuun kaventuminen muuttaa myös palveluiden käyttäjien läheisten asemaa siirtäen julkista hoivavastuuta yksityiseksi.

1980-luvulla julkista sektoria kritisoitiin liian laajalle levittäytyneeksi, raskaaksi ja tehottomaksi. Uuden julkisjohtamisen ja tehokkuuspaineiden luoma diskursiivinen muutos julkisen sektorin tehottomuudesta ja niukoista resursseista johti siirtymään kohti kilpailukyvyyn korostumista ja arvojen uudistumista myös kuntakentällä. Kilpailuun painottuneessa ympäristössä tuotantotavan hallinnan ja julkisen sektorin ihanteiksi muodostuivat markkinamekanismit ja hajauttaminen aiempien keskitettyjen ratkaisujen, sääntelyn ja hierarkkisyyden sijaan. Suomen hyvinvointivaltion voidaan nähdä siirtyneen kohti kilpailukyky-yhteiskuntaa. Vallitsevan retoriikan muutos muokkaa myös yksilöiden todellisuudentulkintaa, ja kustannustietoisuudesta muodostunut metafora voi mahdollisesti olla omiaan vaikuttamaan myös kansalaisten käsityksiin ja toimintaan. (Heiskala 2006, 32; 35–39.) Muun muassa hyvinvointimenojen leikkauksia puoltavan retoriikan on arvioitu olevan yhteydessä kansalaisten mielipiteisiin (Sihvo & Uusitalo 1995, 252).

Kilpailukyky-yhteiskunnan tehokkuuspaineiden diskurssi voi ohjata kansalaisten markkinoistumista koskevia näkemyksiä. On todettu, että usein juuri taloudellisesti heikkona aikana myös sosiaalimenojen kaventaminen saa eniten huomiota (Sihvo & Uusitalo 1994, 4). Kansalaisten voidaan nähdä elävän resurssipulan ja kriisitietoisuuden ilmapiirissä, mikä saattaa osaltaan vaikuttaa kansalaisten asennoitumiseen kunnan ulkopuolisiin palveluntuottajiin sekä kyseisten palveluntuottajien osallistumiseen julkisten palveluiden tuotantoon. Myös Paul Pierson (1993) on esittänyt institutionaalisten muutosten vaikuttavan kansalaisten asenteisiin.

Rationaalisen valinnan teorian mukaan ihmiset laskelmoivat omia intressejään tukien itselleen edullisimman vaihtoehdon, puntaroivat hyödyt sekä haitat ja pyrkivät minimoimaan itseensä kohdistuvat riskit (Abbot,

Anwen & Quilgars 2006, 228). Rationaalisten kansalaisten edellytetään toimivan tietoisina kuluttajina, joilla on kognitiivisia ja taloudellisia resursseja toimia hyödykemarkkinoilla oman etunsa maksimoiden. Rationaalisen valinnan teoria olettaa jokaisen tekevän samanlaisia laskelmia haittojen ja hyötyjen suhteen (Clarke 2004, 39–40). Rationaalinen valinta kuitenkin edellyttää resursseja, joita ei aina ole kaikilla kunnallisten palveluiden, kuten erityisesti sosiaalipalveluiden, asiakkailta. John Clarken (emt., 39–40) mukaan kansalaisten käsittäminen kuluttajina mieltää kansalaiset aktiivisiksi ja rationaalisiksi toimijoiksi, jotka osaavat määrittää parhaiten omat tarpeensa. Kuluttajakansalaisuus ei hahmota kansalaisia enää homogeenisena ryhmittymänä, vaan joukkona erilaisia tarpeita (emt., 39–40), ja lopulta palvelujärjestelmäkokonaisuus voi pirstaloitua yksittäisiksi palvelunkäytön osiksi.

Suomessa sosiaali- ja terveystalouden uudistamisessa on pyritty asiakaslähtöisyyteen ja asiakkaan oman roolin korostamiseen palveluprosessissa, mikä on vastakkainen ja korvaava painotus hyvinvointivaltion perinteiselle, professionaalien ja julkisen vallan painotukselle (Rannisto & Tienhaara 2016, 16–18). Kansalaisen on tavoiteltu kehittävän palveluita yhteistuotannossa julkisten palveluiden ammattilaisten kanssa. Asiakas hahmotetaan vaikuttamishaluisena, aktiivisena kansalaisena. (Tuurnas, Kurkela & Rannisto 2016, 104.)

Markkinoiden peräänkuuluttamaan valinnanvapautta ja uuteen kansalaiskuluttajuuteen liittyy Elizabeth Vidlerin ja John Clarken (2005, 26–27) mukaan luokkakysymys. Eri yhteiskuntaluokilla on erilaiset mahdollisuudet ja resurssit valintojen tekemiseen. Kuluttajalähtöisyys saattaa korostaa asiakkaan kulttuurista pääomaa, ja kuluttajat, joilla ei ole kuluttajalta vaadittuja ominaisuuksia, jäävät puolestaan usein ”ihannoitavien” kuluttajien jalkoihin (Clarke 2006, 436–437; Vidler & Clarke 2005, 33).

Gösta Esping-Andersenin (1990) mukaan sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltio on onnistunut saavuttamaan verotuksellisesti ja kannatuksellisesti tärkeän ryhmittymän, keskiluokkien, tuen hyvinvointivaltioille mahdollistamalla universaalien etuuksien ja palveluiden lisäksi myös ansaintaperusteiset sekä räätälöidyt etuudet ja palvelut. Esping-Andersenin (emt.) mukaan ”kahden kerroksen” etuus- ja palvelujärjestelmät lopulta ylläpitävät pohjoismaista, universaalista hyvinvointivaltiota. Postmodernin

käänteeseen jälkeen yksilölliset, räätälöidyt palvelut ovat lisänneet suosiotaan universaalien palveluiden sijaan (Lister 2010, 103–108). John Clarken (2006, 424–425) mukaan toisen maailmansodan jälkeiset julkiset palvelut Iso-Britanniassa eivät enää vastaa ihmisten eriytyneisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin tai kokonaiseen kuluttajuuden kulttuuriin, joka on omiaan luomaan eriäviä tarpeita julkisten palveluiden käyttäjille. Julkista vastuuta onkin pyritty kaventamaan juuri moniarvoisuuden nimissä (Anttonen, Häikiö & Valokivi 2012, 23). Kriitikoiden mukaan ei kuitenkaan ole olemassa universaaleja tarpeita eikä kukaan muu voi määrittellä yksilön tarpeita paremmin kuin yksilö itse (Lister 2010, 174).

3. Julkisia palveluita koskeva aiempi asennetutkimus

Kansalaisten asennoitumista julkiseen palvelutuotantoon on tutkittu aiemmin, ja julkiset sekä erityisesti universaalit palvelut ovat saaneet osakseen vankan kannatuksen hyvinvointivaltion kilpailullisesta käänteestä huolimatta (Kunnallisanalan kehittämissäätö 2017; Muuri 2008; Muuri & Manderbacka 2010, 96–105; Sihvo & Uusitalo 1995, 251). Vuonna 2013 lähes puolet suomalaisista (47 %) oli vähintään osittain samaa mieltä seuraavan väittämän kanssa: *”Julkiset palvelut rapautuvat, jos yksityiset ja järjestöt saavat tuottaa niitä enemmän”* (EVAn Arvopankki a, viitattu 11.2.2019). Suurin osa kansalaisista kokee julkiset sosiaali- ja terveyspalvelut toimiviksi eikä halua kaventaa palveluiden julkista rahoitus pohjaa. Kuitenkin sekä yksityisten että julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden määrää toivottaisiin lisäävän. Palveluiden käyttökokemus vaikuttaa palvelujärjestelmää koskeviin asenteisiin, sillä terveydentilaltaan heikommat kokevat sosiaali- ja terveyspalvelut muita suomalaisia toimimattomammiksi. (Muuri & Manderbacka 2014, 265–267.)

Julkisten palveluiden asennetutkimukset ovat kohdistuneet harvoin varsinaisesti markkinoistumiseen. Lisäksi markkinamekanismien ja politiikan sekä ideologian välisestä yhteydestä on saatavilla verrattain vähän tutkimusta (Fredriksson ym. 2009, 14). Arttu Saarinen (2010, 48) on kritisoinut markkinoistumista koskevan mielipidetutkimuksen yksipuolista kysymyksenasettelua ja markkinoistumisen typistämistä ainoastaan yhden, yksityisen palveluntuotannon lisäämisen halukkuutta mittaavan kysymyksen pohjalle. Suomessa ei Saarisen (emt.) mukaan ole ollut käytössä lähes lainkaan markkinoistumisen eri ulottuvuuksia huomioivaa operationalisointia. Myös Stefan Svallfors (2003, 500) on arvostellut hyvinvointivaltion interventioita koskevaa asennetutkimusta, joka on usein rakentunut vain yhden kysymyksen tai väittämän varaan, mikä on heikentänyt tutkimusten yleistettävyyttä. Vaikka Suomessa on tutkittu runsaasti kansalaisten näkemyksiä hyvinvointivaltiosta, kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskeva asennetutkimus on vähentynyt 1990-luvulta lähtien ja tutkimus on painottunut rakenteellisen tarkastelun sijaan yksilöllisiin ulottuvuuksiin (Kallio 2008a, 100–101).

Johanna Kallio (2008a) on tutkinut kuntalaisten ja kuntapäätäjien markkinoistumista koskevia asenteita lineaarisen regressioanalyysin ja keskiarvotestausten keinoin. Kallion tutkimuksessa kuntalaisten ja

kuntapäättäjien markkinoistumista koskevia asenteita tarkasteltiin intressien, ideologian, rakenteiden ja palveluiden käyttökokemusten näkökulmista. Tutkimustulosten mukaan kuntalaiset kannattavat laajaa kunnallista palveluvastuuta kuntapäättäjiä huomattavasti useammin. Puoluekanta vaikuttaa kuntalaisten markkinoistumiskäsityksiin kuntapäättäjiä vahvemmin, ja oikeistopuolueita sekä keskustaa kannattavat kuntalaiset ja miehet ovat suopeimpia kunnallisten palveluiden markkinoistumista kohtaan. Kuntalaiset, jotka kokevat palveluiden laadun ja saatavuuden heikentyneen, suhtautuvat laajaan kunnalliseen palveluvastuuseen positiivisimmin, mikä voi kieliä tuesta palvelujärjestelmää kohtaan tai palveluiden heikkolaatuisuuden protestoinnista. Lisäksi kunnan korkealla veroprosentilla on yhteys laajan kunnallisen palveluvastuun kannatukseen. (Kallio 2008a, 106–108.) Kallion tutkimuksen heikkoutena ovat kuitenkin regressiomallien alhaiset selitysasteet sekä taustamuuttujien alhaiset tilastolliset yhteydet asenteisiin. Lisäksi tutkimuksen aineisto on vuodelta 2005, joten tutkimustuloksia ei voida enää yleistää kuvastamaan kuntalaisten tämänhetkistä asenneilmastoa.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden markkinoistumisen kannatus ei ole säilynyt ajan saatossa Suomessa muuttumattomana. Vuosien 1988 ja 1992 välisenä aikana markkinoistumisen suosio kasvoi, kun taas vuoden 1992 jälkeen kannatuksen trendi 2000-luvun alkuun saakka oli selvästi laskeva. (Haikonen & Kiljunen 2003, 118.) Johanna Kallio (2007) on havainnut, että 2000-luvulla suomalaiset kokivat ylipäätään kaikkien julkisten palveluiden markkinoistumisen 1990-lukua kielteisemmin, vaikkakin tutkimuksen aineiston vastaajamäärä ja tilastolliset merkitsevyystasot jäivät suhteellisen alhaisiksi.

Kuntapäättäjien ja kuntalaisten eriävä suhtautuminen hyvinvointipalveluiden markkinoistumiseen on kasvanut 1990-luvulta lähtien. Päättäjät kokevat kunnallisten palveluiden ulkoistamisen kuntalaisia myönteisemmin, kun taas kuntalaiset kannattavat julkisten kuntapalveluiden laajentamista. (Kallio 2007; 2008a.) Kuntalaisten tyytyväisyyden ja järjestelmän legitimitetin kannalta olisi keskeistä, että kunnissa toteutettu politiikka ja kuntalaisten näkemykset olisivat yhteneviä (Fredriksson, Hyvärinen, Mattila & Wass 2009, 132–133), joten kuntapäättäjien ja kansalaisten näkemyseroja julkisten palveluiden tuotantotavasta ei voi sivuuttaa yhdentekevinä. Kansalaisten asenteet ovat oleellinen perusta instituutioiden ja yhteiskunnan

legitimiteetille (Svallfors 2012, 2), ja kuntalaisten mielipiteiden laiminlyönti voi johtaa epäluottamukseen sekä tyytymättömyyteen (Fredriksson, Hyvärinen, Mattila & Wass 2009, 132–135).

Stefan Svallfors (2011, 809) jakaa kansalaisten hyvinvointivaltion kannatuksen vahvuuden neljään eri ulottuvuuteen: 1) kansalaisten luottamukseen siitä, että hyvinvointivaltio suoriutuu tehtävistään, 2) korkeiden sosiaalimenojen ja verojen kannatukseen, 3) julkisten palveluntuottajien tukeen ja 4) uskoon siitä, ettei järjestelmä mahdollista niin sanottua ”vapaamatkustajuutta.” Julkisten palveluntuottajien kannatusperustaan kuuluu Svallforsin mukaan julkisen sektorin mieltäminen muita tuottajia soveltuvammaksi palveluntuottajaksi. Svallforsin hyvinvointivaltiokannatuksen jaotelmalla mukailten kansalaisten asenteet kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta voivat indikoida myös hyvinvointivaltion ja universaalien palveluiden laajempaa kannatuspohjaa. Peter Taylor-Gooby (2004, 33–45) arvioi markkinoiden roolin voimistumisen kasvattavan valinnanvapautta kannattavien ja yhdenmukaisia, kollektiivisia hyvinvointivaltion palveluita puoltavien kansalaisten välistä juovaa. Lisääntynyt yksityisten palveluiden käyttö ja asiakaskunnan eriytyminen varallisuuden perusteella voivat muuttaa kansalaisten intressejä sekä julkista sektoria ja hyvinvointivaltiota koskevia arvoja.

3.1 Sosiodemografiset erot hyvinvointivaltiomielenpitoissa

Aiemman tutkimuksen perusteella kansalaisten yksilölliset tekijät, erityisesti poliittinen vakaumus, vaikuttavat markkinoistumiseen ja hyvinvointivaltioon asennoitumiseen (mm. Kallio 2007; 2008a; Fredriksson & Martikainen 2008; Svallfors 2004; Forma 2006; Ervasti 1998; Svallfors 1994). Anu Muuri (2008) on selvittänyt kansalaisten mielipiteitä sosiaali- ja terveyspalveluista. Valtaosa vastaajista (90 %) kannatti julkisen sektorin kokonaisvastuuta sosiaali- ja terveyspalvelutuotannosta. Koulutuksella ja tulotasolla ei havaittu olevan suurta merkitystä palvelutuotantoa koskeviin asenteisiin. Muun muassa lasten päivähoidon on tutkittu olevan marginaalisempia sosiaalipalveluita, kuten toimeentulotukea ja kotipalveluja, kannatetumpi palvelumuoto (emt., 46–47), joten universaalien palveluiden suosio on osoittautunut tarveharkintaisia palveluita vahvemmaksi. Sosiaalipalvelut eivät ole saaneet omakseen yhtä vankkaa

universalismin vaatimusta kuin terveyspalvelut, sillä sosiaalipalveluiden vaikuttavuus ilmenee usein vasta välillisesti (Anttonen & Sipilä 2000, 105).

Samoin kuin Muurin tutkimuksessa (2008), koulutuksen ei ole havaittu vaikuttavan kuntalaisten ostopalveluiden lisäämisen halukkuuteen, ja korkeasti koulutetuista vain pieni vähemmistö (14 %) on kannattanut kyseistä kehityskulkua (Fredriksson & Martikainen 2008, 44). Korkeamman koulutuksen on tutkittu kuitenkin olevan Kanadassa yhteydessä uudelleenjakavan tulopolitiikan vastustamiseen, vaikka korkeammin koulutetut toisaalta myös kannattavat julkista hyvinvointivastuuta (Jaeger 2006, 330–331). Myös vertailevassa eurooppalaisessa tutkimuksessa korkeakoulutus oli yhteydessä hyvinvointivaltion laajentamisen vastustukseen (Fernández-Albertos & Manzano 2016, 359). Mielenkiintoinen havainto on, että Suomessa kaikista kriittisin suhtautuminen hyvinvointivaltioon oli mahdollisimman matalan koulutuksen avulla suuren tulotason saavuttaneiden keskuudessa. Sen sijaan korkeakoulutettujen hyvinvointivaltiokritiikki on ollut Suomessa vähäisempää, minkä on arveltu liittyvän laajempaan ymmärrykseen yhteiskunnallisesta järjestelmästä. (Ervasti 1998, 295.)

Poliittiset arvot ja ideologia ovat yhteydessä markkinoistumisen sekä laajan julkisen sektorin vastuun kannatukseen (Kallio 2007, 247–249; Kallio 2008a; Jaeger 2006, 323). Puoluekannatus kuvastaakin poliittista samaistumista sekä ideologiaa ja vaikuttaa yhteiskunnallisiin mielipiteisiin (Ervasti 1998). Puoluekannatuksen vasemmisto–oikeisto -ulottuvuuden on todennettu olevan selkeästi yhteydessä hyvinvointivaltioasenteisiin (Sihvo & Uusitalo 1995, 253). Oikeisto- sekä keskustapuolueiden äänestäjät ovat suhtautuneet myönteisimmin kuntapalveluiden markkinoistumiseen (Kallio 2008a, 107; Kallio 2007, 249) ja Jane Gingrichin (2011) mukaan puolueet ovat avainasemassa markkinoiden hyödyntämiseen tähtäävissä reformeissa. Ideologisten osatekijöiden on tutkittu olevan yhteydessä markkinaliberalistisiin asenteisiin. Kunnallisten palveluiden markkinoistuminen liitetään vahvasti puoluepolitiikkaan ja erityisesti oikeistolaiseen ideologiaan. Porvaripuolueita kannattavat kuntalaiset puoltavat eniten ostopalveluiden käyttöä julkisten palveluiden turvaamiseksi ja puolueeseen samaistumisella on vahva yhteys myös julkisen palvelutuotannon monopoliasemaa kannattaviin. (Fredriksson & Martikainen 2008, 44–45; 81–89.)

Poliittinen samaistuminen on yhteydessä myös kansainvälisesti palveluiden organisointitapaa koskeviin käsityksiin. Kanadalaisessa pitkittäistutkimuksessa vasemmistopuolueiden kannattajat tukivat hyvinvointivaltiota ja julkista vastuuta oikeistopuolueiden kannattajia useammin. Vasemmiston kannatus oli oikeistoa voimakkaammin yhteydessä hyvinvointivaltioasenteisiin. (Jaeger 2006, 330–331.) Universalismi onkin ollut oikeistoa tärkeämpää vasemmistopuolueiden kannattajille myös Suomessa (Helkama 2015, 134–136). Kun kansalaisilta tiedustellaan näkemyksiä julkisten resurssien kohdentamisesta, sosiodemografiset mielipide-erot ovat suurempia kuin tutkittaessa kansalaisten preferenssejä julkisen palveluntuottajan sektorille (Svallfors 1994, 68).

Nuorten on tutkittu kannattavan heitä vanhempia ikäluokkia useammin kunnallisten palveluiden markkinoistumista. Iän onkin havaittu selittävän tilastollisesti merkitsevästi markkinoistumisasenteita, kun taas sukupuolella ei ole löydetty vastaavanlaista yhteyttä kyseisiin näkemyksiin. (Kallio 2007, 247.) Stefan Svallfors (2003, 509) on kuitenkin tutkinut naisten kannattavan miehiä useammin hyvinvointivaltion interventioita kaikissa hyvinvointivaltioregiimeissä. Toisaalta miesten ja naisten hyvinvointivaltiomielipiteet ovat yleisesti hyvin samansuuntaisia (Svallfors 1994, 66–68). Suomalaisten miesten on puolestaan havaittu kannattavan hyvinvointipalveluiden markkinaehtoistamista naisia hanakammin (Blomberg & Kroll 1999, 330).

Luokkaerot ovat yhteydessä julkisen sektorin roolia koskevaan mielipideilmastoon ja julkisten palveluntuottajien kannatukseen. Mielipiteiden varianssi vaihtelee eri hyvinvointivaltioissa. Luokkien välinen kannatusperusta julkisen sektorin interventiolle sekä julkisen sektorin vahvalle roolille on eri valtioissa samansuuntainen siten, että työväenluokassa kannatus on vahvimmillaan. (Svallfors 1994; 2004, 130–133; 2006.) On kuitenkin todennettu, että muut tekijät selittävät hyvinvointivaltioregiimiä kykenevämmiin hyvinvointivaltioita koskevia mielipiteitä (Svallfors 2003, 504–513).

Institutionaalisten tekijöiden on tutkittu vaikuttavan kansalaisten mielipiteisiin julkisista palveluista ja hyvinvointivaltiosta. Lisäksi valtion taloudellinen tilanne ja talouden suhdanteet vaikuttavat hyvinvointivaltion kannatukseen, ja taloudellisten taantumien aikaan hyvinvointivaltion kannatuksen on

havaittu heikkenevän. Taloudellisessa taantumassa hyvinvointivaltion purkamista kannattavien intressiryhmien asenteiden näkyvyys kasvaa. (Sihvola & Uusitalo 1995, 252; 256–259.) Myös kunnan taloudellisella tilanteella on osoitettavissa yhteys kunnallisten palveluiden kannatukseen (Muuri 2008, 46–49; Blomberg & Kroll 1999, 329) sekä markkinoistumista koskeviin asenteisiin siten, että velkaantuneimpien kuntien asukkaat kannattavat useimmin kunnallisten palveluiden yksityistämistä. Kiinnostavaa on, että kuntalaiset suhtautuvat markkinoistumiseen tilastollisesti merkitsevästi myönteisimmin kunnissa, joissa palveluita on ulkoistettu eniten. (Kallio 2007, 248–249.) Lisäksi työmarkkinoiden segregaaation ja vahvasti työperustaisen sosiaaliturvajärjestelmän on tutkittu vaikuttavan yksilöiden hyvinvointivaltiomielenpitoihin (Fernández-Albertos & Manzano 2016, 359–361; 366–368).

Naimisissa olo ja usko siihen, että taloudellinen menestys on enemmän yritteliäisyyden kuin onnen tuotosta, vähentävät todennäköisyyttä kannattaa tuloja uudelleenjakavaa politiikkaa (Gärtner, Mollerstrom & Seim 2017, 50–53). Toisaalta kahden aikuisen perheissä kuntapalveluiden markkinoistuminen on koettu muita perhetyyppisiä positiivisemmin (Kallio 2007, 247). Myös heikompi terveydellinen tilanne lisää julkisen hyvinvointivastuun kannatusta (Jaeger 2006, 330–331). Lisäksi ihmisten yksilöllisillä piirteillä on havaittu yhteys sosiaalipolitiikan kannatukseen. Riskejä karttavat kansalaiset ovat riskeihin useammin tarttuvia alttiimpia kannattamaan tuloja uudelleenjakavaa politiikkaa. Riskien välttäminen on puolestaan naisten, iäkkäiden ja työväenluokkaan kuuluvien joukossa muita ryhmiä yleisempää. (Gärtner, Mollerstrom & Seim 2017, 50–53.)

3.2 Mielipiteet yksityisten palveluntuottajien laajentuneesta roolista

Julkisten palveluiden kannatuksesta huolimatta kansalaisten asennetutkimuksissa on löydetty myös kasvavaa myönteisyyttä julkisten palveluiden markkinoistumista kohtaan. Yksityisen palvelutuotannon kannatus on voimistunut ja yksityisen palveluiden lisäämistä kannatetaan, mutta vain vahvan julkisen sektorin rinnalla (Forma & Saarinen 2008). Lähes puolet (44 %) suomalaisista suhtautuu periaatteessa myönteisesti yksityisten yritysten osallistumiseen julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamiseen julkisen sektorin

rinnalla. Lisäksi vain noin viidennes kansalaisista vastustaa sosiaali- ja terveyspalveluiden kilpailuttamista. (Kunnallisanalyyti 2018, 29–30.)

Kuntalaiset pitävät kunnallisia palveluita kautta linjoin tärkeinä. Yhdeksän kymmenestä kuntalaisesta pitää suurta osaa kunnan teknisistä palveluista sekä sosiaali- ja terveyspalveluista hyvin tärkeinä. Samoin neljä viidestä kuntalaisesta mieltää sivistyspalvelut erittäin tärkeiksi. Vähintään puolet kuntalaisista kokee yksityiset terveyspalvelut julkisia paremmiksi, mutta yksityiset sosiaalipalvelut arvioidaan useammin tasoltaan julkisten kanssa samanarvoisiksi. Yksityisiä sosiaali- ja terveyspalveluita käyttäneet kuntalaiset pitävät vastaavia julkisia palveluita parempina useammin kuin vastaajat, joilla ei ole käyttökokemusta yksityisistä palveluista. Sen sijaan viimeisen vuoden aikana sekä yksityisiä että julkisia sosiaali- ja terveyspalveluita käyttäneistä yli puolet arvioi kunnalliset palvelut yleensä hyvin toimiviksi kunnallista vanhustenhoitoa lukuunottamatta, mutta mielsivät yksityiset palvelut silti julkisia paremmiksi. (Pekola-Sjöblom 2012, 7–19; 40–41.) Lisäksi ideologian on havaittu olevan vahvasti yhteydessä yksityisten terveyspalveluiden käyttöön, ja eniten yksityisiä sosiaali- ja terveyspalveluita käyttävät kannattavat myös markkinaperusteisia hyvinvointipalveluita (Kallio 2008b, 483–484). Kuntalaisten palveluidenkäyttökokemukset vaikuttavatkin arvioihin julkisten ja yksityisten palveluntuottajien laadusta.

Kansalaiset arvottavat eri kuntapalveluita eriävästi, sillä suomalaiset ovat haluttomampia säästämään julkisista palveluista erityisesti sosiaali-, terveys- ja koulutuspalveluista (Sihvo & Uusitalo 1995, 260–261). Kunnallisista palveluista koulutuksen osittaiseenkaan yksityistämiseen on suhtauduttu Suomessa hyvin kielteisesti (Haikonen & Kiljunen 2003, 120). Suomessa koulutuksen markkinoistuminen onkin ollut muun muassa Ruotsia ja Tanskaa hillitympää (Dovemark ym. 2018, 129–131).

Elinkeinoelämän valtuuskunnan tutkimuksissa vuonna 2007 yli puolet kansalaisista (57 %) ja vuonna 2013 myös joka toinen (54 %) ei koe yksityisten, voittoa tavoittelevien toimijoiden olevan sopivia tuottamaan julkisia palveluita. Silti suurin osa vastaajista oli samaa mieltä siitä, että yksityisiä palveluita on mahdollista kehittää julkisten rinnalla, vaikka verojen käyttäminen voiton tuottamiseen koettiin yhä moraalisesti arveluttavana. (Haavisto 2007, 73–75; EVAn Arvopankki a, viitattu 11.2.2019.) Toisaalta noin kolme neljästä

(77 %) vastaajasta arvioi vuonna 2015, että ei ole merkitystä, tuottaako julkisia palveluita julkinen vai yksityinen palveluntuottaja, kunhan palvelut ovat kaikkien saatavilla (EVAn Arvopankki b, viitattu 11.2.2019). Kokoavasti voidaankin sanoa, että markkinoistumisen kannatus ei ole yksiselitteisen myönteistä tai kielteistä. Lisäksi markkinoistumisen yhden osa-alueen kannatus ei aina tarkoita systemaattisesti muiden markkinoistumisen osa-alueiden kannattamista (Saarinen 2007, 607).

Uudistuvat sosiaali- ja terveyspalvelut -väestötutkimuksessa 80 % vastaajista piti sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen valinnanvapautta tärkeänä tavoitteena (Aalto ym. 2016, 4), mutta vuoden 2018 Sosiaalibarometrin mukaan vain noin kaksi viidestä sosiaali- ja terveysjohtajasta sekä sosiaalityöntekijästä uskoo valinnanvapauden kustannuksia alentavaan vaikutukseen. Lisäksi sosiaali- ja terveysjohtajista noin yhdeksän kymmenestä (89 %) arvioi valinnanvapauden vankistavan yritysten asemaa palveluntuotannossa ja kaksi kolmesta uskoi puolestaan valinnanvapauden kasvattamisen heikentävän julkista palvelutuotantoa. (Näätänen & Londén 2018, 90; 93.)

Markkinoiden hyödyntäminen kunnallisen palvelutuotannon sijaan on saavuttanut kansalaisten aiempaa suuremman suosion (Forma & Saarinen 2008). Sosiaali- ja terveyspalvelut koetaan kuntalaisten keskuudessa muita julkisia palveluita riittämättömämmiksi. Viidennes kansalaisista olisi valmis julkisen resurssipulan vuoksi hankkimaan palveluita yrityksiltä, jotta julkisten palveluiden saatavuus säilyisi tulevaisuudessa. (Fredriksson & Martikainen 2008, 22–23; 34–35.) Kuntapäätäjät ja kunnan viranhaltijat ovat puolestaan kertoneet yksityisten sosiaali- ja terveyspalveluiden hyödyntämisen kohentaneen palveluiden saatavuutta (Lehto & Tynkkynen 2013). Kuntalaiset ovat toisaalta myös ilmaisseet huolensa kunnallisten palveluiden ulkoistamisesta (Ilmapuntari 2006).

Suomalaiset luottavat julkisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä palveluiden oikeudenmukaisuuden tavoitteen toteutumiseen, mutta työttömät, toimeentulovaikeuksia kokevat ja nuoret arvioivat sosiaalipalvelut muuta väestöä toimimattommiksi. Korkeammin koulutetut uskovat useammin sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottavan oikeudenmukaisuutta kuin matalammin koulutetut (Aalto ym. 2016, 1–2). Sen

sijaan kuntalaisille suunnatussa tutkimuksessa lähes kaksi kolmesta piti yksityisiä sosiaali-, terveys- ja koulutuspalveluita vastaavia julkisia palveluita parempina (Fredriksson & Martikainen 2008, 73).

Arttu Saarinen (2007) on tutkinut kuvailevan tilastollisen analyysin ja regressioanalyysin avulla, etteivät lääkärit kannata yksityisen terveydenhuollon lisäämistä yhtä paljon kuin Suomen väestö keskimäärin. Lääkäreistä noin joka toinen kuitenkin mieltää yksityisen terveydenhuollon julkista tehokkaammaksi, mikä on vähäisempi osuus kuin kansalaisilla keskimäärin. Intressi- ja ideologianäkökulmat, poliittinen suuntautuminen ja työskentely yksityisellä sektorilla selittivät todennäköisimmin lääkäreiden myönteisiä asenteita terveydenhuollon markkinoistumisesta. Terveydenhuollon professionaaleina lääkäreiden mielipiteiden huomiointi on oleellista terveydenhuollon markkinamuotoisia uudistuksia kehitettäessä.

Julkisten palveluiden markkinoistuminen ei ole globaalisti yhdenmukainen kehityskulku. Kiistely markkinoiden yksipuolisesta negatiivisesta tai positiivisesta roolista hyvinvoinnin tuottamisessa häivyttää alleen eri markkinamuotoisten ratkaisujen substantiaalisen vaihtelevuuden. Yksipuolinen keskustelu ei myöskään huomioi erilaisten markkinamekanismien vaikutuksia palvelutuotantokentälle tai vastuun ja vallan jakautumista julkisen ja yksityisen sektorin sekä yksilöiden välillä. (Gingrich 2011.) Hyvinvointipalveluiden markkinoistumisen kompleksisuuden ymmärtäminen onkin tärkeää, ja markkinoistumista tutkittaessa on oleellista erottaa erilaiset markkinaperusteiset uudistukset ja ratkaisut toisistaan. Koska markkinoistuminen vaihtelee niin kansallisesti kuin paikallisestikin kuntien välillä, on otettava huomioon, että markkinoistuminen voi näyttäytyä eri tavoin eri kuntalaisille. On kuitenkin relevanttia tutkia, onko palveluiden markkinaperusteisten järjestämistapojen kasvattamisen kehityskulku legitiimi ja linjassa kansalaisten mielipiteiden kanssa.

3.3 Asenteiden intressi- ja ideologiajaottelu

Hyvinvointivaltion kannatusta on aiemmin selitetty usein intressi- ja ideologianäkökulmilla tai poliittisella samaistumisella (Kangas 1997, 477; 491–492; Sihvola & Uusitalo 1995, 253; Jaeger 2006). Muun muassa Mikael Gilljam ja Lennart Nilsson (1985, 124–131) ovat jakaneet sosiaaliturvaa koskevia mielipiteitä

tutkiessaan kansalaiset hyvinvointivaltion käyttäjien, rahoittajien ja työpaikan sektorien mukaisiin ryhmiin. Intressinäkökulmasta kansalaiset lukeutuvat kunnallisten palveluiden markkinoistumisen asennetutkimuksessa niin palveluiden käyttäjien, rahoittajien kuin työpaikan sektorinkin mukaisiin ryhmittymiin, joihin kaikkiin on mahdollista kuulua myös samanaikaisesti. Palveluiden rahoittajina kansalaisten oletetaan vaativan vastinetta maksamilleen veroille, sillä intressinäkökulmasta on havaittu, että eniten veroja maksavat ovat myös kriittisimpiä julkisia palveluita kohtaan (Sihvo & Uusitalo 1994, 5). Palveluiden käyttäjinä kansalaisten uskotaan puolestaan peräänkuuluttavan palveluiden riittävää laatua ja saatavuutta. Ilman ideologisia ja työpaikan sektorin aspekteja, teknisesti palveluiden käyttäjän rooliin asetetuilla kansalaisilla ei oletetusti ole merkitystä, tuottaako kunnalliset palvelut kunta vai kunnan ulkopuolinen toimija, mikäli palvelut ovat laadukkaita ja saavutettavissa.

Henkilökohtaisen intressin hyvinvointivaltiokannatukselle tulkitaan syntyvän silloin, kun kansalainen hyötyy julkisista etuuksista tai palveluista. Hyvinvointivaltiosta riippuvaisten kansalaisten, kuten työttömien, eläkeläisten ja julkisen sektorin työntekijöiden, otaksutaan tukevan julkisia etuuksia ja palveluita hyvinvointivaltiosta taloudellisesti riippumattomia ja yksityisellä sektorilla työskenteleviä kansalaisia vahvemmin. (Jaeger 2006, 321–323.) Johanna Kallion (2008a, 103) mukaan kunnallisten palveluiden markkinaperusteiset, institutionaaliset ja ideologiset muutokset muovaavat kansalaisten käsityksiä kunnallisista palveluista sekä niiden järjestämistavasta. Lisäksi sosiaalinen ympäristö, kuten viiteryhmät ja yhteisöt, sekä poliittistaloudelliset tekijät vaikuttavat kansalaisten mielipiteiden ja arvojen muodostumiseen (Saarinen 2007, 600; Helkama 2015, 221).

Julkisten palveluiden markkinoistumisen kannatus on usein liitetty oikeistolaiseen ideologiaan (Hyvärinen & Lith 2008, 32–33; Kallio 2007), ja Suomessa oikeistopuolueet ovat ajaneet markkinoistumista vauhdittavaa politiikkaa (Karsio & Anttonen 2013, 88). Ideologisesta näkökulmasta poliittiset arvot sekä itsensä asemointi vasemmisto–oikeisto -ulottuvuudelle ohjaavat hyvinvointivaltioita koskevia mielipiteitä (Sihvo & Uusitalo 1995, 253; Jaeger 2006, 321), minkä vuoksi oikeistopuolueiden kannattajien voisi olettaa suhtautuvan myönteisimmin myös kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen. Vaikka puoluekannatusta ei voi suoraan

rinnastaa ideologiaan, puolueen ja yhteiskunnallisten vaikuttajien kannatus toisaalta heijastaa kansalaisten yhteiskunnallista ideologiaa, minkä vuoksi valitsen jatkossa ideologia-termin käytettäväksi tutkielmassani.

Taloudellisten mielipiteiden on tutkittu olevan kansainvälisesti vahvassa yhteydessä erityisesti vasemmistopuolueiden kannatukseen ja vastaajien ideologiseen vasemmisto–oikeisto -asemointiin (Lachat 2018, 425). Universalismin kannatus on myös Suomessa vasemmistolaisten kansalaisten keskuudessa oikeistoa vankempaa (Helkama 2015, 134–136). Kattavan julkisen ja universaalien hyvinvointipalvelujärjestelmän ylläpitäminen vaatii laajaa verotuspohjaa, joten sosioekonominen asema, kuten tulotaso tai työllisyysasema, mahdollisesti vaikuttavat kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskeviin asenteisiin. Markkinoistuminen voi kaventaa julkisen vallan vahvuutta ja hajauttaa universaalia, verovaroin rahoitettua palvelujärjestelmää (Gilbert 2005), ja markkinoistuminen sekä pienempi veronmaksutaakka voivat olla teoriassa myös suurituloisten intresseinä. Markkinaliberalistisia asenteita taustoittaa usein vahvimmin halu lisätä valinnanmahdollisuuksia sekä kriittisyys nykyistä palveluiden tuottamistapaa kohtaan (Fredriksson & Martikainen 2008).

Koska puolueilla on keskeinen rooli julkisten palveluiden markkinoistumista vauhdittavissa reformeissa (Gingrich 2011, 3–20; 38), kansalaisilla on puolueiden äänestäjinä ja yhteiskunnallisina toimijoina vaikutusvaltaa puolueiden toteuttamaan politiikkaan. Puolueet ovat luonnollisesti kiinnostuneita äänestäjiensä näkemyksistä, joten kansalaisten asenteilla saattaa olla väliillinen vaikutus harjoitettuun politiikkaan. Koska asenteet vaikuttavat toimintaan (Helkama ym. 2016; Helkama 2015, 8), voivat kansalaisten asenteet heijastua palveluntuottajan valintaprosessiin ja vähintään puoluekannan valinnan kautta myös kuntapalveluiden markkinoistumiseen.

4. Tutkimusasetelma

Tässä kappaleessa määrittelen ensimmäiseksi tutkielmani tutkimuskysymykset sekä tutkimukseni tavoitteet, jonka jälkeen käsittelen lyhyesti mielipidetutkimuksen lähtökohtia. Tämän jälkeen esittelen ja kuvailen tutkimusaineistoa sekä käyttämiäni muuttujia ja muuttujamuunnoksia. Viimeiseksi avaan tutkielmassa hyödyntämiäni tilastollisia analyysimenetelmiä.

4.1 Tutkimuskysymys ja tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten 18–70-vuotiaat suomalaiset asennoituvat kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen?

- Tavoitteenani on tutkia kuvailevalla analyysimenetelmällä yleiskuvaa siitä, miten suomalaiset suhtautuvat kuntapalveluiden markkinoistumiseen. Tarkastelen kansalaisten asenteita yksittäisten, markkinoistumista koskevien asenneväittämien¹ vastausjakaumien avulla.

2. Ovatko 18–70-vuotiaiden suomalaisten intresseihin ja ideologiaan jaotellut sosiodemografiset muuttujat yhteydessä kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskeviin asenteisiin?

- Pysin selvittämään, mitkä kansalaisten sosiodemografiset muuttujat ovat voimakkaimmin yhteydessä asenteisiin kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta ja mitkä muuttujat puolestaan erottavat asenneryhmiä. Lisäksi tutkin, ovatko intressi- vai ideologiaperusteiset sosiodemografiset muuttujat voimakkaammin yhteydessä suomalaisten markkinoistumista koskeviin asenteisiin.

Tutkimukseni hypoteesina on, että kansalaisten sosiodemografiset intressit ja ideologia ovat yhteydessä asenteisiin kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta. Oletuksenani on, että kansalaisten ideologiset taustamuuttujat, ja erityisesti puoluekannatus, ovat kytköksissä kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskeviin asenteisiin. Valitsen aiempaan tutkimuskirjallisuuteen pohjautuen tarkasteltaviksi sosiodemografisiksi muuttujiksi sukupuolen, iän, ammatillisen koulutuksen, subjektiivisen

¹ Samat väittämät kuin kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatuksen mittarissa, ks. 40.

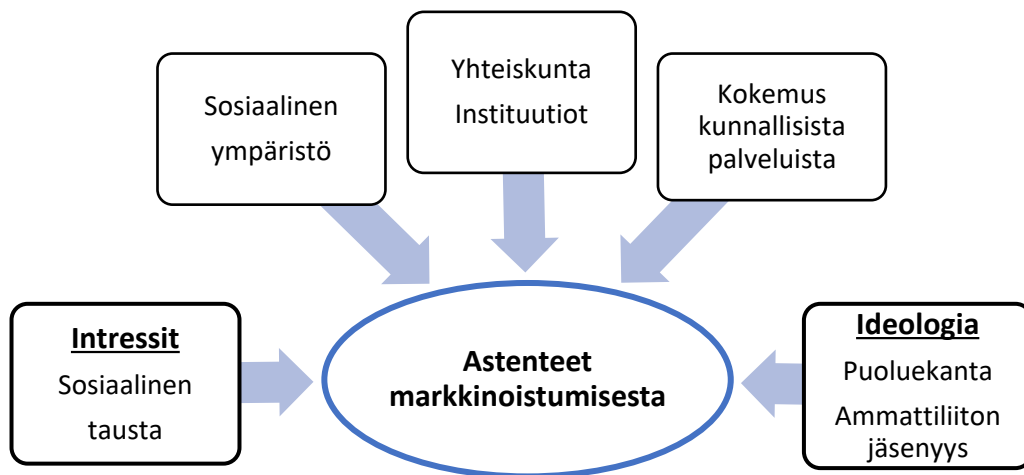
yhteiskuntaluokkakäsityksen, ammattiryhmän, työpaikan sektorin, kotitalouden yhteenlasketut bruttotulot, ammatillisen keskusjärjestön jäsenyyden ja puoluekannatuksen. Tutkimukseni on luonteeltaan kvantitatiivinen, ja hyödynnän analyysini välineenä SPSS for Windows 24 -tilasto-ohjelmaa (*Statistical Package for the Social Sciences*).

Erottelen sosiodemografiset muuttujat tutkielmassani kansalaisten henkilökohtaisiin intresseihin ja ideologiaan hyvinvointivaltiomieliopidetutkimuksessa käytettyä intressi- ja ideologia -jaottelua mukaillen (mm. Kangas 1997, 477, 491–492; Sihvola & Uusitalo 1995, 253; Kallio 2007, 243; Forma 2006, 162–163). Tutkielmassani intressejä kuvastaa sosiaalinen tausta, jonka oletan vaikuttavan kansalaisten asenteisiin yksilöllisesti siten, että asennoituminen kumpuaa jostakin henkilökohtaisesta intressistä markkinoistumisen suhteen. Esimerkiksi työttömyyden on oletettu vaikuttavan hyvinvointivaltion sekä julkisten palveluiden ja etuuksien kannatukseen, sillä työttömien voidaan katsoa lukeutuvan hyvinvointivaltion turvaverkoista hyötyvien ryhmään (Gilljam & Nilsson 1985, 124–131). Ideologiaa kuvastavat tutkimuksessani puolestaan poliittiseen puolueeseen samaistuminen ja ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys. Poliittiseen oikeistoon ja vasemmistoon itsensä mieltävillä on vahvasti eriävä suhtautuminen hyvinvointivaltioon sekä julkisten palveluiden markkinoistumiseen (Kallio 2007, 2008a; Hyvärinen & Lith 2008, 32–33; Jaeger 2006).

Sosiodemografian määrittäminen kansalaisten intresseiksi ei kuitenkaan ole ongelmattonta. Esimerkiksi Suomessa korkeakoulutuksen on tutkittu olevan yhteydessä julkisten palvelujen yksityistämisen vastustamiseen (Haikonen & Kiljunen 2003, 350), vaikka korkeamman veronmaksuosuuden perusteella korkeakoulutettujen voidaan arvioida lukeutuvan usein hyvinvointivaltion rahoittajiin (Gilljam & Nilsson 1985, 124–131). Lisäksi korkeakoulutetut ovat asennetutkimuksessa toisaalta asemoitu myös hyvinvointivaltion kannattajiin (Fernández-Albertos & Manzano 2016). Koulutus tai yhteiskuntaluokka on intressinä monitulkintainen, ja sosiodemografian kompleksisuus tulee huomioida tutkimustulosten tulkinnassa. Lisäksi on mahdollista, että kansalaiset voivat käsittää kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kuntapalveluita ja niiden saatavuutta vahvistavaksi tai heikentäväksi ilmiöksi heidän intressiasemastaan riippumatta.

Rajaan tutkimukseni ulkopuolelle markkinoistumista koskeviin asenteisiin vaikuttavat rakenteet ja instituutiot, kuten kunnan asukasmäärän ja asuinmaakunnan, sekä kansalaisten ympäristöä koskevat vaikuttimet, kuten sosiokulttuuriset ulottuvuudet. Työpaikan toimialan ja työsuhteen muodon sijaan valitsen työpaikan sektorin mallintamaan kansalaisten työtä koskevaa intressiä, sillä vastaajat oletetusti kannattavat oman työpaikkansa sektoria säilyttääkseen työnsä ja toimeentulonsa kuntapalveluiden markkinoistumisen kehityksessä. Asenteisiin vaikuttavia tekijöitä on esitetty Kuviossa 1.

Kuvio 1. *Suomalaisten markkinoistumista koskeviin asenteisiin vaikuttavia tekijöitä.*

Kansalaisten julkisten palvelutuottajien kannatus ja usko siihen, että julkinen sektori on kykenevä suoriutumaan tehtävistään, ovat Stefan Svallforsin (2011, 809) mukaan hyvinvointivaltiokannatuksen ulottuvuusjaottelun keskeiset pilarit. Mikäli kansalaiset puoltavat kunnallisten palveluiden markkinoistumista voimakkaasti, on mahdollista, ettei hyvinvointivaltiokannatuksen julkisen palveluntuottajien ulottuvuus saa osakseen kansalaisten tukea. Onkin tulkittavissa, että kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatus heijastaa laajemmin julkisten palveluiden sekä julkisen sektorin suoriutumiskyvyn kannatusperustaa ja osittain myös kansalaisten uskoa hyvinvointivaltioon. Kunnat hoitavat suurimman osan, noin kaksi kolmasosaa, julkisista palveluista (Meklin, Rajala, Sinervo & Vakkuri 2009, 237), joten kunnallisten palveluiden tuotantotavan kannatus indikoi osin käsityksiä kaikista julkisten palveluiden tuotantomuodoista.

Yksityistämistä ja julkisen vastuun kaventamista oikeutetaan usein asiakastahdon kunnioittamisella (Gilbert 2005, 12), joten on relevanttia tarkastella, ovatko kansalaisten asenteet yhteneviä kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kehityskulun kanssa. Kansalaisten asenteet rajoittavat valtion talouden tasapainottamiseksi tehtyjä hyvinvointimenojen leikkauksia ja näin vahvistavat politiikan polkuriippuvuutta (Taylor-Gooby 2004, 32). Hyvinvointivaltioon liitettyjen positiivisten asenteiden vahvuus ja julkisen sektorin merkittävä rooli voivat vaikuttaa markkinaperusteisten uudistusten käyttöönottoon, ja onkin keskeistä selvittää, legitimoivatko suomalaiset kunnissa vallitsevien palveluiden markkinaperusteiset järjestämistavat. Koska sosiaalipolitiikan rakenteisiin keskittyvä, uusinstitutionaalinen tutkimus usein sivuuttaa kansalaisten näkemykset (Forma 2006, 162), on tärkeää tutkia markkinoistumista koskevien asenteiden yksilöllisiä ulottuvuuksia.

Koska kansalaisten asenteita julkisista ja kunnallista palveluista on selvitetty jo aiemmin, pyrin omalla tutkimuksellani osin vahvistamaan aiempia tutkimustuloksia. Sosiaali- ja terveyspalveluiden markkinoistumista on tutkittu kunnallisten palveluiden kokonaisuuden markkinoistumista huomattavasti enemmän, joten tutkimukseni tuo lisäarvoa julkisten palveluiden markkinoistumistutkimukselle. Markkinoistumiseen liittyvien asenteiden tutkiminen on myös ajankohtaista, sillä yksityisten palveluntuottajien sekä markkinamuotoisten järjestelyiden, kuten palvelusetelien sekä tilaajien ja tuottajien erottamisen, määrä hyvinvointipalveluissa on lisääntynyt merkittävästi (Anttonen, Häikiö & Raitakari 2013, 291–294).

Suomalaisten asenteita markkinoistumisesta on tutkittu 2010-luvulla suppeasti eikä kokonaisvaltaista tutkimusta ole saatavilla. Markkinoistumista koskeva empiirinen tutkimus on ollut Suomessa vähäistä sekä tuloksiltaan moninaista (Lehto & Tynkkynen 2013, 608). Juha Sipilän hallituksen sosiaali- ja terveydenhuoltouudistus on kirvoittanut muun muassa valinnanvapauteen liittyviä tutkimuksia (mm. Aalto ym. 2016; Näätänen & Londén 2018), mutta koko väestölle tehtyä, kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen liittyvää asennetutkimusta on niukasti. Tutkimusaiheeni onkin hyödyllinen valottamaan kunnallisten palveluiden kilpailullisen käänteen jälkeistä asenneilmastoa väestötasolla.

4.2 Mielipidetutkimuksen lähtökohdat

Koska tarkastelen kansalaisten näkemyksiä, on asenteen käsite keskeinen. Mielipidetutkimuksissa on aina huomioitava asenteisiin vaikuttavien tekijöiden laajuus. Asenne voidaan määritellä lyhyesti kohteeseensa liittyvänä kielteisenä tai myönteisenä suhtautumisena, mutta se voi olla myös hyvin kompleksinen (Pirttilä-Backman 2010, 250–251). Esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluihin suhtaudutaan eri tavoin riippuen siitä, onko kuntalaisella kokemusta kyseisestä palvelusta (Pekola-Sjöblom 2012, 42), ja kansalaiset saattavat samanaikaisesti sekä kannattaa että vastustaa hyvinvointivaltion eri osa-alueita (Svallfors 2011, 809).

Kyselyperusteisessa tutkimuksessa täysin objektiivisten tulosten saaminen ei ole koskaan mahdollista. Mielipidekyselyyn vastaaminen voi toimia kannanottona ja kyselyihin osallistujat saattavat vastata yleisesti hyväksytyjen normien mukaisesti. Vastaajat ovatkin usein haluttomampia ilmaisemaan vastakkaisia käsityksiä yhteiskunnallisesti vankan konsensuksen saavuttaneista ilmiöstä (Suhonen 2006, 217). Myös yhteiskunnan arvokeskustelu vaikuttaa kansalaisten näkemyksiin (Helkama 2015, 9). Voin kuitenkin olettaa kansalaisten vastausten heijastavan vähintään suuntaa antavasti heidän todellisia näkemyksiään, ja tutkielmani lähtökohtana on vastausten todenperäisyys. Arvioin aineistoni vastausasetelman verkkolomakkeella sekä vastaajien anonymiteetin turvaamisen kasvattaneen vastausten autenttisuutta. Tutkittaessa asenteita ja arvoja on erityisen tärkeää, että käytettävät asennemittarit ovat toimivia (Helkama 2015, 15).

Vaikka asenteiden ja toiminnan välinen yhteys on kompleksinen, asenteet ohjaavat jossain määrin kansalaisten toimintaa sekä valintoja (Helkama ym. 2016; Helkama 2015, 8). Ihmisten arvot ja toiminta eivät kuitenkaan ole ristiriidattomia eikä arvon kannattaminen aina heijastu täysin toimintaan. Toisaalta samaa arvoa tai arvokokonaisuutta voivat edustaa myös hyvin erilaiset toiminnat. (Helkama 2015, 14–15; 102.) Kansalaiset saattavatkin kannattaa julkisesti tuotettuja palveluita, vaikka he käyttäisivät yksityisiä palveluita tai kannattaisivat kuntapalveluiden markkinoistumista vauhdittavia puolueita.

4.3 Aineisto

Käytän tutkimukseni aineistona jo aiemmin kerättyä ja Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta saamaani *EVAn kansallinen asennetutkimus 2017* -aineistoa, jossa on tutkittu suomalaisten arvoja ja asenteita ja jonka teemana on ollut muun muassa kunnalliset palvelut ja niiden tuottaminen, taloudellinen eriarvoisuus, sosiaaliturva, kansanvalta ja EU. Kansalaisille on esitetty väitteitä valinnanvapaudesta, julkisten palveluiden tuottamistavasta sekä kunnallisten palveluiden asettamisesta alttiiksi kilpailulle. Aineisto kuuluu EVA:n kansalliset asennetutkimukset -tutkimussarjaan, jota on kerätty vuodesta 1984 alkaen ja jonka tavoitteena on ollut kartoittaa kansalaisten asenteita, arvoja sekä näkemyksiä yhteiskunnan toimivuudesta. Tutkittavat aiheet ovat vaihdelleet eri tutkimusvuosina, mutta osin samat teemat ovat kulkeutuneet tutkimussarjan läpi. (EVAN kansallinen asennetutkimus 2017, 2.)

Aineisto on kerätty tammikuussa 2017 vastaajien itse täytettävillä, strukturoiduilla verkkolomakkeilla. Tutkimuksen perusjoukkona on Ahvenanmaata lukuun ottamatta Suomen 18–70-vuotias väestö, josta tutkimukseen valikoitui Taloustutkimuksen Internet-paneelistä satunnaisotannalla vastaajaryhmä edustamaan väestöä kattavasti vastaajien iän, sukupuolen, asuinalueen, koulutuksen ja ammattiaseman mukaan. Vastaamatta tai vastaamisen kesken jättäneille lähetettiin valikoidusti yhteensä neljä muistutuspostia. Tutkimukseen vastasi yhteensä 2040 henkilöä ja vastausprosentiksi muodostui lopulta 19,4 %, jota voi pitää melko alhaisena, mutta toisaalta kokonaisvastaajamäärä (N=2040) on tyydyttävä. Lisäksi on tavanomaista, että sähköisten tutkimuskyselyjen vastausprosentit ovat usein huomattavasti paperisten kyselylomakkeiden vastausprosentteja pienempiä (Nulty 2008, 302; Ruskoaho ym. 2010). Aineistoon vastanneiden tunnistamattomuus on turvattu. Koska kyseessä on poikkileikkausaineisto, on huomioitava, että kykenen tutkittavien muuttujien välisten vaikutusten sijaan tarkastelemaan ainoastaan muuttujien välisiä yhteyksiä.

Tutkimus on mahdollista suorittaa sekundaariaineistolla eli jo aikaisemmin kerätyllä tutkimusaineistolla, ja valmiiden aineistojen hyödyntäminen on käytännöllisyyden kannalta usein suositeltavaa, vaikkakin siihen sisältyy myös haasteita (Keckman-Koivuniemi & Kleemola 2006, 3). *EVAn kansallinen asennetutkimus 2017* -

aineistossa on oman tutkimusalueeni ulkopuolisia teemoja, kuten globalisaation ja EU:n problematiikka, mutta myös oman tutkimusaiheeni kannalta keskeisiä kysymyksiä, joten voin kuitenkin katsoa aineiston soveltuvan tutkimukseni tarpeisiin. Vaikka valmis aineisto ei ole kohdennettu täysin omaan tutkimusaiheeseen, mahdollistaa se kuitenkin laajan, koko väestön kattavan asennetutkimuksen. Tutkimuksessa on huomioitava Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) asema elinkeinoelämän intressipohjaisena tutkimuslaitoksena ja tämän mahdolliset vaikutukset muun muassa aineiston kysymyksenasetteluun ja keruuseen. Vaikka EVA:n ulostuloissa on uusliberalistinen pohjavire ja EVA tavoittelee julkisen sektorin minimointia, julkaisee yhdistys kuitenkin myös tutkimustuloksia, jotka ovat ristiriidassa elinkeinoelämän intressien kanssa (Rahkonen 2006, 164–166).

Taulukossa 1 on esitetty aineiston tutkimusasetelman kannalta keskeisten sosiodemografisten muuttujien jakaumia. Miehet ja naiset sekä eri ikäryhmät ovat edustettuina aineistossa suhteellisen tasaisesti, vaikkakin 60–70-vuotiaiden vastausaktiivisuus on suhteellisesti muita ikäluokkia suurempi. Vastaajien keski-ikä on 47 vuotta. Korkeakoulutetut vastaajat (42 %) ovat painottuneet aineistossa, sillä heidän määränsä on lähes kaksinkertainen suomalaisten todelliseen korkeakoulutettujen määrään (26 %) vuonna 2017 (Findikaattori 2018a, viitattu 6.4.2019). Myös ammattikoulun (19/34 %) tai korkeintaan peruskoulun (8/23 %) suorittaneiden määrä on aineistossa vähäinen koko väestön todelliseen koulutustasoon suhteutettuna (emt., viitattu 6.4.2019).

Yli kolmannes (37 %) vastaajista katsoo kuuluvansa keskiluokkaan, noin joka kymmenes (13 %) alempaan keskiluokkaan ja noin viidennes (19 %) työväenluokkaan. Ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan identifioituu puolestaan 12 % vastaajista. Kolmanneksella kotitalouksista (35 %) on käytettävissään bruttotuloina 30 001 – 60 000 euroa ja neljäsosalla (25 %) korkeintaan 30 000 euroa vuodessa. Viidesosa (20 %) vastaajien kotitalouksista tienaa vuodessa 60 001 – 90 000 euroa. Hieman alle puolet vastaajista (48 %) työskentelee yksityisessä tai omassa yrityksessä ja kolmannes (32 %) vastaajista puolestaan kunnan tai valtion palveluksessa. Järjestöjen piirissä työskentelee 5 % ja julkisomisteisessa yrityksessä 7 % vastaajista. Noin puolet vastaajista (52 %) on ammattiryhmältään palkkatöissä työnantajan palveluksessa. Eläkeläisiä on

neljäsosa (25 %), opiskelijoita (9 %) sekä työttömiä (8 %) lähes kymmenesosa ja yrittäjiä puolestaan 5 % vastaajista.

Taulukko 1. Aineiston vastaajat tutkimuksessa käytettyjen, intressejä kuvaavien sosiodemografisten muuttujien luokissa. N=2040.

Intressimuuttujat		%	N
Sukupuoli	mies	51	1035
	nainen	49	1005
Ikä	18–29	17	336
	30–45	30	622
	46–59	28	576
	60–70	25	506
Koulutus	ei ammatillista koulutusta	8	162
	ammattikurssi	3	59
	ammattikoulu	19	379
	opistotasoinen ammattikoulutus	29	583
	ammattikorkeakoulu	14	291
	yliopisto- tai korkeakoulututkinto	28	566
Yhteiskuntaluokka	työväenluokka	19	386
	alempi keskiluokka	13	261
	keskiluokka	37	747
	ylempi keskiluokka ja yläluokka	12	248
	en katso kuuluvani mihinkään luokkaan	20	398
Ammattiryhmä	johtavassa asemassa toisen palveluksessa	2	43
	ylempi toimihenkilö	14	282
	alempi toimihenkilö	12	248
	työntekijä	24	471
	yrittäjä, maatalousyrittäjä	5	92
	opiskelija	9	183
	eläkeläinen	25	490
	työtön	8	155
	koti-isä tai -äiti	1	28
Kotitalouden yhteenlasketut bruttotulot (€/vuosi)	10 000 tai vähemmän - 30 000	25	512
	30 001 – 60 000	35	714
	60 001 – 90 000	20	406
	yli 90 000	8	161
	en halua vastata	12	247
Työpaikan sektori	valtio	10	195
	kunta tai kuntayhtymä	22	441
	julkisomisteinen yritys	7	151
	yksityinen tai oma yritys	48	986
	järjestö tai yhdistys	5	99
	jokin muu työnantaja	6	121
	en ole ollut mukana työelämässä	2	47

Taulukossa 2 on esitelty kansalaisten ideologisten taustamuuttujien jakaumat. Poliittisista puolueista Vihreillä on aineistossa kaikista suurin kannatus, 15 %. Kokoomus (12 %) on toiseksi kannatetuin ja SDP (11 %) puolestaan kolmanneksi kannatetuin puolue. Keskustan kannatus on aineistossa 7 %. Vihreiden ja Vasemmistoliiton kannatukset (10 %) ovat verrattain korkeita ja Keskustan kannatus puolestaan melko matala keruuajankohdan (vuosi 2017) puolueiden yleiseen kannatusasteeseen nähden. Puoluekannatusmuuttujassa noin neljännes vastaajista (27 %) on valinnut ”en osaa sanoa”- tai ”en halua sanoa” -vastausvaihtoehdon ja 5 % vastaajista ei äänestäisi eduskuntavaaleissa lainkaan. Lähes puolet vastaajista (46 %) kuuluu johonkin ammatilliseen keskusjärjestöön.

Taulukko 2. *Vastusjakaumat tutkimuksessa käytettyjen, ideologiaa kuvaavien muuttujien luokissa. N=2040.*

Ideologiamuuttujat	%	N
	Keskusta	7 151
	Kokoomus	12 242
	Perussuomalaiset	7 140
	SDP	11 225
	Vihreät	15 296
Puoluekannatus	Vasemmistoliitto	10 195
	RKP	2 35
	Kristillisdemokraatit	2 39
	jokin muu puolue	4 72
	en äänestäisi	5 103
	en osaa / halua sanoa	27 542
Ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys	kyllä	46 933
	ei	55 1107

Vastaajien asuinmaakuntien jakauma vastaa suhteellisen hyvin maakuntien todellista väestömäärää (Tilastokeskus 2018, viitattu 7.10.2019). Vastaajista kolmasosa (34 %) asuu Uudellamaalla ja yli puolet vastaajista (55 %) yli 80 000 asukkaan kaupungeissa. Väkiluvultaan suurempien kaupunkien merkittävä edustus suhteessa Suomen yli 80 000 asukkaan kaupunkiin (55/42 %) (emt., viitattu 7.10.2019) selittänee korkeakoulutettuihin painottuneiden vastaajien ohella Vihreiden korkeaa ja puolestaan Keskustan matalaa kannatusta aineistossa, sillä Vihreiden kannatus on ollut perinteisesti voimakkainta väkiluvultaan suuremmissa kaupungeissa ja nuorten sekä korkeammin koulutettujen piirissä (Koiranen, Saarinen & Koivula

2016, 703–704). Keskustan kannatus on ollut vankinta sen sijaan maaseudulla (Koivula, Räsänen & Saarinen 2015, 30).

4.4 Muuttajat ja muuttujamuunnokset

Seuraavaksi esittelen tutkimuksessa käyttämäni sosiodemografiset muuttajat, jotka jaottelen kuvastamaan joko vastaajan intressiä tai ideologiaa. Intressit ja ideologiset aspektit vaikuttavat usein hyvinvointivaltioon ja palveluiden organisoituihin suhtautumiseen (Sihvo & Uusitalo 1994, 5). Asemoin intresseiksi muuttajat, joista aiheutuu julkisista, kunnallista palveluista hyötymisen suhde ja ideologiaan katson puolestaan kuuluvaksi poliittiseen kannatukseen ja edunvalvontaan liittyvät seikat.

4.4.1 Intressit

Sukupuoli. Tutkimustulokset sukupuolen yhteydestä julkisten palveluiden markkinoistumista ja hyvinvointivaltiota koskeviin asenteisiin ovat olleet ristiriitaisia (Kallio 2007, 247; Kallio 2008a, 107; Jaeger 2006, 330–331). Valitsen sukupuolen tutkimukseeni, sillä sen on myös havaittu selittävän hyvinvointivaltion interventioita koskevia mielipiteitä (Svallfors 2003). Sukupuoli (bv1²) voi saada aineistossa arvot mies ja nainen.

Ikä. Nuoret ovat halukkaampia ostopalveluiden käytölle kunnallisten palveluiden turvaamiseksi (Fredriksson & Martikainen 2008, 42–43), pitävät yksityisiä sosiaali- ja terveystalvueluita julkisia tehokkaampina (Forma 2006, 176–177) ja ovat tyytymättömämpiä julkisiin palveluihin (Forma & Saarinen 2008). Koska ikä on ollut yhteydessä asenteisiin julkisista palveluista, valitsen iän taustamuuttujaksi. Muodostan ikämuuttujan vastaajien syntymävuodesta (bv2³). Luokittelen iän neljään luokkaan: 18–29-vuotiaat, 30–45-vuotiaat, 46–59-vuotiaat ja 60–70-vuotiaat vastaajat. Koodaan analyysimenetelmävaatimusten vuoksi kaikista luokista dummy-muuttajat eli muuttajat, jotka saavat vain kaksi arvoa.

² Sukupuoli 1. Mies 2. Nainen

³ bv2 Syntymävuosi

Koulutus. Koulutusta on pidetty yhtenä sosioekonomisen aseman ja luokan indikaattoreista (mm. Svallfors 1994, 64). Korkeakoulutus linkittyy usein parempaan tulotasoon, minkä vuoksi korkeakoulutetut ovat epätodennäköisemmin riippuvaisia julkisista palveluista sekä etuuksista ja intressiperusteisesti oletetusti kannattavat harvemmin julkisia palveluita. Korkeakoulutus onkin ollut yhteydessä hyvinvointivaltion vastustukseen (Fernández-Albertos & Manzano 2016, 359; Jaeger 2006, 330–331), mutta toisaalta myös tukeen hyvinvointivaltiolle (Ervasti 1998). Ammatillisen koulutuksen kuusiluokkaisesta muuttujasta (t8⁴) yhdistän ”ammattikurssi tai muu lyhyt ammattikoulutus”– sekä ”ammattikoulu tai kouluasteen ammatillinen tutkinto” –vastausvaihtoehdot valinneet yhteiseksi ”ammattikoulutuksen” luokaksi. Muodostan kaikista luokista dummy-muuttujat.

Yhteiskuntaluokka. Luokkastatus on yhteydessä julkisia palveluita ja hyvinvointivaltioita koskeviin asenteisiin (Svallfors 1994; 2004; 2006; Fernández-Albertos & Manzano 2016). Uudelleenluokittelen kuusiluokkaisen muuttujan vastaajan subjektiivisesta yhteiskuntaluokkakäsityksestä (t13⁵) viiteen luokkaan: työväenluokkaan, alempaan keskiluokkaan, keskiluokkaan, ylempään keskiluokkaan ja yläluokkaan sekä ”en koe kuuluvani mihinkään luokkaan” –ryhmään. Yläluokkaan katsoo kuuluvansa vain 6 vastaajaa, joten yhdistän ylempään keskiluokkaan ja yläluokkaan vastaukset ”ylempään keskiluokkaan ja yläluokkaan” ryhmäksi. Kaikista luokista muodostan vielä niin sanotut dummy-muuttujat.

Ammattiryhmä. Ammattiryhmä edustaa kansalaisten luokka-asemaa (Svallfors 2006, 9) sekä intressiä. Markkinoistumisen kannatus väheni 2000-luvulla muun muassa työttömien ja lomautettujen keskuudessa (Kallio 2007, 247). Ammattiryhmän muuttujaluokista (t9⁶) yhdistän yrittäjien luokkaan sekä ”yrittäjä tai

⁴ t8: Millainen ammatillinen koulutus Sinulla on? 1. Ei ammatillista koulutusta 2. Ammattikurssi, muu lyhyt ammattikoulutus 3. Ammattikoulu, kouluasteen ammatillinen tutkinto 4. Opistotasoinen ammattikoulutus 5. Ammattikorkeakoulututkinto 6. Yliopisto- tai korkeakoulututkinto

⁵ Mihin yhteiskuntaluokkaan katsot lähinnä kuuluvasi? 1. Työväenluokkaan 2. Alempaan keskiluokkaan 3. Keskiluokkaan 4. Ylempään keskiluokkaan 5. Yläluokkaan 6. En katso kuuluvani mihinkään luokkaan

⁶ t9: Ammattiryhmä, johon katsot tällä hetkellä kuuluvasi? 1. Johtavassa asemassa toisen palveluksessa 2. Ylempi toimihenkilö 3. Alempi toimihenkilö 4. Työntekijä 5. Yrittäjä tai yksityinen ammatinharjoittaja 6. Maatalousyrittäjä 7. Opiskelija 8. Eläkeläinen 9. Kotiäiti/koti-isä 10. Työtön 11. Muu

yksityinen ammatinharjoittaja”– että ”maatalousyrittäjä”-luokkien vastaajat. ”Muu”-vastausvaihtoehdon (N=38) koodaan puuttuvaksi tiedoksi ja muodostan luokista dummy-muuttujat.

Työpaikan sektori. Julkisen sektorin työntekijät kannattavat julkista hyvinvointivastuuta (Jaeger 2006), ja virkamiesintressin mukaan julkisen sektorin työntekijöiden voi odottaa kannattavan julkisesti tuotettujen palveluiden säilyttämistä (Sihvo ja Uusitalo 1994, 5). Intressilähtöisesti työpaikan ja toimeentulon säilymisen näkökulmasta yksityisellä sektorilla työskentelevät oletettavasti puoltavat markkinoistumista. Aineistossa vastaajilta on tiedusteltu heidän nykyisen tai edellisen työnantajansa sektoria (t10b⁷). Uudelleenluokittelun työpaikan sektorin julkisen, yksityisen ja järjestön dummy-muuttujiksi. Koodaan valtiolla, kunnalla tai kuntayhtymällä ja julkisomisteisessa yrityksessä työskennelleet julkisen sektorin luokkaan. Yksityisen sektorin luokkaan yhdistän niin yrittäjät kuin yksityisen työnantajan palveluksessa työskentelevät vastaajat. Järjestöjen ja yhdistysten työntekijät säilyvät omana luokkanaan. Muuttujan osalta on huomioitava, että vastaajat ovat saaneet valita myös heidän viimeisimmän työnantajansa, jolloin en voi varmistaa, ovatko vastaajat ylipäänsä työelämässä tai kuinka kauan edellisellä sektorilla työskentelystä on aikaa.

Kotitalouden yhteenlasketut bruttotulot. Hyvinvointivaltiokannatusta on tarkasteltu aiemmin intressinäkökulmasta siten, että tarpeen julkisen sektorin tuelle on tutkittu olevan suurin pienituloisten ryhmässä (Kallio 2010, 41) ja että eniten veroja maksavat ovat olleet kriittisimpiä julkisia palveluita kohtaan (Sihvo & Uusitalo 1994, 5). Tulotason voi enteillä vaikuttavan myös kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskeviin asenteisiin. Luokittelun vastaajien kotitalouden yhteenlasketut bruttotulot ennen verojen vähentämistä (t4⁸) neljään luokkaan: korkeintaan 30 000 € / vuosi, 30 001 – 60 000 € / vuosi, 60 001 – 90 000 € / vuosi ja vähintään 90 001 € / vuosi. Koodaan ”en halua vastata” –vaihtoehdon valinneet (N=247) puuttuviksi tiedoiksi. Muuttuja ei erittele vastaajan henkilökohtaisia tuloja, vaan kotitalouden kokonaistulot, jolloin pieni- tai suurituloisten henkilöiden vastauksia ei kyetä tarkastelemaan erikseen.

⁷ t10b: Nykyinen tai viimeisin työnantajanne? 1. Valtio 2. Kunta tai kuntayhtymä 3. Julkisomisteinen yritys 4. Yksityinen (tai oma) yritys 5. Järjestö tai yhdistys 6. Jokin muu työnantaja 7. En ole ollut mukana työelämässä

⁸ t4: Talutesi yhteenlasketut bruttotulot, joista ei ole vähennetty veroja? (euroa / vuosi) 1. Alle 10 000 2. 10 000 – 20 000 3. 20 001 – 30 000 4. 30 001 – 40 000 5. 40 001 – 50 000 6. 50 001 – 60 000 7. 60 001 – 70 000 8. 70 001 – 80 000 9. 80 001 – 90 000 10. yli 90 000 11. En halua vastata

Katson kotitalouden tulojen kuitenkin kuvastavan kotitalouden käytettävissä olevia tuloja ja siksi vastaajille merkittävää resurssitekijää sekä intressiä.

4.4.2 Ideologia

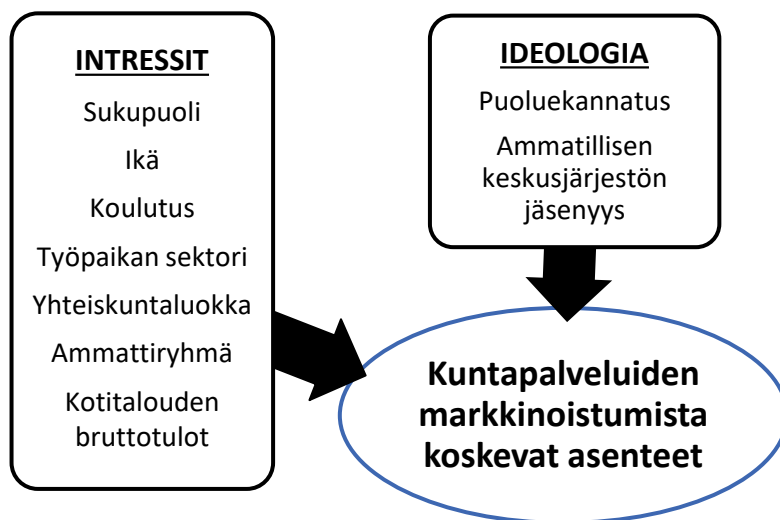
Puoluekanta. Puoluekanta vaikuttaa merkittävästi hyvinvointivaltiota koskeviin asenteisiin, ja jakolinja oikeiston ja vasemmiston välillä on huomattava (Ervasti 1998). Julkisten palveluiden markkinoistuminen on kaikista kannatetuinta oikeistoa äänestäneiden joukossa (Kallio 2007). Koska puoluepoliittisen kannatuksen ja markkinoistumisen välinen yhteys on vahva, valitsen puoluekannatuksen muuttujan (t11) edustamaan kansalaisten asenteiden ideologista ulottuvuutta.

Puoluekannatusta on tiedusteltu aineistossa seuraavalla kysymyksellä: *Jos eduskuntavaalit pidettäisiin nyt, minkä puolueen ehdokasta äänestäisit?* Luokittelen muuttujan t11⁹ oikeisto–vasemmisto -jaottelun suhteen neljäksi luokaksi: vasemmistoon, keskustaan, oikeistoon ja Vihreisiin. Noudatan osittain aiemmassa tutkimuksessa käytettyä jaottelua (ks. Kallio 2007; Kallio & Kivijakola 2009), jossa SDP ja Vasemmistoliitto lukeutuvat vasemmistoon ja Kansallinen Kokoomus ja RKP oikeistoon. Keskustan muodostavat puolestaan Keskusta, Perussuomalaiset ja Kristillisdemokraatit. Koska Vihreiden kannattajien arvoja on ollut vaikea asettaa perinteiselle arvojaottelulle (Helkama 2015, 136) ja koska Vihreiden kannattajia on aineistossa suhteellisen paljon (15 %, N=296), luokittelen Vihreiden kannattajat omaksi ryhmäkseen. ”En osaa sanoa”– (N=459) ja ”en halua sanoa” –vastausvaihtoehdot (N=83) valinneet yhdistän luokaksi ”En osaa tai halua sanoa”, jotta kohtuuttoman suuri osa vastaajista ei jäisi analyysimenetelmien ulkopuolelle. ”En äänestäisi lainkaan” –vastaajat (N=103) säilytän omana luokkana. ”Jokin muu puolue tai ryhmittymä” –vastanneet määrittelen vähäisen havaintomäärän vuoksi puuttuviksi tiedoiksi (N=72). Koodaan kaikista luokista kaksiluokkaiset dummy-muuttujat.

⁹ Jos eduskuntavaalit pidettäisiin nyt, minkä puolueen ehdokasta äänestäisit? 1=KESK 2=KOK 3=PS 4=SDP 5=Vihreät 6=Vasemmistoliitto 7=RKP 8=KD 9=Jokin muu puolue/ryhmittymä 10=en äänestäisi lainkaan 11=En osaa sanoa 12=En halua sanoa

Ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys. Ammattiliittoon kuulumisen ja julkisten palveluiden markkinoistumisen kannatuksen yhteyttä ei ole Suomessa tutkittu aiemmin, minkä vuoksi valitsen ammatilliseen keskusjärjestöön kuulumisen (t12¹⁰) taustamuuttujaksi tuomaan uutta informaatioarvoa. Luokittelen ammatillisen keskusjärjestön jäsenyyden intressin sijaan ideologiseksi muuttujaksi, sillä vaikka ammatilliseen keskusjärjestöön kuulumisen saattaa olla käytännöllinen, taloudelliseen turvaan perustuva valinta, sisältää jäsenyys myös edunvalvontaan ja ideologiaan linkittyvää toimintaa. Vuonna 2017 lähes kolme neljästä palkansaajasta kuului Suomessa ammattiliittoon, vain 17 % kuului ainoastaan työttömyyskassaan ja joka kymmenes palkansaajista ei kuulunut kumpaankaan edellisistä (Findikaattori 2018b, viitattu 27.3.2019). Koska suurin osa palkansaajista kuuluu ammattiliittoon pelkän työttömyyskassan jäsenyyden sijaan, on perusteltua mieltää ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys myös edunvalvontana sekä ideologisena valintana.

Kuvio 2. *Suomalaisten intresseihin ja ideologiaan jaotellut sosiodemografiset muuttujat tutkimuksessa.*

4.4.3 Kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatuksen summamuuttuja

Kokoan summamuuttujan mittaamaan kansalaisten asennoitumista kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen. Kansalaisten asenteista saadaan uskottavampi kuva, kun mittariin yhdistetään useita markkinoistumiseen liittyviä väitteitä, sillä useampi väite samasta ilmiöstä parantaa muuttujan reliabiliteettia

¹⁰ Kuulutko johonkin ammatilliseen keskusjärjestöön? 1= Kyllä kuulun 2= En kuulu

eli luotettavuutta. Summamuuttuja voidaan muodostaa laskemalla yhteen samaa ilmiötä kuvaavia muuttujia (KvantiMOTV a, viitattu 30.11.2018). Summamuuttuja kuvastaa aina yhtä ominaisuutta, joka lisääntyy tai vähenee muuttujan pistemäärän muutoksen mukana jatkuvan muuttujan tavoin (Jokivuori & Hietala 2007, 9). Olen valikoinut summamuuttujan väittämät kuvastamaan kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatusta. Käytettyjen muuttujien on oltava sisällöllisesti mielekkäitä sekä toisistaan riittävästi eroavia (KvantiMOTV a, viitattu 2.12.2018).

Muodostan kuntapalveluiden markkinoistumisen kannatuksen mittarin suorittamani pääkomponenttianalyysin avulla (ks. liite A). Valitsen summamuuttujaan kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskevat väittämät, jotka latautuvat samalle komponentille, jolloin voin tulkita väittämien mittaavan samaa ilmiötä¹¹. Toiselle komponentille latautuneet, muut markkinoistumiseen liittyvät väittämät¹² rajaavat mittarin ulkopuolelle. Muodostan summamuuttujan seuraavista kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen liittyvistä väitteistä:

- **1a_5** *On hyvä asia, että julkisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa siirrytään valinnanvapausmalliin, jossa kansalainen valitsee itselleen palveluntuottajan*
- **1a_15** *Oleennaista julkisissa palveluissa ei ole se, kuka ne tuottaa, vaan se että ne ovat kaikkien saatavilla*
- **1b_6** *On yhdentekevää, tuottaako koulutuspalveluita kunta, kolmas sektori tai yritykset, kunhan opetuksen laadusta ja tasa-arvoisuudesta pidetään huolta*
- **1b_11** *Kuntapalvelut kohenevat, jos kuntien oma palvelutuotanto altistetaan kilpailulle yritysten ja kolmannen sektorin palveluntuottajien kanssa*
- **1c_16** *On kuntalaisen etu, että kunnat tuottavat mahdollisimman paljon palveluistaan itse ja hankkivat ulkopuolelta vain täydentäviä palveluita*
- **1d_7** *Maamme julkisista palveluista suuri osa tulisi ulkoistaa yksityisten palveluntuottajien hoidettavaksi, jotta palveluiden tuotanto tehostuisi*

(1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= vaikea sanoa, 4= jokseenkin eri mieltä, 5= täysin eri mieltä)

¹¹ Vaikka väittämä 1c_16 latautui voimakkaammin toiselle komponentille (-0,32/0,62), säilytän muuttujan summamuuttujassa, koska muuttujan poisjättäminen ei nostaisi summamuuttujan Cronbachin alfaa.

¹² 1b_16 *Markkinavoimat ohjaavat liikaa suomalaisen yhteiskunnan toimintaa.*

q1d_4 *Yrityksillä ei pitäisi olla mitään roolia koulujen kehittämisessä.*

q1d_10 *Suomalainen yhteiskunta on antautunut liiaksi sokeiden markkinavoimien ja itsekkään voitontavoittelun ohjattavaksi.*

Koodaan summamuuttujan väittämät samansuuntaisiksi siten, että markkinoistumisen kannatus saa suurimmat arvot (1–5). Missään väittämässä ei ole puuttuvia tietoja. Tulkitsen ”vaikea sanoa”-vastausvaihtoehdon neutraaliksi kannanotoksi ja koodaan sen saamaan arvon 3. Lisäksi ”vaikea sanoa”-vaihtoehdon valinnoita on suhteellisen paljon (enimmillään q1b_11 N=658; q1a_5 N=532), joten ”vaikea sanoa”-vastanneiden sisällyttäminen summamuuttujaan ei laske mittarin vastaajamäärää kohtuuttomasti. Vastaajista naiset, 30–45-vuotiaat, keskiluokkaan itsensä mieltävät ja ammattikorkeakoulun tai opistotasoisien koulutuksen suorittaneet ovat valinneet väitteisiin eniten ”vaikea sanoa”-vaihtoehtoja. Summamuuttujan vastaajamääräksi muodostui 2040. Havainnollisuuden vuoksi koodaan summamuuttujan asteikon alkavaksi nolasta, jolloin muuttuja saa arvoja väliltä 0–24.

Cronbachin alpha on yleisimmin hyödynnetty menetelmä arvioimaan muodostetun mittarin sisäistä konsistenssia eli reliabiliteettia, kykyä mitata samaa asiaa sekä mittarin toimivuutta tutkittavan ilmiön suhteen. Summamuuttuja on sitä luotettavampi, mitä enemmän samaa ominaisuutta mittaavia muuttujia siinä on (Nummenmaa 2009, 351; 356–357). Summamuuttujaa, jonka Cronbachin alpha ylittää arvon 0,6, voidaan pitää luotettavana (Jokivuori & Hietala 2007, 135).

Muodostamani summamuuttujan Cronbachin alpha on 0,81, mikä tarkoittaa, että 81 % mittaustulosten vaihtelusta johtuu mitattavasta ominaisuudesta eli kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskevista asenteista. Mittausvirheen todennäköisyys summamuuttujalla on vähäinen, 19 %. Summamuuttujan väittämät korreloivat kohtuullisesti keskenään, mikä parantaa mittarin reliabiliteettia (Nummenmaa 2009, 356). Valtaosa korrelaatioista ylittää arvon 0,4. Eniten korreloivat ($r=0,60$) keskenään kunnallisen palveluiden kilpailulle altistamisen muuttuja (qb_11¹³) ja julkisten palveluiden ulkoistamisen tehokkuutta arvioiva muuttuja (q1d_7¹⁴). Heikoimmin toistensa kanssa korreloivat ($r=0,20$) puolestaan palveluiden saatavuuden

¹³ Kuntapalvelut kohenevat, jos kuntien oma palvelutuotanto altistetaan kilpailulle yritysten ja kolmannen sektorin palveluntuottajien kanssa

¹⁴ Maamme julkisista palveluista suuri osa tulisi ulkoistaa yksityisten palveluntuottajien hoidettavaksi, jotta palveluiden tuotanto tehostuisi

(q1a_15¹⁵) ja palveluiden pääosin julkisen tuotantomuodon (q1c_16¹⁶) muuttajat. Mikään muuttuja ei korreloi negatiivisesti toistensa kanssa eikä minkään muuttujan poistaminen kasvattaisi Cronbachin alfaa.

Tutkimustulosten yleistäminen perusjoukkoon vaatii tutkittavan ilmiön operationalisointia väitteiksi ja kysymyksiksi. Usein juuri survey-muotoiset tutkimukset edellyttävät kysymysten edustavan konkreettisesti tutkittua ilmiötä ja valittuja teoreettisia käsitteitä. (Jokivuori & Hietala 2007, 10–11.) Kuntapalveluiden markkinoistumisen kannatusmittarin väitteet eivät kuitenkaan ole kohdennettu koskemaan systemaattisesti kunnallisia palveluita, vaan useammassa väittämässä on käytetty julkisten palveluiden ja yhdessä sosiaali- ja terveyspalveluiden käsitettä, jolloin markkinoistumisen kannatuksen operationalisointi heikkenee. Lisäksi yksi väittämä koskee ainoastaan koulutuspalveluita, joiden markkinoistumiseen saatetaan suhtautua hyvin eri tavoin kuin muiden kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen, sillä on havaittu, että kansalaiset haluavat säilyttää koulutuspalvelut julkisesti tuotettuina (Haavisto 2017, 17–18; Kiljunen & Haikonen 2003).

Väittämien kunnallisista palveluista eriävät käsitteet voivat olla ohjanneet kyselyyn osallistuneita vastaamaan eri tavoin kuin, jos väittämät olisivat koskeneet kuntapalveluita. Väittämien käsitteellinen hajanaisuus tulee jatkoissa huomioida tutkimuksen analyysissä. Vaikka väitteissä ei ole täysin samoja käsitteitä, kaikki väittämät kuitenkin ilmentävät ja ovat osa kunnallisten palveluiden markkinoistumista. Merkittävät peruspalvelut tuotetaan suurimmaksi osaksi kunnissa (Heuru, Mennola & Rynnänen 2011, 175) ja kunnat hoitavat valtaosan julkisista palveluista (Meklin, Rajala, Sinervo & Vakkuri 2009, 237), joten julkisten palveluiden kannatusta voidaan pitää indikaattorina myös kunnallisiin palveluihin liittyville asenteille. Lisäksi mielipidetiedusteluissa markkinoistumisen operationalisointi on ollut Suomessa suppeaa eikä moniosaisia operationalisointeja ole käytetty (Saarinen 2010, 48), joten koen markkinoistumisen käsitteen monipuolisemman operationalisoinnin mittarin hajanaisuudesta huolimatta perustelluksi.

¹⁵ Olennaista julkisissa palveluissa ei ole, kuka ne tuottaa, vaan se että ne ovat kaikkien saatavilla

¹⁶ On kuntalaisten etu, että kunnat tuottavat mahdollisimman paljon palveluistaan itse ja hankkivat ulkopuolelta vain täydentäviä palveluita

4.5 Menetelmät

Koska kyseessä on määrällisesti suuren joukon, kansalaisten, asenteiden selvittäminen, on kvantitatiivisten menetelmien valinta tutkimusmetodeiksi perusteltua. Kvantitatiivinen tutkimus soveltuu tutkimuskäyttöön usein, kun haetaan vastausta kysymykseen *miksi* ja etsitään eroja luokkien välillä (Jokivuori & Hietala 2007, 23). Tavoitteenani onkin tutkia asenteisiin yhteydessä olevia intressi- sekä ideologiamuuttujia ja ymmärtää, miksi kansalaiset suhtautuvat markkinoistumiseen eri tavalla. Ilmiöiden välisen kausaalisuuden todentaminen yhteiskuntatieteissä on kuitenkin haasteellista (emt., 18) eikä aineistoa tule mieltää sosiaalisen todellisuuden täydellisenä heijastumana, vaikkakin määrällinen tutkimus antaa tilastollista tietoa sosiaalisesta todellisuudesta (Töttö 2004).

Tutkin analyysiosiossa ensimmäiseksi kuvailevien menetelmien avulla yleiskuvaa siitä, miten kansalaiset suhtautuvat kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen. Tarkastelen kunnallispalveluiden markkinoistumisen kannatuksen summamuuttujan väittämien vastausjakaumia. Vaikka selvitän intressien ja ideologian yhteyttä asenteisiin markkinoistumisesta, on tiedostettava, että kansalaiset saattavat mieltää markkinoiden hyödyntämisen kunnallisten palveluiden tuotannossa myös pragmaattisena valintana, sillä aiemmassa kirjallisuudessa kuntalaisten markkinoistumista koskevia asenteita on pidetty käytännönläheisinä siten, että valtaosalle kuntalaisista tärkeintä on ollut palveluiden tuottajan sijaan palveluiden saatavuus (EVAn Arvopankki a, viitattu 15.7.2019; Fredriksson & Martikainen 2008, 70). Käytän muina tutkimusmetodeina lineaarista regressioanalyysiä ja varianssianalyysiä. Monimuuttujamenetelmät ovat hyödyllisiä erityisesti silloin, kun tutkittavina on samanaikaisesti monien muuttujien välinen, monimutkainen yhteys (Tabachnick & Fidell 2001, 2–3). Seuraavaksi esittelen tarkemmin tutkielmani analyysimenetelmät.

4.5.1 Lineaarinen regressioanalyysi

Tarkastelen lineaarisen regressioanalyysin avulla, mitkä kansalaisten sosiodemografiset taustamuuttujat ovat voimakkaimmin yhteydessä suomalaisten asenteisiin kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta. Lisäksi tutkin, onko kansalaisten ideologia intressejä vahvemmin yhteydessä kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen suhtautumiseen. Regressioanalyysi on analyysimenetelmänä hyödyllinen, kun

tavoitteena on tutkia samanaikaisesti usean eri selittävän muuttujan vaikutusta tutkimuksen kohteena olevaan ilmiöön (Jokivuori & Hietala 2007, 40; Metsämuuronen 2008, 85; Nummenmaa 2009, 314). Lineaarisen regressioanalyysin avulla voidaan lisäksi selvittää riippumattomien muuttujien vakioinnin avulla, mitkä muuttujat selittävät voimakkaimmin riippuvan muuttujan vaihtelua (Metsämuuronen 2008, 88; Wolf & Best 2015, 59; Nummenmaa 2009, 322). Lineaarinen regressioanalyysi soveltuu analyysimenetelmäksi hyvin, sillä tutkin monen sosiodemografisen muuttujan yhteyttä kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskeviin asenteisiin sekä muuttujien selityskyvyn voimakkuutta.

Linearisessa regressioanalyysissä b-arvo kertoo selitettävässä muuttujassa tapahtuvan muutoksen silloin, kun selittävän muuttujan arvo kasvaa yhdellä yksiköllä (Metsämuuronen 2008, 91). Standardoidut regressiokertoimet (β) puolestaan kuvaavat, kuinka selitettävän muuttujan arvot muuntuvat selittävän muuttujan kasvaessa keskihajonnan verran muiden muuttujien ollessa vakioita (Nummenmaa 2009, 322). Standardoitujen beta-arvojen avulla tutkin, mitkä suomalaisten sosiodemografiset intressi- ja ideologiamuuttujat ovat voimakkaimmin yhteydessä markkinoistumiseen suhtautumisen vaihteluun.

Lineaarisen regressioanalyysin rajoitteet

Lineaarisen regressioanalyysin edellytyksenä on, että käytettävät muuttujat ovat kvantitatiivisia. Muuttujia uudelleen luokittelemalla kaksiluokkaisiksi kuitenkin myös järjestys- ja luokitteluasteikolliset muuttujat soveltuvat lineaariseen regressioanalyysiin. (Jokivuori & Hietala 2007, 41; Wolf & Best 2015, 59.) Dummy-muuttujien osalta yhden dummy-muuttujan on toimittava lineaarisessa regressioanalyysissä referenssiryhmänä, johon eroavaisuuksia verrataan (Wolf & Best 2015, 59). Lisäksi selittävän ja selitettävän muuttujan välisen riippuvuuden tulisi olla lineaarinen ja muuttujien välisen vaikutuksen yhteenlaskettavissa (Jokivuori & Hietala 2007, 41). Aineistoni vastaajamäärä (N=2040) täyttää lineaarisen regressiomallin havaintoaineiston edellyttämän suuruusvaatimuksen (>100) (Nummenmaa 2009, 316).

Selittävät muuttujat eivät saa olla kollineaarisia eli korreloida liian voimakkaasti toistensa kanssa, jotta regressiomalli olisi toimiva (emt., 316) ja jotta muuttujat eivät mittaisi päällekkäisesti samaa asiaa (Jokivuori

& Hietala 2007, 43), sillä multikollinearisuus lisää mallin virheellisyyttä (Metsämuuronen 2003, 578) ja hankaloittaa regressiokerrointen tulkintaa (Rasi, Lepola, Muhli & Kanninen 2006, 105). Pelkästään selittävien muuttujien välisen korrelaation tarkastelu ei kuitenkaan ole multikollinearisuuden välttämiseksi riittävää (KvantiMOTV b, viitattu 3.4.2019), vaan toleranssien ja VIF-indeksien (*variance inflation factor*) sekä ominaisarvojen (*eigenvalue*) avulla voidaan tutkia selittävien muuttujien multikollinearisuutta tarkemmin (Metsämuuronen 2008, 99; 110). Tarkastelen korrelaatioiden ohella toleransseja ja VIF-indeksejä multikollinearisuuden välttämiseksi. Regressiomallissani korkeimmat korrelaatiot (liite B) vallitsevat 30–45-vuotiaiden ja 45–59-vuotiaiden ikämuuttujaryhmien välillä ($r=0,41$) sekä subjektiivisen yhteiskuntaluokkamuuttujan luokissa keskiluokan sekä ”En koe kuuluvani mihinkään yhteiskuntaluokkaan” –ryhmän välillä ($r=-0,37$). Mikään muuttuja ei kuitenkaan ylitä keskinkertaisena pidetyn korrelaation raja-arvoa 0,5 (Nummenmaa 2009, 290).

Pienet ja lähellä nollaa olevat toleranssit kertovat mahdollisesta multikollinearisuudesta (Metsämuuronen 2008, 99; Hietala & Jokivuori 2007, 50) samoin kuin suuret VIF-arvot (Metsämuuronen 2008, 109; Hietala & Jokivuori 2007, 50), sillä regressiokertoimien varianssin kasvaessa myös VIF-arvo kasvaa (Metsämuuronen 2008, 99). Jos muuttujat ovat multikollineaarisia, saa myös moni ominaisarvoista (*eigenvalue*) arvon 0 tai sitä lähellä olevia arvoja (emt., 110). Muuttujien toleranssit eroavat regressiomallissani selkeästi nollassa. Vastaajaluokalla, joka ei tiedä tai halua kertoa puoluekantaansa, on pienin toleranssi (0,58) ja suurin VIF-arvo (1,72), joka kuitenkin alittaa VIF-arvolle määritellyn, korkeimman sallitun ylärajan (4) (Jokivuori & Hietala 2007, 50). Lisäksi regressiomallini ominaisarvot poikkeavat selvästi nollassa viimeisimpiä dimensioita (14–17) lukuun ottamatta, mikä on kuitenkin monimuuttujatilanteille tyypillistä (Metsämuuronen 2008, 110). Korrelaatioiden, VIF-indeksien ja toleranssien tarkastelu varmistaa, etteivät muuttujat multikollineaarisia ja soveltuvat regressiomalliini.

Selitettävä muuttuja on lineaarisessa regressioanalyysissä usein intervalliasteikollinen ja jatkuva muuttuja (Metsämuuronen 2003, 577). Kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatuksen summamuuttuja täyttää kyseiset mitta-asteikolliset vaatimukset, sillä summamuuttuja on jatkuva ja saa arvoja välillä 0–24.

Jatkuvan selitettävän muuttujan vuoksi lineaarinen regressioanalyysi on logistista regressioanalyysiä soveltuvampi analyysimenetelmä tutkimukseeni.

Lineaarisen regressioanalyysin käytön keskeisin edellytys on, että valittujen muuttujien välillä vallitsee lineaarinen yhteys (Nummenmaa 2009, 315), mutta myös epälineaarissa yhteydessä oleva muuttuja voidaan sisällyttää analyysiin kaksiluokkaisena, dummy-muuttujana (Wolf & Best 2015, 60). Jotta valitut taustamuuttujat täyttäsivät regressioanalyysin menetelmävaatimukset, teen muuttujille seuraavat uudelleenluokittelut. Kotitalouden yhteenlasketut bruttotulot -muuttujan rajaan epälineaarisen yhteyden, tuloluokkien välisen liian suuren korrelaation (suurimmillaan $r=-0,51^{17}$) ja epäselvän intressiasetelman vuoksi regressioanalyysin ulkopuolelle, sillä nyt muuttujasta ei ole mahdollista selvittää vastaajan henkilökohtaisia tuloja. Koska myös työpaikan sektorin luokat¹⁸ korreloivat liian voimakkaasti toistensa kanssa (suurimmillaan $r=0.86$), koodaan työpaikan sektorimuuttujasta kaksiluokkaisen dummy-muuttujan, jonka avulla vertaan julkisen sektorin työntekijöitä¹⁹ (arvo 1) kaikkiin muilla sektoreilla työskenteleviin vastaajiin²⁰ ja vastaajiin, jotka eivät ole olleet työelämässä (arvo 0).

län, yhteiskuntaluokan ja koulutuksen yhteys summamuuttujaan on epälineaarinen, joten koodaan kyseiset muuttujat dummy-muuttujiksi. Muodostan ikäluokista dummy-muuttujat.²¹ Koska koulutuksen yhteys summamuuttujaan ei ole lineaarinen ja koska eri koulutusluokat²² korreloivat ($r=0,6$) liian voimakkaasti toistensa kanssa, uudelleenluokittelen koulutuksen dummy-muuttujaluokiksi: ei korkeakoulutusta ja korkeakoulutus. Ikäryhmä- ja ammattiryhmäluokkien korrelaatio (suurimmillaan $r=-0,52^{23}$) ylittää yleisesti hyväksytyyn korrelaation ylärajan (0,5) ja ammattiryhmäluokat korreloivat toistensa kanssa liian voimakkaasti ($r=-0,53^{24}$, $r=-0,48^{25}$), minkä vuoksi rajaan ammattiryhmämuuttujan pois regressiomallistani. Lopullisessa

¹⁷ alle 10 000 – 30 000 € / vuosi ja 30 001 – 60 000 € / vuosi

¹⁸ julkinen sektori, yksityinen sektorin, järjestö tai yhdistys

¹⁹ valtio, kunta tai kuntayhtymä, julkisomisteinen yritys

²⁰ yksityinen sektori tai oma yritys, järjestö tai yhdistys, jokin muu työntekijä

²¹ 18–29-vuotiaat, 30–45-vuotiaat, 46–59-vuotiaat, 60–70-vuotiaat

²² ei ammatillista koulutusta, ammattikoulu, opistotasotaso, ammattikorkeakoulu, yliopisto tai korkeakoulututkinto

²³ eläkeläiset ja 18-29 -vuotiaat

²⁴ eläkeläiset ja opiskelijat

²⁵ eläkeläiset ja työttömät

regressiomallissani ovat mukana muuttujat: sukupuoli, ikä, koulutus, subjektiivinen yhteiskuntaluokka, työpaikan sektori, puoluekannatus sekä ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys.

Aineistossa ei saisi olla selkeästi muista vastauksista poikkeavia havaintoja (*outlier*), jotka voivat vääristää vinojen jakaumien ohella korrelaatiokertoimien arvoja ja lineaarisen regressioanalyysin tuloksia (Andersen 2008, 2–4; Metsämuuronen 2008, 87). Cookin etäisyyden avulla on mahdollista määrittää poikkeavat havainnot (Tabachnick & Fidell 2001, 71), sillä menetelmä arvioi havainnon poiston vaikutuksen beta-arvoihin (Metsämuuronen 2008, 99). Suurin Cookin etäisyysarvo (*havainto 761*) on regressiomallissani 0,006. Pienet Cookin etäisyysarvot eivät aiheuta regressiokertoimelle ongelmia (Metsämuuronen 2008, 99), joten regressiomallissa ei ole selkeästi muista vastauksista poikkeavia havaintoja.

Linearisessa regressioanalyysissä jatkuvien muuttujien toivotaan jakautuvan likimain normaalisti (Rasi, Lepola, Muhli & Kanninen 2006, 105). Suurten havaintoyksikkömäärien aineistoilla käytetään normaalijakauman arvioimiseen Kolmogorov-Smirnovin normaalijakaumatestiä (Nummenmaa 2009, 154–155). Markkinoistumisen kannatuksen summamuuttuja ei ole täysin normaalisti jakautunut (Kolmogorov-Smirnov=0,09, $p < 0,001$). Koska normaalijakaumatestit antavat usein herkästi normaalijakaumasta poikkeavan tuloksen (Nummenmaa 2009, 155), tarkastelen normaalijakaumaa vielä sekä silmämääräisesti että vinous- ja huipukkuuskertoimien avulla. Mikäli muuttujan vinousluku (*skewness*) jaettuna keskivirheellä on -2 ja 2 välillä, jakauma on symmetrinen (Rasi, Lepola, Muhli & Kanninen 2006, 43). Tässä tapauksessa luvuksi muodostuu -4,6, joten jakauman ei voi olettaa olevan symmetrinen. Jakauma on kuitenkin vain lievästi vasemmalle vino (*kurtosis*=-0,43). Lisäksi summamuuttujan histogrammi noudattaa silmämääräisesti riittävää normaalijakaumaa (ks. liite C) ja vinous- ja huipukkuuskertoimien itseisarvot ovat pienempiä kuin 1 (*skewness*=-0,25, *kurtosis*=-0,43), joten arvioin summamuuttujan olevan Kolmogorov-Smirnovin testistä huolimatta tarpeeksi normaalisti jakautunut regressioanalyysiin.

Lineaarinen regressioanalyysi edellyttää, että residuaalit, mallin selittymättä jäänyt osa, ovat normaalisti jakautuneita ja että residuaalien varianssi on homoskedastinen eli jakautuu tasaisesti. Jos residuaalit ovat silmämääräisesti riittävän suorassa linjassa, voidaan niiden arvioida olevan myös normaalisti jakautuneita

(Metsämuuronen 2003, 579; 592). Residuaalit ovat homoskedastisia, sillä ne jakautuvat hajontakuviassa tasaisesti (ks. liite D) ja noudattavat myös *normal probability* -kuvassa todennäköisyyden skaalalla lähes suoraa linjaa (liite E), joten arvioin residuaalien olevan riittävän normaalisti jakautuneita regressionanalyysiin.

Regressiomenetelmä ja regressiomallin arviointi

Käyttämäni regressioanalyysi on luonteeltaan konfirmatorinen, koska olen valinnut sosiodemografiset, selittävät taustamuuttujat pääsääntöisesti teorialähtöisesti aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen nojaten. Konfirmatorisella regressioanalyysillä pyritään vahvistamaan aiempaa teoriaa ja mitattavan ilmiön taustalla olevien selittävien muuttujien vaikutusta (Metsämuuronen 2003, 578). Valitsen lineaarisen regressioanalyysiin pakotetun mallin (*enter*), joka on Jari Metsämuurosen (2008, 94) mukaan sopivin malli konfirmatoriseen regressioanalyysiin. Pakottavan mallin avulla voidaan selvittää sekä selitettävään muuttujaan vaikuttavien että vaikuttamattomien muuttujien osuutta (Jokivuori & Hietala 2007, 45). Pakotetun mallin lisäksi tutkin muuttujien manuaalisella lisäämisellä regressioanalyysiin yksittäisten muuttujien vaikutusta selitysteeseen sekä intressi- ja ideologiamuuttujien välisiä selityste-eroja, joiden avulla selvitän, ovatko intressit vai ideologia vahvemmin yhteydessä asenteisiin kuntapalveluiden markkinoistumisesta.

Regressioanalyysin F-testi arvioi, eroavatko regressiokertoimet nolasta (Metsämuuronen 2008, 97) ja onko valituilla muuttujilla mahdollista selittää riippuvan muuttujan vaihtelua (Jokivuori & Hietala 2007, 46). Vähintään yksi regressiomallin muuttuja on yhteydessä selitettävään muuttujaan, kun F-arvo on tilastollisesti merkitsevä tutkittavassa otoksessa (Wolf & Best 2015, 66). Jos edes yksi regressiokerroin saa suuremman arvon kuin 0, F-testin p-arvo alittaa arvon 0,05, jolloin nolahypoteesi arvon 0 saavista regressiokertoimista voidaan hylätä (Metsämuuronen 2008, 97). Hylkään nolahypoteesin arvon 0 saavista regressiokertoimista regressiomallissani ($F=29,374$, $p<0,001$), joten voin olettaa vähintään yhden intressi- tai ideologiamuuttujan olevan yhteydessä kuntapalveluiden markkinoistumista koskeviin asenteisiin. T-testin avulla voidaan puolestaan mitata b-kertoimen toimivuutta (Metsämuuronen 2008, 93). Kun β -kertoimen t-arvo ylittää arvon 2 ja on tilastollisesti merkitsevä, myös standardoidut regressiokertoimet ovat regressiomallissa toimivia

(Metsämuuronen 2008, 93). Voin pitää regressiomallini kaikkien tilastollisesti merkitsevien selittävien muuttujien β -arvoja toimivina ($t > 2$). Regressiomallini vastaajamääräksi muodostui lopulta 1968.

4.5.2 Varianssianalyysi

Varianssianalyysillä selvitän, eroavatko sosiodemografisesti jaotellut vastaajaryhmät mielipiteiltään kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta. Tutkin yksityiskohtaisemmin kaikkien tutkimuksessa olevien, kansalaisten intressi- ja ideologiamuuttujaluokkien avulla, mitkä intressi- ja ideologiaryhmät eroavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Edellisen lisäksi analysoin, minkä ryhmien välillä vallitsevat selkeimmät asenne-erot suhteessa kunnallispalveluiden markkinoistumisen kannatukseen.

Varianssianalyysi menetelmänä tarkastelee, ovatko eri luokkien keskiarvot toisistaan poikkeavia jonkin jatkuvan, kvantitatiivisen muuttujan suhteen (Nummenmaa 2009, 205; Metsämuuronen 2008, 153; Tabachnick & Fidell 2001, 35; Jokivuori & Hietala 2007, 153). Varianssianalyysin avulla voidaan siis tutkia, ovatko vähintään kahden muuttujan keskiarvot tilastollisesti merkitsevästi eroavia toisistaan (Nummenmaa 2009, 194). Tarkasteltavat ryhmät muodostuvat varianssianalyysissä selittävän muuttujien luokista (Jokivuori & Hietala 2007, 153–154) ja varianssianalyysin nollahypoteesina on, että tutkittavien ryhmien keskiarvot eivät eroa toisistaan tilastollisesti merkitsevästi (Nummenmaa 2009, 195; Tabachnick & Fidell 2001, 35).

Tarkemmin kuvattuna varianssianalyysillä selvitetään, tuottaako selittävä muuttuja suuremman mittaustulosten varianssin kuin ryhmän sisäiset, yksilölliset erot. Varianssianalyysi tutkiikin ryhmien välisen ja ryhmän sisäisen varianssin eroavuutta. Kun ryhmien välinen varianssi on ryhmän sisäistä varianssia suurempi, on todennäköistä, että selittävä muuttuja aiheuttaa tutkittavien keskiarvojen vaihtelun ja nollahypoteesi samansuuruisista keskiarvoista voidaan kumota. (Nummenmaa 2009, 190–191; Tabachnick & Fidell 2001, 35–36.) Nollahypoteesi voidaan puolestaan pitää voimassa tai hylätä F-testin perusteella (Metsämuuronen 2008, 163; KvantiMOTV c, viitattu 23.5.2019). Fisherin F-suhde kertoo, onko selittävän muuttujan aikaansaama varianssi suurempi kuin virhevarianssi (Nummenmaa 2009, 161). F-suhde, joka saa suuremman arvon kuin 1, todentaa selittävän muuttujan aiheuttavan mittaustulosten vaihtelun (emt., 191)

ja F-suhteen arvon kasvaessa myös nollahypoteesin hylkäämisen todennäköisyys lisääntyy (Metsämuuronen 2008, 163). Selittävän muuttujan ja virhevarianssin vaikutus selitettävään muuttujaan on puolestaan samansuuruinen, kun F-suhde lähenee arvoa 1 (Nummenmaa 2009, 193).

Varianssianalyysin käytön edellytyksenä on, että selitettävä muuttuja on vähintään välimatka-asteikollinen ja selittävät muuttujat luokitteluasteikollisia. Menetelmäoletuksia ovat myös varianssien homogeenisuus eli samansuuruisuus, populaation riittävä normaalijakautuneisuus ja vertailtavien ryhmien samansuuruisuus sekä riittävän suuri koko, vähintään 20 havaintoa. (Emt., 2009, 194; Metsämuuronen 2008, 155.) Joudun tinkimään ryhmien samansuuruisuuden oletuksesta sekä ryhmien varianssien samansuuruudesta useamman eri muuttujan kohdalla. Taustamuuttujien varianssien samansuuruusehto ei täyty sukupuoli-, koulutus-, ikä-, ammattiryhmä-, työpaikan sektori-, subjektiivisella yhteiskuntaluokka- ja puoluekannatusmuuttujalla. Kotitalouden yhteenlaskettujen bruttotulojen ja ammatillisen keskusjärjestön jäsenyyden varianssien samansuuruusehto sen sijaan täyttyy. Vertailtavien ryhmien vastaajamääriä on käytännössä usein haastava saada samansuuruiseksi. Koska varianssianalyysiä ja F-testiä voidaan pitää vakaina menetelminä, varianssianalyysin tiukoista oletuksista joustaminen ei kuitenkaan estä menetelmän hyödyntämistä. (Nummenmaa 2009, 194; Metsämuuronen 2008, 168.)

Muutamia muista vastauksista poikkeavia havaintoja (*outlier*) on sirontamatriisitarkastelun ja laatikko-jana-kuvien perusteella puoluekannatusmuuttujan ”en osaa tai halua sanoa” -luokassa, ikämuuttujan 18–29-vuotiaiden ryhmässä (*havainnot 381, 1251*), ammatillisen keskusjärjestön jäsenyyden muuttujassa (*1285, 1361, 1725*), eläkeläisten luokassa (*761, 1177, 1725*) sekä ammatillisesti kouluttautumattomien luokassa (*396, 599*). Poikkeavien havaintojen vähäisen lukumäärän suhteessa kokonaisvastaajamäärään (N=2040) vuoksi säilytän havainnot analyysiini. Koska jokaisessa ryhmässä on riittävä havaintomäärä (>20), varianssianalyysin normaalijakautuneisuusoletus ei aiheuttane analyysille ongelmaa. Pienin frekvenssimäärä on ammattiryhmä-muuttujan ”koti-isä tai kotiäiti” -luokassa (N=28). Lisäksi selitettävä muuttuja, markkinoistumisen kannatuksen mittari, on riittävän normaalisti jakautunut (ks. liite C).

Koska varianssianalyysin avulla voidaan tutkia keskiarvojen eroavaisuutta, muttei sitä, miten yksittäiset ryhmät eroavat toisistaan (Metsämuuronen 2003, 650), vertailen vastaajaryhmien keskiarvoja suhteessa kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatukseen varianssianalyysin post hoc-vertailulla. Post-hoc-vertailu selvittää useamman kuin kahden luokan keskiarvojen poikkeavuutta toisistaan (Nummenmaa 2009, 205) ja tutkii eri ryhmien eroavaisuuksien tilastollista merkitsevyyttä (Metsämuuronen 2003, 650). Koska ei ole tiedossa, miten eri ryhmien keskiarvot poikkeavat toisistaan kuntapalveluiden markkinoistumiseen asennoitumisen suhteen, on parempi käyttää varianssianalyysin post hoc-vertailua kontrastivertailujen sijaan (Nummenmaa 2009, 205–207). Käytän post-hoc testinä Bonferronia, kun Levenen homogeenisyystestin p-arvo ylittää merkitsevyytason rajan 0,5. Varianssien yhtäsuuruustestin ollessa vähintään melkein merkitsevä ($p < 0,05$) käytän post-hoc vertailussa Dunnett's T3 -testiä, jota suositellaan käytettäväksi, kun varianssein samansuuruusehto jää täyttymättä (emt., 210; Kirves 2013, 22). Varianssianalyysissä ja post-hoc-vertailuissa ovat mukana kaikki kansalaisten intresseihin ja ideologiaan jakamani sosiodemografiset muuttujat luokkineen (katso s.33–34, taulukko 1 ja taulukko 2).

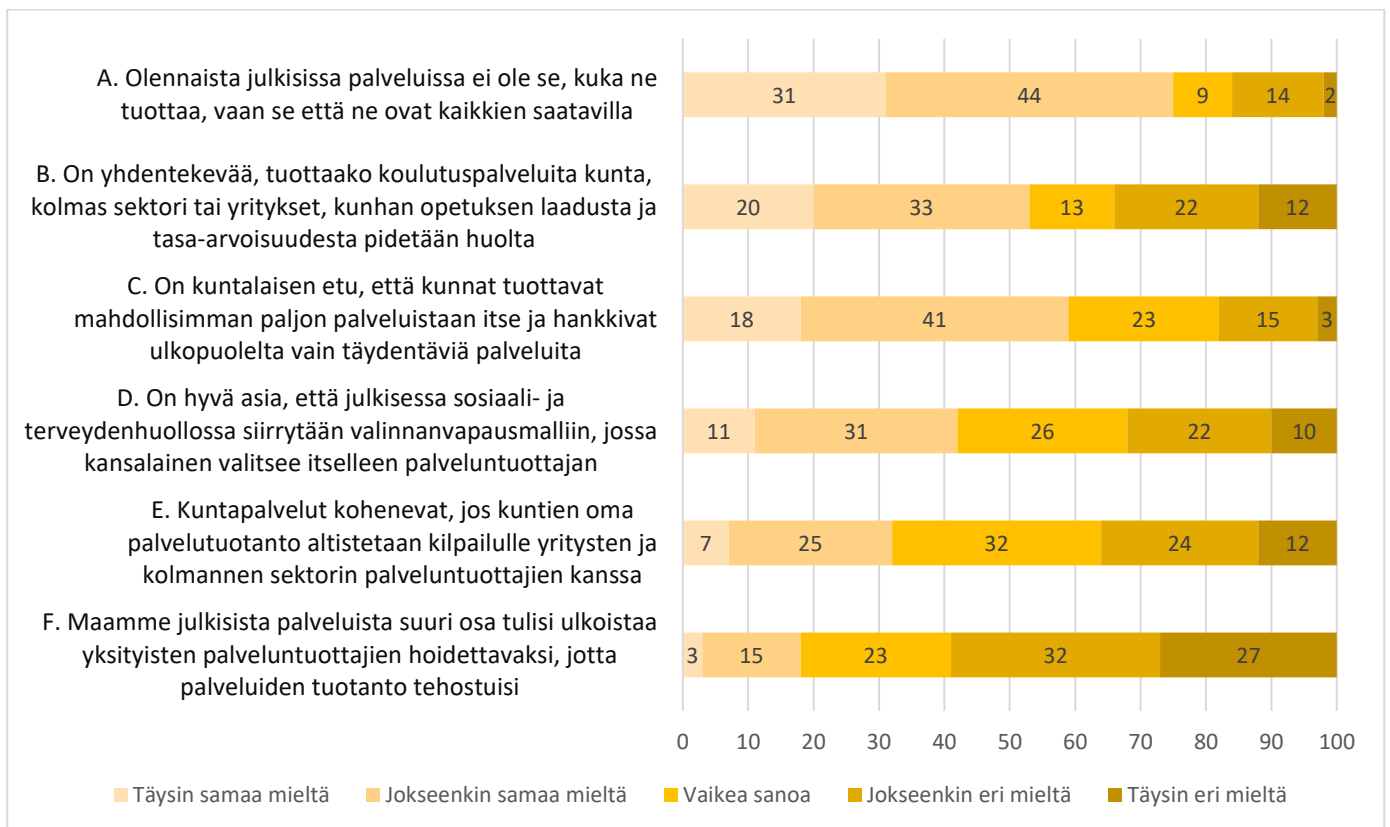
Levenen testin avulla voidaan selvittää, ovatko ryhmien varianssit samansuuruiset (Jokivuori & Hietala 2007, 139). Kun Levenen F-testin p-arvo on merkitsevä ($p < 0,05$), hypoteesi varianssien samansuuruudesta voidaan hylätä (emt., 2007, 139) ja vastahypoteesi ryhmien keskiarvojen välisistä eroista astuu voimaan. Nollahypoteesina varianssianalyysimallissani on, että intressi- ja ideologiamuuttujaluokkien vastauskeskiarvot kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatuksesta eivät eroa toisistaan

5. Tulokset

Tässä luvussa kartoitan ensimmäiseksi suomalaisten suhtautumista kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen. Tämän jälkeen tarkastelen kansalaisten sosiodemografisten muuttujien, intressien ja ideologian, yhteyttä asenteisiin markkinoistumisesta lineaarisen regressioanalyysin avulla. Viimeiseksi tutkin varianssianalyysillä, eroavatko kansalaisten kaikkien intressi- ja ideologiamuuttujien vastaajaryhmät asenteiltaan toisistaan.

5.1 Suomalaisten suhtautuminen kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen

Kuvio 3. Suomalaisten suhtautuminen kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen (%). N=2040.

Kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskevien väittämien vastausjakaumat ovat kuviossa 3. Kolme neljästä vastaajasta (75 %) on jokseenkin tai täysin samaa mieltä siitä, että julkisten palveluiden tuottajalla ei ole merkitystä, mikäli palvelut ovat kaikkien saatavilla (väite A). Samaa mieltä olevien määrä on säilynyt vuodesta 2015 lähes muuttumattomana (77 %) (EVAn Arvopankki b, viitattu 8.12.2019). Jokseenkin ja täysin eri mieltä edellä olevasta on sen sijaan vain 16 % vastaajista. Lisäksi noin puolet (53 %) vastaajista

allekirjoittaa vähintään jokseenkin väittämän, jonka mukaan koulutuspalveluiden tuottajan sektori on yhdentekevä, kunhan opetuksen laatu ja tasa-arvo säilyvät (*väite B*). Kiinnostavaa on, että koulutuspalveluiden tuottajan sektorin yhdentekevyydestä ollaan useammin täysin eri mieltä (12 %) kuin kaikkien julkisten palveluiden tuottajan sektorin samantekevyydestä (2 %).

Kansalaisten vastaukset kuntapalveluiden järjestämistä heijastavat suhteellisen käytännönläheisiä asenteita, sillä palveluntuottajan sektorin sijaan vastauksissa painottuvat palveluiden laatu ja saatavuus. Myös aiemmin neljä viidestä kuntalaisesta on ollut vähintään osittain samaa mieltä siitä, ettei palveluiden tuottajalla ole merkitystä palveluiden ollessa laadukkaita (Fredriksson & Martikainen 2008, 70). Palveluiden saatavuus koetaan julkis palvelun tuottajan sektoria keskeisempänä, joten asenteiden ei voida arvioida viestittävän ideologista suhtautumista. Toisaalta suomalaiset vaikuttavat asennoituvan koulutuspalveluihin muita kunnallisia palveluita useammin niin sanotusti arvolutautuneesti. Kansalaisten on myös aiemmin tutkittu haluavan säilyttää koulutuspalvelut julkisesti tuotettuina (Haavisto 2017, 17–18; Kiljunen & Haikonen 2003). Huomionarvoista on, että jopa noin puolelle (53 %) kansalaisista koulutuspalveluiden tuottajalla ei kuitenkaan vaikuta olevan oleellista merkitystä palvelulaadun säilyessä.

Kilpailullisten elementtien lisääminen kuntapalveluihin jakaa suomalaisten mielipiteitä. Hieman yli kolmasosa vastaajista (36 %) ei usko yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin välisen kilpailun kohentavan kuntien palveluita (*väite E*). Lähes yhtä suuri osa, kolmannes (32 %), vastaajista puolestaan yhtyy vähintään jokseenkin edelliseen väittämään. On huomioitava, että vastaajien on ollut haasteellista muodostaa väitteestä mielipidettä, sillä ”vaikea sanoa”-valinneiden määrä on korkea, noin kolmannes (32 %) vastauksista. Lisäksi vastaajista noin kaksi viidestä (42 %) puoltaa vähintään osittain sosiaali- ja terveydenhuollon valinnanvapautta (*väite D*), kun taas noin kolmannes (32 %) on jokseenkin tai täysin eri mieltä valinnanvapauden kasvattamisesta sosiaali- ja terveyspalveluissa. Neljännes (26 %) vastaajista ei osannut arvioida valinnanvapautta koskevaa väittämää.

Yli puolet kansalaisista (59 %) vastustaa jokseenkin tai täysin julkisten palveluiden suuren osan ulkoistamista palveluiden tehostamiseksi (*väite F*). Noin joka neljäs (27 %) suomalaisista on täysin eri mieltä, kolmasosa (32

%) puolestaan jokseenkin eri mieltä ja ainoastaan 3 % vastaajista on täysin samaa mieltä edellä mainitusta. Vain lähes joka viides (18 %) olisi jokseenkin tai täysin valmis ulkoistamaan suurimman osan julkisista palveluista, jotta palvelut tehostuisivat, vaikka noin kolmannes suomalaisista toisaalta uskoi kilpailun kohentavan kunnallisia palveluita. Palveluntuottajien välinen kilpailu koetaan osin palveluita kehittäväenä, mutta vain harva vastaajista kannattaa palveluiden laajamittaista ulkoistamista.

Vaikka edellä esitetyissä tuloksissa on paikoin tulkittavissa varovaista myönteisyyttä kunnan ulkopuolisten kuntapalveluntuottajien hyödyntämistä kohtaan, yli puolet (59 %) vastaajista arvioi, että kunnan mahdollisimman suuri palveluntuotantovastuu kuntapalveluissa on vähintään jokseenkin kuntalaisen etu (väite C). Jokseenkin tai täysin eri mieltä edellä mainitusta on hieman alle viidennes (18 %) vastaajista. Huomionarvoista on, että kyseinen väittämä on muista poiketen esitetty niin sanotusti markkinoistumiselle vastaisena, mikä on voinut vaikuttaa vastausjakaumiin.

Kokoavasti suomalaiset vastustavat julkisten palveluiden suuren osan ulkoistamista ja vain kolmannes vastaajista uskoo kilpailun parantavan kuntapalveluita. Samaan aikaan kansalaiset kuitenkin kokevat palveluntuottajan sektoria oleellisemmaksi palveluiden saatavuuden, laadun sekä tasa-arvon ja uskovat sosiaali- ja terveydenhuollon valinnanvapauden olevan useammin hyvä kuin huono asia. Koska tulokset ovat osittain toistensa kanssa ristiriitaisia, ei voi suoraviivaisesti päätellä, onko kansalaisille keskeisempää palveluiden saatavuus vai kuntapalvelun tuottajan sektori. Lisäksi kansalaisten osittain ambivalentit käsitykset kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta osoittavat, ettei markkinoistumiseen asennoituminen ole täysin rationaalinen, ainoastaan kustannushyötyjen puntarointiin pohjautuva prosessi. Myös arvot vaikuttavat olevan yhteydessä kunnallispalveluita koskeviin asenteisiin, sillä suomalaiset säilyttäisivät muun muassa koulutuspalvelut muita julkisia palveluita hanakammin julkisesti tuotettuina.

Asenteiden monimutkaisuus (Pirttilä-Backman 2010, 250–251) ja toistensa kanssa vastakkaiset hyvinvointivaltiomieliopitteet ovat kuitenkin tavanomaisia (Svallfors 2011, 809). Erilainen kysymyksenasettelu vaikuttanee vastausten jakautumiseen. Kaiken kaikkiaan ”vaikea sanoa”-vastausosuudet ovat monessa markkinoistumista koskevassa väitteessä suhteellisen korkeita. On mahdollista, että kansalaisilla ei ole

muodostunut selkeää käsitystä julkisten palveluiden markkinoistumista koskevista menettelyistä tai siitä, miten kunnalliset tai julkiset palvelut tulisi toimivimmin organisoida. Lisäksi markkinoistumisen yhden osa-alueen kannatus ei tuota aina systemaattisesti muiden markkinoistumisen osa-alueiden kannattamista (Saarinen 2007, 607).

Usko julkisiin palveluntuottajiin on yksi hyvinvointivaltiokannatuksen pilari (Svallfors 2011). Vaikka julkisen palveluntuottajan sektorilla ei ole oleellista merkitystä suomalaisille palveluiden saatavuuden säilyessä, kansalaisten ei kuitenkaan voida sanoa kannattavan julkispalveluiden suurimuotoista ulkoistamista tai kilpailullistamista. Myös lähes kaksi kolmasosaa suomalaisista uskoo kunnan merkittävään rooliin kuntapalveluiden tuotannossa. Vaikka ulkoisten palveluntuottajien hyödyntäminen kuntapalveluissa saa osakseen kannatusta, usko julkisiin palveluntuottajiin vaikuttaa olevan kuitenkin suhteellisen vakaa, mikä voi Svallforsin (emt.) jaottelun mukaisesti tulkita heijastavan myös hyvinvointivaltion kannatusta. Toisaalta suomalaisten myönteisyys myös kuntapalveluiden markkinaperusteisia tuottamistapoja kohtaan voi tulevaisuudessa olla julkisesti tuotettuja palveluita ja hyvinvointivaltion legitimaatioperustaa kaventava tekijä.

5.2 Kansalaisten kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskeviin asenteisiin voimakkaimmin yhteydessä olevat sosiodemografiset muuttujat

Seuraavaksi tutkin lineaarisen regressioanalyysin avulla, ovatko sosiodemografiset intressit (*sukupuoli, ikä, koulutus, subjektiivinen yhteiskuntaluokka, työpaikan sektori*) ja ideologia (*puoluekannatus, ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys*) yhteydessä suomalaisten asenteisiin kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta. Tämän lisäksi selvitän, mitkä muuttujat ennustavat vahvimmin kyseisiä asenteita. Tarkastelen myös, onko kansalaisten ideologia intressejä voimakkaammin yhteydessä kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen suhtautumiseen. Selitettävänä muuttujana toimii muodostamani kuntapalveluiden markkinoistumisen kannatuksen mittari (ks. luku 4.4.3). Regressioanalyysin tulokset löytyvät taulukosta 3.

Taulukko 3. Regressioanalyysin tulokset. Suomalaisten sosiodemografisten muuttujien yhteys kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskeviin asenteisiin. $F=29,37$. $N=1968$.

Selittävät muuttujat		B	β	p-arvo	R^2 - vaikutus	
Vakio		9,694		0,00**		
INTRESSIT	Sukupuoli	mies (ref)	0		0,001	
		nainen	0,869	0,089		0,00***
	Ikä	18–29	0,150	0,011	0,645	0,011
		30–45	-0,629	-0,059	0,017*	
		46–59 (ref)	0			
		60–69	0,075	0,007	0,787	
	Koulutus	ei korkeakoulutusta	0			0,00
		korkeakoulutus	-0,476	-0,044	0,052	
	Subjekttiivinen yhteiskuntaluokka	työväenluokka	0,078	0,006	0,797	0,019
		alempi keskiluokka	-0,491	-0,340	0,133	
		keskiluokka (ref)	0			
		ylempi keskiluokka ja yläluokka	0,694	0,047	0,037*	
		en koe kuuluvani mihinkään luokkaan	0,134	0,011	0,642	
	Työpaikan sektori	julkinen	-0,332	-0,033	0,117	0,004
yksityinen ja kolmas sektori (ref)		0				
IDEOLOGIA	Puoluekannatus	vasemmisto (ref)	0		0,153	
		keskusta	4,100	0,313		0,00***
		oikeisto	6,272	0,446		0,00***
		Vihreät	2,346	0,171		0,00***
		en äänestäisi	3,637	0,166		0,00***
	en osaa tai halua sanoa	3,688	0,337	0,00***		
	Ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys	ei (ref)	0			0,006
	kyllä	-0,808	-0,082	0,00***		

$R^2=0,19$

Intressimuuttujat $R^2=0,03$

Ideologiamuuttujat $R^2=0,16$

Selitettävä muuttuja: kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatus (0=kielteinen suhtautuminen ...

24=myönteinen suhtautuminen)

B=standardoimaton regressiokerroin

β = standardoitu regressiokerroin

$p^*<0,05$; $p^{**}<0,01$; $p^{***}<0,001$

Kansalaisten sosiodemografisista muuttujista puoluekannatus on selkeästi vahvimmin yhteydessä asenteisiin kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta. Jokainen puoluekannatusluokka on tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhteydessä markkinoistumista koskeviin mielipiteisiin. Kaikista sosiodemografisista muuttujista oikeistopuolueen tukeminen ($\beta=0,45$, $p<0,001$, ref. vasemmisto) ennustaa todennäköisimmin, ja puoluekannan tietämättömyys tai se, ettei halua kertoa puoluekantaansa ($\beta=0,34$, $p<0,001$), puolestaan toiseksi voimakkaimmin kuntapalveluiden kilpailullistamiseen suhtautumista. Kolmanneksi

todennäköisimmin mukana olevista muuttujista asenteisiin on yhteydessä käsitys alempaan keskiluokkaan kuulumisesta ($\beta=0,34$, ref. keskiluokka), mutta tulos ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä. Myös keskustapuolueiden ($\beta=0,31$, $p<0,001$) ja Vihreiden kannatus ($\beta=0,17$, $p<0,001$) sekä vaaleissa äänestämättä jättäminen ($\beta=0,17$, $p<0,001$) ovat yhteydessä kansalaisten markkinoistumista koskeviin mielipiteisiin.

Puoluekannatusluokista vasemmistopuolueiden äänestäjät (ref.) ovat kaikista negatiivisimpia ja oikeiston kannattajat puolestaan kaikista myönteisimpiä ($B=6,27^{***}$) markkinoistumista kohtaan. Oikeisto–vasemmisto -akselilla keskustaan sijoitettujen puolueiden tukijat mieltävät markkinoistumisen puoluekannatusluokista oikeiston jälkeen suopeimmin ($B=4,10^{***}$). Vihreiden kannattajat ovat puolestaan vasemmiston jälkeen varautuneimpia kuntapalveluiden markkinoistumista kohtaan ($B=2,35^{***}$). Vihreiden jäsenten onkin selvitetty kokevan vasemmistopuolueet itselleen muista puolueista läheisimmiksi (Koiranen, Saarinen & Koivula 2016, 707–708). Tulokset mukailevat aiempia tutkimuksia, joiden perusteella oikeistolaiset kansalaiset ovat asenteiltaan markkinaliberalistisimpia (Fredriksson & Martikainen 2008, 84) ja kannattavat eniten kunnan palveluiden markkinoistumista (Kallio 2007; 2008a).

Myös ammatilliseen keskusjärjestöön kuulumisen ($\beta=-0,08$, $p<0,001$) on yhteydessä mielipiteisiin kuntapalveluiden markkinoistumisesta, vaikkakin puoluekannatusta heikommin. Ammatillisen keskusjärjestön jäsenet (ref.) suhtautuvat keskusjärjestöön kuulumattomia vastaajia hieman varautuneemmin kuntapalveluiden markkinoistumiseen ($B=-0,81^{***}$). Kaiken kaikkiaan ideologiset muuttujat ennustavat intressimuuttujia selkeästi voimakkaammin kansalaisten asennoitumista kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen.

Osittain aiempia tutkimuksia vahvistaen (mm. Muuri 2008) naiset puoltavat miehiä useammin kuntapalveluiden markkinoistumista ($B=0,87^{***}$), vaikkakin sukupuolen selitysvoima ($\beta=0,09$) suhteessa kaikkiin mukana oleviin selittäviin sosiodemografisiin muuttujiin ei ole varsin korkea. Sen sijaan Johanna Kallion (2008a, 107) tutkimuksessa sukupuolella ei kyetty selittämään kunnan laajaan palveluvastuuseen liittyviä asenteita. 30–45-vuotiaat ($\beta=-0,06$, $p<0,05$, ref. 46–59-vuotiaat) ovat puolestaan ikäluokista varautuneimpia kunnallisten palveluiden markkinoistumista kohtaan ja ainoana yhteydessä

markkinoistumisasenteisiin. Ikämuuttujan selitysaste jää kuitenkin vähäiseksi suhteessa puoluekannatukseen eivätkä ikäluokkien väliset erot ole huomattavan suuria.

Korkeakoulutus ($\beta=-0,04$, ref. ei korkeakoulutusta) ja työpaikan julkinen sektori ($\beta=-0,03$, ref. yksityinen tai 3. sektori) eivät ole yhteydessä asenteisiin kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta, vaikkakin koulutuksen yhteys markkinoistumisen kannatukseen lähenee melkein merkitsevän yhteyden rajaa. Korkeakoulutetut ($B=-0,48$) suhtautuvat kuntapalveluiden kilpailuperusteisuuden kasvuun matalammin koulutettuja (ref.) negatiivisemmin. Tätä vastoin korkeakoulutettujen on aiemmin selvitetty kannattavan hyvinvointipalveluiden markkinaehtoisuutta (Blomberg & Kroll 1999, 330).

Subjekttiivisen yhteiskuntaluokan vastaajaryhmistä ainoastaan ylempi keskiluokka ja yläluokka (ref. keskiluokka) ovat yhteydessä markkinoistumista koskeviin asenteisiin ($\beta=0,05$, $p<0,05$). Kansalaisten käsitys korkeimmista luokkastatuksista ($B=0,69^*$) lisää kuntapalveluiden markkinoistumisen kannatusta, mikä puoltaa tutkimustuloksia (Svallfors 1994; Fernández-Albertos & Manzano 2016), joiden mukaan ylempi yhteiskuntaluokka kannattaa eniten yksityisiä hyvinvointipalveluita sekä julkisen hyvinvointivastuun kaventamista. Vaikka luokan on aiemmin osoitettu vaikuttavan näkemyksiin julkisen sektorin vastuusta ja julkisesti tuotetuista palveluista (Svallfors 2004), sen yhteys suomalaisten markkinoistumisasenteiden vaihteluun jää alemmaa keskiluokkaa ($\beta=-0,34$) lukuun ottamatta vähäiseksi.

Kansalaisten intressejä kuvastavien muuttujien selitysvoima suomalaisten markkinoistumista koskeviin asenteisiin on hyvin vähäinen suhteutettuna poliittiseen puolueeseen samaistumiseen. Ideologiset muuttujat, erityisesti puoluekannatus, ovat intressejä mallintavia muuttujia vahvemmin yhteydessä kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen asennoitumiseen, vaikkakin myös itsensä sijoittaminen alempaan keskiluokkaan kasvattaa markkinamyönteisten asenteiden todennäköisyyttä. Poliittisen vakaumuksen on myös aiemmin havaittu olevan yhteydessä hyvinvointivaltiota ja sekä julkisia että sosiaali- ja terveyspalveluita koskeviin asenteisiin (mm. Kallio 2007; Kallio 2008a, Ervasti 1998). Toisaalta tutkimustuloksilleni vastaisesti kansalaisten intressit ovat aiemmin myös selittäneet poliittista ideologiaa voimakkaammin julkisen hyvinvointivastuun tukemista (Jaeger 2006, 330–333).

Kaikkien regressiomallissa olevien muuttujien samanaikainen korrelaatiokertoimen neliö (R^2) mittaa, kuinka paljon valitut muuttujat selittävät riippuvan muuttujan vaihtelua (Metsämuuronen 2003, 577; Metsämuuronen 2008, 85). Korjattu selitysaste kertoo selitystasetta tarkemmin regressiomallin selityskyvyn suuruuden suhteessa hajontaan (Wolf & Best 2015, 62–63). Regressiomallini korjattu selitysaste saa arvon 0,19, jota voidaan pitää yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa kohtuullisen toimivana. Valitsemani sosiodemografiset muuttujat kykenevät yhdessä selittämään 19 % suomalaisten markkinoistumista koskevien asenteiden vaihtelusta.

Selitystasteen muutoksella on mahdollista päätellä erityisesti dummy-muuttujilla, kuinka suuri vaikutus muuttujaryhmällä on suhteessa selitettävään muuttujaan (emt., 63). Regressiomallin, jossa on mukana ainoastaan kansalaisten intressimuuttujat (*sukupuoli, ikä, koulutus, subjektiivinen yhteiskuntaluokka, työpaikan sektori*), selitysaste jää varsin alhaiseksi ($R^2=0,03$) verrattuna regressiomalliin, joka sisältää kansalaisten ideologiset taustamuuttujat (*puoluekannatus, ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys*) ($R^2=0,16$). Erityisesti puoluepoliittisen kannatuksen vaikutus selitystaseseen on huomattava ($R^2=0,15$). Intressit ovatkin varsin heikosti yhteydessä kansalaisten asenteisiin kuntapalveluiden markkinoistumisesta, ja sen sijaan puoluepoliittisella samaistumisella on keskeinen merkitys suomalaisten markkinoistumisasenteiden taustoittajana.

5.3 Kansalaisten intressi- ja ideologiaryhmien erot asenteissa kunnallisen palveluntuotannon markkinoistumisesta

Seuraavaksi tutkin varianssianalyysillä yksityiskohtaisemmin, eroavatko suomalaisten asenteet kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta toisistaan ensin kansalaisten sosiodemografisten intressien (taulukko 4) ja toiseksi ideologisten muuttujien (taulukko 5) luokissa. Tarkastelussa ovat kaikki tutkimuksen intressi- ja ideologiamuuttujat (ks. sivu 39, kuvio 2). Taulukosta 4 on nähtävissä, että intressejä kuvastavista sosiodemografisista muuttujista ikä ($F_{3,204}=8,350$, $p<0,001$), subjektiivinen yhteiskuntaluokka ($F_{8,204}=8,454$, $p<0,001$), työpaikan sektori ($F_{6,203}=4,892$, $p<0,001$), koulutus ($F_{5,204}=4,600$, $p<0,001$) ja ammattiryhmä ($F_{8,198}=2,809$, $p<0,01$) ovat yhteydessä kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen suhtautumiseen.

Taulukko 4. *Varianssianalyysin tulokset. Suomalaisten asenteet kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta intressimuuttujien luokissa. Selitettävä muuttuja: kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatus, 0 (kielteinen) – 24 (myönteinen).*

Intressimuuttujat		keskiarvo	keskihajonta	Post-hoc	F(df) sig
Sukupuoli	1. mies	11,75	5,24		3,117(1)
	2. nainen	12,13	4,57		
Ikä	1. 18–29-vuotiaat	12,67	4,54	1>2***	8,350(3)***
	2. 30–45-vuotiaat	11,22	5,01		
	3. 45–59-vuotiaat	11,90	4,92		
	4. 60–70-vuotiaat	12,38	4,95	4>2**	
Koulutus	1. ei ammatillista koulutusta	12,58	4,39	1>6*	4,600(5)***
	2. ammattikurssi	11,58	4,70		
	3. toisen asteen koulutus	11,91	4,42		
	4. opistotaso	12,41	4,79	4>6**	
	5. ammattikorkeakoulu	12,22	5,30		
	6. yliopisto/ korkeakoulututkinto	11,18	5,24		
Subjekttiivinen yhteiskuntaluokka	1. työväenluokka	11,06	4,81		8,454(4)***
	2. alempi keskiluokka	11,36	5,24		
	3. keskiluokka	12,05	4,76	3>1*	
	4. ylempi keskiluokka ja yläluokka	13,19	5,29	4>1*** 4>2**	
	5. en koe kuuluvani mihinkään luokkaan	12,18	4,68	4>3* 5>1*	
Työpaikan sektori	1. valtio	11,93	4,55		4,892(6)***
	2. kunta tai kuntayhtymä	11,03	5,12		
	3. julkisomisteinen yritys	12,64	4,73	3>2*	
	4. yksityinen tai oma yritys	12,27	4,98	4>2***	
	5. järjestö tai yhdistys	11,21	4,93		
	6. jokin muu työnantaja	11,68	4,52		
	7. en ole ollut mukana työelämässä	13,36	3,300	7>2** 7>5*	
Ammattiryhmä	1. Johtavassa asemassa palkkatyössä	12,91	5,79		2,809(8)**
	2. ylempi toimihenkilö	11,70	5,43		
	3. alempi toimihenkilö	11,52	5,17		
	4. työntekijä	11,58	4,56		
	5. yrittäjä, maatalousyrittäjä	11,26	5,07		
	6. opiskelija	12,26	4,77		
	7. eläkeläinen	12,73	4,79	7>4**	
	8. koti-isä/ kotiäiti	11,68	4,84		
	9. työtön	11,66	4,78		
Kotitalouden bruttotulot (€/vuosi)	1. 10 000 tai vähemmän – 30 000	11,80	4,77		0,546(3)
	2. 30 001 – 60 000	11,76	4,94		
	3. 60 001 – 90 000	12,09	5,16		
	4. yli 90 000	12,11	5,33		

p*<0,05; p**< 0,01; p***<0,001

Aiemmin julkisten palveluiden markkinoistumisen kannatus on ollut Suomessa voimakkainta nuorten keskuudessa ja heikointa puolestaan yli 61-vuotiaiden joukossa (Kallio 2007, 246–247). Tätä puoltavasti nuorimmat, 18–29-vuotiaat, vastaajat suhtautuvat suopeimmin kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen (keskiarvo $M=12,67$). Varautuneimpia palveluiden kilpailuperusteisuudelle ovat puolestaan 30–45-vuotiaat vastaajat ($M=11,22$). Johanna Kallion (emt., 246–247) tutkimukselle vastaisesti iäkkäimmät, 60–70-vuotiaat, suomalaiset ($M=12,38$) kannattavat markkinoistumista lähes yhtä usein kuin nuorin ikäryhmä. Post-hoc vertailussa (Dunnett's T3) sekä 18–29-vuotiaiden ($p<0,001$) että 60–69-vuotiaiden ($p<0,01$) vastauskeskiarvot eroavat 30–45-vuotiaiden ikäryhmästä, joka oli myös regressioanalyysissä ikäluokista ainoana yhteydessä asenteisiin markkinoistumisesta.

Korkeakoulutettujen on tutkittu vuoroin sekä vastustavan että kannattavan matalammin koulutettuja useammin kuntapalveluiden markkinoistumista (emt., 248). Suhtautuminen kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi eri koulutusryhmissä ($F_{5,203}=4,600$, $p<0,001$), vaikka asenteiden ja koulutuksen välillä ei regressioanalyysissä havaittu yhteyttä. Tulosten erot johtunevat siitä, että regressioanalyysi huomioi usean muuttujan samanaikaisen vaikutuksen asenteisiin. Vähintään yliopistotutkinnon suorittaneet ovat kielteisimpiä kunnallisten palveluiden markkinoistumista kohtaan ($M=11,18$), kun taas vastaajat, joilla ei ole ammatillista koulutusta, ovat kaikista myönteisimpiä kuntapalveluiden markkinoistumisen kehityskululle ($M=12,58$). Seuraavaksi positiivisimmat asenteet markkinoistumisesta ovat opistotasosen koulutuksen suorittaneilla ($M=12,41$) ja ammattikorkeakoulutetuilla ($M=12,22$). Koulutusluokkien väliset asenne-erot ovat kuitenkin maltillisia. Post-hoc-vertailussa (Dunnett's T3) vähintään yliopistotutkinnon suorittaneet eroavat opistotason käyneistä ($p<0,01$) ja ammatillisesti kouluttautumattomista ($p<0,05$). Siitä huolimatta, että korkeakoulutetuilla on oletetusti matalampi riski taloudelliseen riippuvuuteen julkisista palveluista, suhtautuvat he kuntapalveluiden markkinoistumiseen matalammin koulutettuja ja opistotason suorittaneita varautuneemmin.

Kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatus on hanakinta korkeimmissa yhteiskuntaluokissa ($F_{8,204}=8,454$, $p<0,001$). Itsensä työväenluokkaan mieltävät vastaajat kannattavat oletetusti vähiten kunnallisten palveluiden markkinoistumista ($M=11,06$), kun taas ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan samaistuvat vastaajat puoltavat markkinoistumista yhteiskuntaluokista useimmin ($M=13,19$). Lineaarinen regressioanalyysi osoitti samoin ylemmän keskiluokan ja yläluokan olevan yhteydessä markkinoistumisasenteisiin. Myös aiemmissa mielipidetutkimuksissa luokka-asema on ollut keskeinen vaikutin julkisten palveluiden sekä hyvinvointivaltion tuelle (Svallfors 1994, 65–68; Svallfors 2006). Post-hoc vertailussa (Bonferroni) työväenluokka ($p<0,001$), alempi keskiluokka ($p<0,01$) ja keskiluokka ($p<0,05$) eroavat asenteiltaan ylemmästä keskiluokasta sekä yläluokasta. Lisäksi vastaajat, jotka eivät koe lukeutuvansa mihinkään luokkaan ($p<0,05$), sekä keskiluokkaiset vastaajat ($p<0,05$) kannattavat markkinoistumista tilastollisesti merkitsevästi hieman työväenluokkaisia vastaajia useammin. Alempaan yhteiskunnalliseen luokkaan kuulumisen voikin olla intressiperusteisesti yhteydessä taloudelliseen riippuvuuteen julkisista ja kunnallisista palveluista, mikä voi johtaa ylempiä yhteiskuntaluokkia negatiivisempiin asenteisiin kuntapalveluiden markkinoistumisesta.

Regressioanalyysin tuloksista poiketen työpaikan sektori on yhteydessä näkemyksiin kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta ($F_{6,203}=4,892$, $p<0,001$). Vastaajat, joilla ei ole kokemusta työelämästä, ovat hieman yllättäen myönteisimpiä kunnallisten palveluiden markkinoistumiselle ($M=13,36$). Aiempia tutkimuksia tukien (mm. Svallfors 1994, 65–68; Svallfors 2004, 130) kunnalla tai kuntayhtymällä ($M=11,03$) ja järjestöllä ($M=11,21$) työskentelevät vastaajat asennoituvat markkinoistumiseen negatiivisimmin. Julkisomisteisissa yrityksissä työskentelevät ($M=12,64$) ovat jopa hieman yksityisissä tai omistamissaan yrityksissä työskenteleviä ($M=12,27$) hyväksyvämpiä markkinoistumisen suhteen. Post hoc-vertailussa (Dunnnett's T3) kunnan ja kuntayhtymän työntekijöiden asenteet eroavat yksityisen tai oman yrityksen ($p<0,001$) ja julkisomisteisten yritysten ($p<0,05$) toimessa työskentelevistä. Myös työelämän ulkopuolella olleet vastaajat eroavat kunnan tai kuntayhtymän ($p<0,01$) ja järjestön tai yhdistyksen ($p<0,05$) vastaajaluokista. Tulosten tilastollisesta merkitsevyydestä huolimatta on huomioitava, että työpaikan sektorien keskiarvoerot ovat

melko vähäisiä. Lisäksi valtaosa vastaajista, jotka eivät ole toimineet työelämässä, ovat iältään alle 30-vuotiaita, ja luokan havaintomäärä on vähäinen (N=47), mikä voi osaltaan olla yhteydessä tutkimustuloksiin.

Eri ammattiryhmät suhtautuvat poikkeavasti kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen ($F_{8,198}=2,809$, $p<0,01$). Myönteisimpiä palveluiden kilpailullisuuden kasvulle ovat johtavassa asemassa toimivat työntekijät (M=12,91), eläkeläiset (M=12,73) ja opiskelijat (M=12,26). Kielteisimmin kunnallispalveluiden markkinoistumisen kokevat hieman yllättäen yrittäjät sekä maatalousyrittäjät (M=11,26), alemmat toimihenkilöt (M=11,52) ja työntekijät (M=11,58). Työntekijöiden, työttömien (M=11,66) ja vanhempainvapaalla (M=11,68) olevien vastaajien näkemykset markkinoistumisesta ovat hyvin samansuuntaiset, ja kokonaisuudessaan ammattiryhmien väliset mielipide-erot ovat suhteellisen maltillisia. Post hoc-vertailussa (Dunnett's T3) ainoastaan työntekijät ja eläkeläiset eroavat mielipiteiltään ($p<0,01$). Eläkeläiset ovat työntekijöitä suopeampia kunnallisten palveluiden markkinoistumista kohtaan. Intressinäkökulmasta eläkeläisten voisi olettaa tukeutuvan julkisiin palveluihin ja vastustavan kunnallisten palveluiden markkinoistumista. Eläkeläiset ovat työttömien ohella aiemmin kannattaneet julkisen sektorin interventioita ja julkisesti tuotettuja palveluita (Svallfors 2004, 126; 130; Svallfors 1994, 68), mutta eläkeläisten on toisaalta myös tutkittu vastustavan laajaa julkista hyvinvointivastuuta (Jaeger 2006, 330). Yllättävää on, että yrittäjät tai johtavassa asemassa työskentelevät eivät eroa muista ammattiryhmistä.

Naiset (M=12,13) suhtautuvat miehiä (M=11,75) myönteisemmin kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen ($F_{1,204}=3,117$). Tuloksiani myötäillen, naisten on havaittu kannattavan miehiä useammin palveluiden yksityistämistä. Toisaalta naisten on myös päinvastoin tutkittu tukevan julkisia palveluita sekä kollektiivista hyvinvointivastuuta (Muuri 2008) ja vastustavan julkispalveluiden markkinaehtoisuutta (Blomberg & Kroll 1999, 330). Regressioanalyysin tuloksille vastaisesti miesten ja naisten vastauskeskiarvot eivät kuitenkaan eroa tilastollisesti merkitsevästi, minkä vuoksi en voi suorittaa post hoc -vertailua kyseisillä muuttujilla. Lisäksi sukupuolimuuttujassa ei ole tarvittavaa vastausluokkamäärää post hoc- vertailuun.

Alle 60 000 € vuodessa bruttotuloina tienavissa kotitalouksissa asuvat vastaajat ($M=11,80^{26}$, $M=11,76^{27}$) ovat kielteisempiä markkinoistumista kohtaan kuin yli 60 000 € vuodessa tienavien kotitalouksien jäsenet ($M=12,11$) ($F_{3,179}=0,546$). Tulos ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä. Tätä vastoin korkeammat tulot ovat aiemmin olleet yhteydessä negatiivisiin hyvinvointivaltioasenteisiin (Fernández-Albertos & Manzano 2016, 35).

Taulukko 5. *Varianssianalyysin tulokset. Suomalaisten asenteet kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta ideologiamuuttujien luokissa.*

Ideologiamuuttajat		keskiarvo	keskihajonta	Post-hoc	F(df) sig
Ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys	1. Kyllä	11,22	4,960		37,217(1)***
	2. Ei	12,54	4,806		
Puoluekannatus	1. KESK	13,96	4,107	1>4,5,6*** 1>3,8,11*	43,927(10)***
	2. KOK	15,49	4,083	2>3,4,5,6,10,11*** 2>7,8,9**	
	3. PS	12,05	5,291	3>4,6***	
	4. SDP	9,43	4,753	4>6*	
	5. Vihreät	11,18	4,270	5>6*** 5>4**	
	6. VS	7,86	4,395		
	7. RKP	12,40	4,434	7>6*** 7>4*	
	8. KD	11,26	5,200	8>6*	
	9. Jokin muu puolue	12,31	5,641	9>6*** 9>4**	
	10. En äänestäisi lainkaan	12,47	4,522	10>4,6***	
	11. En osaa/ halua sanoa	12,55	4,280	11>4,6*** 11>5**	

p* < 0,05, p** < 0,01, p*** < 0,001

Taulukossa 5 ovat varianssianalyysin tulokset ideologisten muuttujien luokissa. Sekä puoluekannatus ($F_{2,203}=43,927$, $p<0,001$) että ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys ($F_{1,204}=37,217$, $p<0,001$) ovat selkeästi yhteydessä kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen asennoitumiseen. Kuten myös lineaarisessa

²⁶ kotitalouden bruttotulot vuodessa alle 10 000 € – 30 000 €

²⁷ kotitalouden bruttotulot vuodessa alle 30 001 € – 60 000 €

regressioanalyysissä havaitsin, ammatilliseen keskusjärjestöön kuuluvat vastaajat (M=11,22) ovat keskusjärjestöön kuulumattomia (M=12,54) kielteisempiä markkinoistumisen suhteen.

Puoluekannatusluokkien vastauskeskiarvojen välillä vallitsevat suurimmat erot suhteessa markkinoistumiseen asennoitumiseen. Havainto on myös yhdenmukainen regressioanalyysin tulosten kanssa. Vasemmistoliittoa (M=7,86) ja SDP:tä (M=9,43) kannattavat ovat selkeästi kielteisimpiä kunnallisten palveluiden markkinoistumista kohtaan, kun taas Kokoomusta (M=15,49) ja Keskustaa (M=13,96) tukevat vastaajat suhtautuvat myönteisimmin kuntapalveluiden markkinoistumiseen. Muita puolueita kannattavien, ”en osaa tai halua sanoa” -vaihtoehdon valinneiden sekä vastaajien, jotka eivät äänestäisi lainkaan, vastauskeskiarvot sijoittuvat edellä mainittujen puolueiden kannattajien keskiarvojen välille. Kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen asennoituminen vaikuttaa noudattavan poliittisen oikeiston ja vasemmiston jakolinjaa, mikä todentaa aiempia tutkimustuloksia poliittisen samaistumisen ja markkinoistumisen sekä julkisten palveluiden kannatuksen välisestä yhteydestä (Kallio 2007; 2008a, Sihvo & Uusitalo 1995, Fredriksson & Martikainen 2008, Lachat 2018, 425; Jaeger 2006, 330–331).

Post-hoc vertailussa (Dunnett’s T3) lähes kaikkien puoluekannatusluokkien väliltä löytyy tilastollisesti merkitseviä eroja. Keskustan kannattajia lukuun ottamatta Kokoomuksen äänestäjät suhtautuvat kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen muita puolueita kannattavia, äänestämättä jättäviä ja ”en osaa tai halua sanoa” -vastanneita tilastollisesti merkitsevästi positiivisemmin. Kaikki puoluekannatuksen vastaajaryhmät eroavat Kristillisdemokraattien äänestäjiä lukuun ottamatta vasemmistoliiton ja SDP:n kannattajista ja puoltavat markkinoistumista vasemmistopuolueita voimakkaammin. Kokoomusta ja Keskustaa äänestävät eivät puolestaan eroa kuntapalveluiden kilpailullistamista koskevilta asenteiltaan toisistaan. ”En osaa tai halua sanoa” -vaihtoehdon valinneet ja vastaajat, jotka eivät äänestäisi lainkaan, kannattavat vasemmistopuolueita useammin markkinoistumista, mikä voi juontua siitä, että vasemmistopuolueiden kannattajilla saattaa olla vakiintuneempi näkemys yksityisen ja julkisen sektorin välisestä työnjaosta kuntapalveluissa.

6. Päätäntä

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, miten suomalaiset suhtautuvat kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen sekä löytää kyseisiä asenteita vahvimmin ennustavat ja erottavat sosiodemografiset muuttujat. Ensimmäiseksi tässä luvussa esittelen ja pohdin keskeisimpiä tutkimustuloksiani sekä peilaan niitä aiempaan tutkimuskirjallisuuteen, jonka jälkeen arvioin tutkimukseni onnistumista, heikkouksia ja vahvuuksia. Viimeiseksi nostan esille kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskevia jatkotutkimusehdotuksia.

6.1 Yhteenveto ja pohdinta

Kansalaisten asenteet kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta ovat ristiriitaisia. Yli puolet kansalaisista ei olisi valmis ulkoistamaan suurta osaa julkisista palveluista taloudellisen tehostamisen nimissä, mutta valtaosalle vastaajista palveluntuottajalla ei kuitenkaan ole merkitystä, mikäli palvelut säilyvät laadukkaina ja saavutettavina. Kunnan laaja vastuu kunnallisten palveluiden tuotannossa koettiin toivottavana, mutta toisaalta noin kolmannes vastaajista uskoi kuntapalveluiden laadun kohentuvan palveluiden altistuessa kilpailulle yritysten ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Suomalaisten intressi- sekä ideologiapohjaiset, sosiodemografiset muuttujat olivat yhteydessä kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskeviin asenteisiin. Tutkimushypoteesini mukaisesti markkinoistumiseen suhtautuminen oli sidoksissa ennen kaikkea ideologiaan, ja markkinoistumista koskevia asenteita taustoitti vahvimmin puoluepoliittinen vakaumus. Sosiodemografisista muuttujista asenteisiin olivat yhteydessä myös sukupuoli, ikä, subjektiivinen yhteiskuntaluokka, työpaikan sektori, ammattiryhmä sekä ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys.

Puoluepoliittisella samaistumisella vahvin yhteys asenteisiin kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta

Kaiken kaikkiaan suomalaisilla ei vaikuta olevan kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta selkeää mielipidettä. Kansalaiset sekä hyväksyvät kunnan ulkopuoliset palveluntuottajat että kokevat laajan kunnallisen palveluvastuun tavoiteltavana. Koska suomalaiset samanaikaisesti sekä puoltavat että vastustavat kuntapalveluiden markkinoistumisen eri elementtejä, ei ole mahdollista yksiselitteisesti arvioida

kuntien palvelukentän markkinoistumisen sekä laajemmin hyvinvointivaltion legitimitettä. Yksityisten toimijoiden tuottamat, laadukkaat ja tasa-arvoiset kunnalliset palvelut saavat osakseen positiivisen vastaanoton, vaikkakin kuntien toivotaan olevan päävastuussa palveluistaan. Suuret ”vaikea sanoa”-vastausosuudet kuitenkin kielivät siitä, että kansalaisten mielipiteet markkinoistumisesta ovat osin epävarmoja. On muistettava, että markkinoistuminen pitää sisällään useita ulottuvuuksia ja että kunnalliset palvelut koostuvat hyvin erilaatuisista palveluista. Suomalaisten näkemykset markkinoistumisesta voivat erota yksittäisten palveluiden ja markkinoistumisen osa-alueiden välillä, sillä markkinoistumisen eri muotoja saatetaan samanaikaisesti sekä kannattaa että vastustaa (Saarinen 2007, 607).

Ideologia ja erityisesti puoluekannatus olivat vahvasti kytköksissä markkinoistumista koskeviin asenteisiin. Puoluekannatuksen yhteys kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen suhtautumiseen noudatti aiempien tutkimustulosten (Kallio 2007; 2008a) linjaa siten, että oikeistopuolueiden kannattajat tukivat eniten kunnallisten palveluiden markkinoistumista. Myös ammatilliseen keskusjärjestöön kuulumisen kasvatti markkinoistumisen vastustamisen todennäköisyyttä. Laajaa julkista palveluvastuuta ja hyvinvointivaltiota ovatkin kannattaneet kaikista eniten poliittisesti vasemmalle itsensä asemoivat kansalaiset (Kallio 2008a; 2007; Sihvo & Uusitalo 1995, 259–260; Ervasti 1998). Puoluekannan merkitys asenteisiin on ymmärrettävää, sillä julkisen ja yksityisen välinen rajalinja määritetään usein poliittisesti, ja markkinoistuminen saatetaan liittää osaksi laajempaa käsitystä hyvinvointivaltion vastuun rajoista.

Hyvinvointivaltiomieliopiteet määrittyvät usein vasemmisto–oikeisto -ulottuvuuden mukaisesti (Sihvo & Uusitalo 1995, 253). Tutkimuksessani vasemmiston ja oikeiston välillä vallitsi selvä kahtiajako, mikä todentaa mielipiteiden julkisen ja yksityisen vastuun rajanvedosta määrittävän yhä voimakkaasti ideologisesti. Romain Lachat (2018, 419–420; 425; 431) on kuitenkin muistuttanut, että vasemmisto–oikeisto -jaottelun yhteys hyvinvointivaltiomieliopiteisiin ei ole lineaarinen ja että puoluevalintaan liittyy taloudellisten asenteiden ohella myös sosiokulttuurisia vaikuttimia. Puoluekannatuksen ei voi tulkita täysin mallintavan ideologiaa, vaan on huomioitava, että myös intressit kietoutuvat poliittisen puolueen valintaan, minkä vuoksi asenteiden ja ideologian välinen yhteys ei ole suoraviivainen.

Pohdintaa intressien yhteyksistä markkinoistumisasenteisiin

Ideologisten muuttujien lisäksi subjektiivinen yhteiskuntaluokka oli sidoksissa mielipiteisiin markkinoistumisesta, vaikkakin puoluekannatusta vaimeammin. Itsensä ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan asemoivat vastaajat kannattivat alempia yhteiskuntaluokkia useammin kuntapalveluiden markkinoistumista. Kokonaisuudessaan intressit olivat varsin heikosti yhteydessä suomalaisten markkinoistumista koskeviin asenteisiin, vaikkakin eri intressiryhmät erosivat vastauskeskiarvoiltaan toisistaan. Luokan on aiemmin toisaalta myös tutkittu olevan keskeisimpiä vaikuttimia kansalaisten julkisten palveluiden kannatukselle (Svallfors 1994). Tutkimustulosteni mukaan kansalaisten näkemykset yksityisen ja julkisen sektorin vastuunjaosta kuntapalveluissa palautuvat kuitenkin ensisijaisesti ideologiaan ja erityisesti poliittiseen puoluekannatukseen.

Korkeakoulutetut erosivat asenteiltaan markkinoistumisesta opistotasoisien koulutuksen suorittaneista ja ammatillisesti kouluttautumattomista, jotka puolestaan kannattivat eniten kuntapalveluiden markkinoistumista. Regressioanalyysini tutkimustuloksille vastaisesti korkeampi koulutus ja sosioekonominen asema ovat usein olleet yhteydessä hyvinvointivaltion heikompaan kannatukseen ja toiveeseen kaventaa hyvinvointivaltion verokertymää (mm. Ervasti 1998, 296–297; Fernández-Albertos & Manzano 2016). Toisaalta korkeakoulutetut ovat aiemmin myös vastustaneet hyvinvointivaltion leikkauksia, ja on arvioitu, että korkeamman koulutuksen tuoma, laajempi yhteiskunnallinen ymmärrys vaikuttaa hyvinvointivaltion kannatukseen (Ervasti 1998, 295–296). Puhtaasti intressien ja rationaalisen valinnan teorian näkökulmista korkeampi koulutusstatus on liitettävissä matalammin koulutettuja todennäköisemmin riippumattomuuteen kunnallisista palveluista ja kunnan palveluntuotannon markkinaperusteisuuden lisäämisen kannatukseen. Koska matalammin koulutetut kuitenkin hyväksyivät korkeammin koulutettuja useammin markkinoistumisen, intressit ja rationaalinen valinta eivät vaikuta olevan riittävän selityskykyisiä taustoittamaan suomalaisten asenteita kunnan palvelukentän markkinoistumisesta.

30–45-vuotiaat suomalaiset olivat kaikista varautuneimpia kunnallisten palveluiden markkinoistumista kohtaan. Myös aiempia tutkimuksia tukien (Fredriksson & Martikainen 2008, 42–43; Kallio 2007, 247–248)

nuorimmat vastaajat olivat kaikista sallivampia kuntapalveluiden kilpailullisuuden lisäämiselle. Nuorille kuntapalveluiden tuottajalla ja tiukalla yksityisen ja julkisen sektorin välisellä rajanvedolla ei ole välttämättä yhtä suurta merkitystä kuin muille ikäluokille. Toisaalta ikäluokkien väliset asenne-erot olivat tutkimuksessani suhteellisen pieniä ja iän vaikutus markkinoistumisasenteisiin jokseenkin vähäinen.

Pääsääntöisesti aiempien tutkimustulosten vastaisesti (Kallio 2007; Blomberg & Kroll 1999, 330; Svallfors 2003, 509) naiset suhtautuivat kuntapalveluiden markkinoistumiseen miehiä myönteisemmin. Naiset ovat aiemmin mieltäneet julkisten palveluiden tason heikoksi ja vaatineet enemmän resursseja kunnallisten palveluiden rahoittamiseen (Forma & Saarinen 2008), vaikkakin sukupuolella ei ole ollut selvää yhteyttä laajaa julkista palveluvastuuta koskeviin asenteisiin (Kallio 2008a). Hyvinvointivaltiota kritisoidaan ja tuetaan usein yhtäaikaisesti, jolloin arvostelu voi pikemminkin ilmaista halua kehittää järjestelmää kuin ajaa sitä alas (Ervasti 1998, 297). Lisäksi naisten ja miesten väliset mielipide-erot julkisten palveluiden organisoinnista ovat aiemminkin olleet tilastollisesti merkitseviä, mutta silti vähäisiä (Svallfors 2004, 130; Svallfors 1994, 66–68). On myös mahdollista, että yksityisten palveluntuottajien hyödyntäminen ja kunnallisen palvelukentän markkinoistuminen saatetaan tulkita kuntapalveluita tukevana kehityskulkuna. Naiset ovat miehiä useammin edustettuina julkisella sektorilla ja erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelualalla, joten naisten voisi olettaa intressiteorian mukaisesti kannattavan julkisia palveluita. On kuitenkin huomioitava, että sukupuoli ei tuota homogeenistä vastaajajoukkoa, sillä sukupuoliryhmän sisälle sijoittuu samanaikaisesti useita intressejä.

Julkisen sekä kolmannen sektorin piirissä työskentelevät vastaajat olivat varautuneimpia kunnallisten palveluiden markkinoistumista kohtaan, kun taas ”en ole ollut mukana työelämässä” -vastaajat ja yksityisellä sektorilla sekä julkisomisteisissa yrityksissä työskentelevät olivat myönteisimpiä kuntapalveluiden kilpailullisia elementtejä kohtaan. Työelämän ulkopuolella olleiden vastaajaluokka oli kuitenkin havaintomäärältään suppea. Työpaikan sektori onkin intressiteorian mukaisesti sidoksissa markkinoistumiseen suhtautumiseen, mutta myös kokemus kunnallisten palveluiden laadusta, toiminnasta ja markkinoistumisesta voi vaikuttaa asenteiden muovautumiseen. Julkisen sektorin työntekijöiden on

tutkittu myös aiemmin tukevan julkisia palveluita (Svallfors 1994, 68) sekä esittävän yksityisen sektorin työntekijöitä harvemmin hyvinvointivaltiokritiikkiä (Ervasti 1998, 294).

Yllättävää oli, että ammattiryhmistä skeptisimpiä markkinoistumista kohtaan olivat yrittäjät sekä maatalousyrittäjät, vaikkakin aiemmin maatalousyrittäjien on havaittu esittävän niukasti hyvinvointivaltiokritiikkiä (Ervasti 1998, 294). Kiinnostavaa oli myös se, että yrittäjät tai johtavassa asemassa työskentelevät eivät eronneet asenteiltaan muista ammattiryhmistä, sillä muun muassa Stefan Svallfors (2004, 130) on tutkinut yrittäjien olevan ammattiryhmistä skeptisimpiä julkisesti järjestettyjä palveluita kohtaan. Yrittäjien kuntapalveluiden markkinoistumisen vastustus ei istu rationaalisen valinnan teoriaan, sillä yrittäjien oletetaan intressilähtöisesti puoltavan markkinoiden voimakkaampaa roolia kuntapalveluiden organisoinnissa. Toisaalta on huomioitava, että yrittäjien määrä oli aineistossa vähäinen (N=92), minkä vuoksi tutkimustulosta on arvioitava kriittisesti.

Ammattiryhmistä ainoastaan työntekijät sekä eläkeläiset erosivat mielipiteiltään toisistaan, vaikka intressiasetelmaltaan erityisesti työttömien ja vanhempainvapaalla olevien voisi enteillä kannattavan julkisia palveluita. Toisaalta työttömyydellä ja opiskelijastatuksella ei ole löydetty pitkittäistutkimuksessa yhteyttä hyvinvointivaltiomielipiteisiin (Jaeger 2006, 330–331), ja kansainvälisessä vertailussa työttömyydellä ei ollut vaikutusta julkisen sektorin roolia koskeviin asenteisiin ja kotitalouden tuloilla oli vain heikko vaikutus kyseisiin näkemyksiin (Svallfors 2006, 94–95). Kuitenkin intressiteoriaa puoltaen, johtavassa asemassa toimivat palkkatyöläiset mielsivät tutkimuksessani markkinoistumisen ammattiryhmistä positiivisimmin.

Tutkimuksen ulkopuolelle rajaamani rakenteelliset tekijät muovaavat markkinoistumista koskevia asenteita. Julkisen ja yksityisen sektorin välisen vastakkainasettelun murros, hyvinvointivaltioon kohdistuvat rahoituspainot ja kritiikki sekä uusliberalistiset palveluiden organisointimallit voivat myös vaikuttaa suomalaisten mielipideilmastoon. Risto Heiskala (2006, 35–39) on arvioinut markkinamekanismeja sekä tehostamista painottavan kilpailukyky-yhteiskunnan retoriikan muovaavan kansalaisten mielipiteitä. Voikin pohtia, onko suomalaisten ja erityisesti nuorten suopeita asenteita markkinoistumisesta mahdollista selittää kriisitietoisuuden ilmapiirillä sekä sillä, että hyvinvointivaltiokriittiset äänenpainot ovat saaneet vahvan

jalansijan nuorimman ikäluokan elinpiirissä. Toisaalta nuoret eivät välttämättä koe julkisen ja yksityisen välistä rajanvetoa vastakkainasetteluna tai ideologisenä päätöksenä.

6.2 Tutkimuksen arviointia

Vaikka suomalaisten sosiodemografisten intressien ja ideologian sekä kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatuksen välillä oli löydettävissä yhteys, on varottava määrittämästä yhteyttä kausaaliseksi. Yhteiskuntatieteissä on vallinnut skeptinen suhtautuminen siitä, onko ihmisten toiminnalle edes mahdollista löytää syy-yhteyksiä. Ympäristö vaikuttaa syiden ja seurausten vuorovaikutukseen, jota muovaavat puolestaan yhteiskunnalliset muutokset. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 166–168.) Kvantitatiivisia tutkimustuloksia, kuten muitakaan tutkimustuloksia, ei voi mieltää sosiaalisen todellisuuden faktapohjaiseksi heijastumaksi.

Lineaarisen regressioanalyysini selitysaste oli 19 %, joten suurin osa kunnallisten palveluiden markkinoistumista koskevista asenteista selittyy muilla tekijöillä, kuin regressiomallissani olevilla sosiodemografisilla muuttujilla. Regressioanalyysin riittävän selitysasteen määrittää kuitenkin aina tutkimuksen tavoite (Wolf & Best 2015, 63). Tarkoitukseni olikin kartoittaa kansalaisten intressien ja ideologian yhteyttä asenteisiin kunnallispalveluiden markkinoistumisesta ja löytää asenteita voimakkaimmin ennustavat ja erottavat sosiodemografiset muuttujat. Pyrkimyksenäni ei ollut tuottaa mahdollisimman suurta regressioanalyysin selitystasetta. Lisäksi matalammat selitysasteet ovat yhteiskuntatutkimukselle tyypillisiä, sillä tutkittavien aiheiden yhteydet ovat usein monimutkaisia, jonka vuoksi lineaarisen yhteyden selvittäminen voi olla haastavaa. Kaikkia ilmiöön vaikuttavia tekijöitä on usein lähes mahdoton sisällyttää tutkimukseen muuttujiksi. (Metsämuuronen 2008, 96–97.)

Valitsin kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatuksen mittariin myös ”vaikea sanoa”-vastanneet, jotta summamuuttujan vastaajamäärä ei olisi pudonnut kohtuuttomasti ja koska arvioin kyseisen vastausvaihtoehdon neutraaliksi kannanotoksi markkinoistumista kohtaan. ”Vaikea sanoa”-vastaajien

suhteellisen suuri määrä²⁸ on todennäköisesti vaikuttanut tutkimustuloksiini, sillä kyseisen vastausvaihtoehdon valinneilla voi olla selkeämmän mielipiteen omaavia lievempiä kantoja markkinoistumista kohtaan. Punnitsin tutkimuksellisen hyödyn näkökulmasta laajemman vastaajamäärän kuitenkin kuvastavan suomalaisten asenteita todenmukaisemmin.

Asennemittarin kysymykset eivät kohdentuneet yhdenmukaisesti kunnallisten palveluiden markkinoistumiseen, sillä mukana oli väittämiä koskien julkisten palveluiden sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden kilpailullisuutta, mikä on voinut osaltaan muovata vastausjakaumia. Summamuuttujan reliabiliteetti oli kuitenkin vahva ($\alpha=0,81$), joten voin arvioida mittarin kuvastavan kuntapalveluiden markkinoistumisen kannatusta käsitteellisestä hajaannuksesta huolimatta toimivasti. Toisaalta voin pitää mittarin vahvuutena sitä, että summamuuttujan väittämät markkinoistumisesta olivat konkreettisella, kansalaisille ymmärrettävästi hahmottuvalla tasolla. On havaittu, että yleisen tason väittämät saavat osakseen vahvimman hyvinvointivaltiokannatuksen, kun taas yksityiskohtaisemmin muotoillut kysymykset tuottavat tästä eriäviä tutkimustuloksia (Kangas 1997, 484). Koska markkinoistumisen operationalisointia on leimannut yksipuolisuus (Saarinen 2010, 48), oma tutkimukseni ja markkinoistumisen kannatusmittarin laajuus sekä käsitteellinen monipuolisuus toisaalta tuovat julkisten palveluiden markkinoistumistutkimukseen moninaisemman ulottuvuuden.

Voin pitää tutkimukseni vahvuutena väestötasoista ja laajaa aineistoa (N=2040), vaikkakin iäkkäämpien sekä korkeakoulutettujen määrä oli aineistossa hieman painottunut. Aineiston heikkoutena oli puolestaan melko alhaiseksi jäänyt vastausprosentti (19,4 %). Mads Jaegerin (2006, 322) mukaan poikkileikkausaineiston avulla on mahdollista tutkia ryhmien välisiä mielipide-eroja, mutta sillä ei kyetä määrittämään, kuinka suuri osuus kansalaisten julkisten palveluiden kannatuksesta selittyy yksilöiden intresseillä ja poliittisella ideologialla. Poikkileikkausaineistoni vuoksi kykenen arviomaan muuttujien välisiä yhteyksiä, mutten voi määrittää yhteyksiä vaikutuksiksi. Koska aineistossa oli myös frekvenssimäärältään pieniä muuttujaluokkia, tutkimustuloksia on arvioitava yleistämisen sijaan vain suuntaa antavina. Erityisesti ammattiryhmämuuttuja

²⁸ Vaikea sanoa-vastanneiden määrä suurin muuttujassa q1b_11 (N=658).

sekä pienimmät puoluekannatusluokat olivat vastaajamäärältään niukkoja. Uskon oman tutkimukseni kuitenkin valottaneen poliittisen ideologian olevan intressejä selkeämmin yhteydessä asenteisiin kuntapalveluiden markkinoistumisesta, vaikkakin asenteita tulisi tarkastella myös pidemmällä aikavälillä.

Väittämien kehystäminen ohjaa vastausten jakautumista (Kangas 1997, 488). Omassa tutkimuksessani kysymyspatteriston vastausvaihtoehdoilla on voinut olla merkitystä vastausjakaumien muodostumiseen, sillä summamuuttujan väittämien vastausskaalan suunta oli useimmiten markkinoistumista puoltava ja valtaosassa väittämistä markkinoistuminen oli kehystetty jokseenkin positiivisesti. Onkin huomioitava aineiston kerääjän, Elinkeinoelämän Valtuuskunnan, asema elinkeinoelämän intressien puolestapuhujana.

Ryhmäkeskiarvovertailujen tuloksia tulkitessa on noudatettava varovaisuutta, sillä sattuma voi vaikuttaa post-hoc-vertailun tulosten tilastolliseen merkitsevyyteen (Nummenmaa 2009, 208). Parittaisvertailut tuottivat useammin tilastollisesti merkitseviä tuloksia kuin lineaarinen regressioanalyysi, jossa arvioitiin samanaikaisesti useiden muuttujien välisiä yhteyksiä, minkä vuoksi regressioanalyysin tuloksista voi päätellä luotettavammin muuttujien yhteisvaikutuksia. Lisäksi käyttämäni post hoc-vertailutestit (Bonferroni, Dunnett's T3) ovat saattaneet tuottaa herkästi tilastollisesti merkitseviä tuloksia. Vaihtoehtoisista post hoc-testimenetelmistä Tukeyn testiä ja Scheffea on kuitenkin arvioitu liian konservatiivisiksi. Toisaalta myös käyttämäni Dunnett's T3 -testin soveltuvuutta post hoc-vertailuun on kritisoitu. (Metsämuuronen 2008, 163; 190.) Keskiarvoerojen tilastollisesti heikompiin yhteyksiin, kuten muun muassa matalampien yhteiskuntaluokkien keskiarvoeroihin, on suhtauduttava erityisen kriittisesti. Sekä lineaarisen regressioanalyysini että varianssianalyysini vahvuutena voi kuitenkin pitää laajaa vastaajamäärää suhteessa aineiston kokonaisvastaajamäärään.

"Vaikea sanoa"-vastausvaihtoehdon valinnea oli tutkimustuloksissani runsaasti. Hyvinvointipalveluiden markkinoistumistutkimuksen heikkoutena ovat usein suuret "en osaa sanoa" -vastausosuudet (Saarinen 2007, 601). Mielipidetutkimukset ovat saaneet osakseen kritiikkiä juuri siitä, että tuloksissa on mukana myös vastaajia, joilla ei ole tutkitusta aiheesta riittävästi informaatiota (Kangas 1997, 490). Markkinoistuminen ei vaikuta näyttäytyvän kansalaisille yksiselitteisenä, vaikkakin vastaajilla oli selkeämpiä mielipiteitä osasta

markkinoistumisen ulottuvuuksista. Osin ristiriitaiset mielipiteet markkinoistumisesta voivat kieliä siitä, että suomalaisten ei ole yksinkertaista muodostaa kyseisestä ilmiöstä mielipiteitä. Selkeämpien asenteiden muovautuminen saattaisi vaatia läpinäkyvämpää ja osallistavampaa keskustelua kunnallisten palveluiden markkinoistumisen prosesseista. On myös mahdollista, etteivät kansalaiset hahmota yksityisten palveluntuottajien vahvistumista kunnallisissa palveluissa osaksi laajempaa kuntapalvelukentän markkinoistumista.

Olen tutkielmassani pyrkinyt täyttämään tieteellisen tutkimuksen edellytykset. Olen huolehtinut tieteellisen tutkimuksen vaatimusten mukaisen tutkimusasetelman luomisesta, tutkimuksen toteutuksesta sekä tutkimustulosten raportoinnista. Lisäksi olen sitoutunut noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä, kuten avoimuutta, huolellisuutta sekä täsmällisiä viitetietoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.) Tutkimustuloksia olen pyrkinyt raportoimaan ja analysoimaan mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti. Tutkimusaineisto on säilytetty asianmukaisesti ja hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimustulokset hyvinvointivaltiomieliä vaihtelevat riippuen tutkitusta hyvinvointivaltioon ulottuvuudesta sekä valtiosta instituutioineen (Svallfors 2004, 12). Koska juuri markkinoistumiseen kohdennettua asennetutkimusta on tehty vähän, olen verrannut tutkimustuloksiani hyvinvointivaltioita koskeviin, yleisempiin tutkimustuloksiin sekä myös kansainvälisiin hyvinvointivaltion kannatustutkimuksiin, jotka eivät kuitenkaan täysin rinnastu kuntapalveluiden markkinoistumiseen. Markkinoistumisasenteita koskevia tuloksiani tulisin peilata maltillisesti muihin hyvinvointivaltioita koskeviin asennetutkimuksiin.

Tutkimuksellani voi olla ennustearvoa tulevaisuuden kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta. Mikäli palveluntuottajan sektorilla on kansalaisille aiempaa vähäisempi merkitys ja samanaikaisesti julkisen sektorin taloudellinen kantokyky heikkenee, saattaa tyytymättömyys julkisia palveluita kohtaan kasvaa. Tyytymättömyys voi puolestaan mahdollisesti lisätä ulkoisten palveluntuottajien panoksen sekä julkisyksityisen yhteistoiminnan merkitystä kuntapalveluissa, sillä asiakastahdolla usein perustellaan yksityistämistä sekä julkisen vastuun kaventamista julkis palveluiden tuotannossa (Gilbert 2005, 12; Cox 1998, 9–10). Pienet ja inkrementaaliset reformit ohjaavat palveluiden urautumista tiettyyn suuntaan ja voivat

johtaa kumulatiivisesti merkittäviin lopputulemiin, minkä jälkeen edellisestä poikkeavia uudistuksia voi olla haastava toteuttaa (Pierson 1993; Cox 1998, 2–5). Kuntapalveluiden kilpailuperusteisuuden lisääminen voi myös jatkossa johdattaa markkinaperusteisten reformien kasvavaan hyödyntämiseen.

6.3 Jatkotutkimusideat

Jatkossa asenteita kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta olisi tarpeellista tutkia myös rakenteiden, kuten kunnan taloudellisen tilanteen, asukasmäärän tai yksityisten palveluostojen laajuuden, osalta. Kunnallisten palveluiden laatu ja saatavuus vaihtelevat kunnittain, joten rakenteellisten, kuntakohtaisten erojen vaikutus kansalaisten asenteisiin tulisi huomioida tarkemmin. Olisi myös mielenkiintoista selvittää, selittävätkö kuntien rakenteet henkilökohtaisia intressejä ja ideologiaa vahvemmin kansalaisten asenteita ja vaikuttavatko rakenteet välittävästi intressien ja ideologian sekä asenteiden yhteyteen. Sosiodemografian ja markkinoistumisasenteiden välistä yhteyttä on tutkittu jo aiemmin (mm. Kallio 2007; 2008a), mutta yhteyteen vaikuttavia institutionaalisia tekijöitä ei ole vielä vakioitu. Tutkielmassani tarkastelin kaikkia tutkimukseni sosiodemografisia muuttujia erikseen, vaikka vastaajat luonnollisesti sijoittuvat samanaikaisesti useampiin sosiodemografisiin luokkiin muun muassa sukupuoleltaan, iältään sekä sosioekonomiselta asemaltaan. Olisikin kiinnostavaa tutkia tarkemmin, mitkä sosiodemografiset muuttujat vaikuttavat yhdessä voimakkaimmin kansalaisten asenteisiin kunnallisten ja laajemmin julkisten palveluiden kilpailullisuudesta.

Julkisten palveluiden markkinoistumiseen ja etenkin julkispalveluiden markkinoistumista koskeviin asenteisiin keskittävää tutkimusta on saatavilla niukasti. Erityisen vähän laajamittaista tutkimusta on tehty 2010-luvulla. Uudet, väestötasoiset markkinoistumistutkimukset mahdollistaisivat vertailevan tutkimuksen mielipideilmaston muutoksesta. Ylipäänsä julkisten palveluiden kilpailuperusteisuutta koskeva lisätutkimus olisi relevanttia, jotta markkinoistumisen käytännöt julkisissa palveluissa saavuttaisivat mahdollisimman suuren läpinäkyvyyden. Julkisten palveluiden markkinoistumiseen liittyy usein yksityisten toimijoiden pääsy julkisten sekä verovaroin tuotettujen palveluiden piiriin, joten olisi mielenkiintoista selvittää, legitimoivatko kansalaiset markkinoistumisen sekä voitontavoittelun kunnallisissa palveluissa ja etenkin sosiaali-, terveys- ja koulutuspalveluissa, joihin liittyy sosiaalisia oikeuksia.

Koska olen kartoittanut kansalaisten asenteita kunnallisten palveluiden markkinoistumisesta yhtenäisenä kuntapalveluiden kokonaisuutena, jatkossa olisi syytä tutkia kansalaisten tai kuntalaisten mielipiteitä eri kunnallisista tai julkisista palveluista yksityiskohtaisemmin. Lisäksi markkinoistumista koskevia asenteita olisi kiinnostavaa selvittää laajemmin markkinoistumisen eri osa-alueiden kautta sekä useamman eri asenneväittämän avulla, jotta kansalaisten näkökannoista saataisiin totuudenmukaisempi kuva ja jotta markkinoistumisen asenteet eivät supistuisi ainoastaan yhteen kysymykseen tai väittämään. Asenteita kunnallisten ja laajemmin julkisten palveluiden kilpailullisuudesta olisi mahdollista tutkia myös yksityiskohtaisemmin kvalitatiivisella tutkimusotteella jonkin markkinoistumisen osa-alueen suhteen, jolloin näkemyksistä olisi mahdollista saada syvemmälle pureutuvaa tietoa.

Vaikka hyvinvointivaltiomielipiteitä on kartoitettu niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin, julkisten palveluiden markkinoistumiseen suhtautumista ei ole vertailtu ylikansallisesti. Laajempi vertaileva tutkimus markkinoistumisasenteista voisi antaa osviittaa makrotason mielipideilmastosta. Markkinoistuminen linkittyy laajemmin kansainvälisesti suosittuun uuteen julkisjohtamiseen, ja kansainvälisesti runsaasti hyödynnetyt julkisen hallinnon organisointikeinot ovat levittäytyneet globaalisti. Kansainvälinen asennetutkimus voisi valottaa, ovatko yhdenmukaistuneet hallintoreformit lähentäneet kansalaisten mielipiteitä globaalisti.

LÄHTEET

- Aalto, Anna-Mari & Manderbacka, Kristiina & Muuri, Anu & Karvonen, Sakari & Junnila, Maijaliisa & Pekurinen, Markku (2016) Mitä väestö ajattelee sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistamisesta? Helsinki: THL.
- Abbott, David & Jones, Anwen & Quilgars, Deborah (2006) Social Inequality and Risk. Teoksessa Peter Taylor-Gooby & Jens Zinn (toim.) Risk in social science. Oxford: Oxford University Press, 228–249.
- Aberbach, Joel & Christensen, Tom (2005) Citizens and consumers. An NPM dilemma. *Public Management Review* 7(2), 225–245.
- Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1994) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.
- Andersen, Robert (2008) Quantitative Applications in the Social Sciences: Modern Methods for Robust Regression. SAGE Publications Inc: Thousand Oaks. Saatavilla: <https://dx.doi.org/10.4135/9781412985109> [Viitattu 11.6.2019]
- Anttonen, Anneli & Häikiö, Liisa & Raitakari, Suvi (2013) Matkalla muutokseen ja hyvinvointimarkkinoille? *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 21(4), 290–297.
- Anttonen, Anneli & Häikiö, Liisa (2011) Care ‘going market’: Finnish elderly-care policies in transition. *Nordic Journal of Social Research* 2, 1–21.
- Anttonen, Anneli & Meagher, Gabrielle (2013) Mapping marketisation: concepts and goal. Teoksessa Gabrielle Meagher & Marta Szebehely (toim.) Marketisation in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences. *Stockholm Studies in Social Work* 30. Tukholma: Stockholm University, 13–22.
- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.
- Arajärvi, Esa & Väyrynen, Riikka (2011) Yksityinen palvelutuotanto sosiaali- ja terveyspalveluissa 2009. Tilastoraportti 3/2011. Helsinki: THL.
- Birch, Kean & Siemiatycki (2016) Neoliberalism and the geographies of marketization: The entangling of state and markets. *Progress in Human Geography* 40(2), 177–198.
- Blomberg, Helena & Kroll, Christian (1999) Do Structural Contexts Matter? Macro-Sociological Factors and Popular Attitudes towards Public Welfare Services. *Acta Sociologica* 42(4), 319–335.
- Clarke, John (2004) Dissolving the Public Realm? The Logics and Limits of Neo-liberalism. *Journal of Social Policy* 33(1), 27–48.
- Cox, Robert Henry (1998) The Consequences of the Welfare Reform: How Conceptions of Social Rights are Changing. *Journal of Social Policy* 27(1), 1–16.
- Crouch, Colin (2004) Post-democracy. Cambridge: Polity Press.
- Dalingwater, Louise (2014) Post-New Public Management (NPM) and the Reconfiguration of Health Services in England. *Observatoire de la société britannique* 16. Saatavilla: <http://journals.openedition.org/osb/1714> [Viitattu 8.2.2019]
- Dovemark, Marianne & Sonja Kosunen & Jaakko Kauko & Berglind Magnúsdóttir & Petteri Hansen & Palle Rasmussen (2018) Deregulation, privatisation and marketisation of Nordic comprehensive education: social changes reflected in schooling. *Education Inquiry* 9(1), 122–141.
- Ervasti, Heikki (1998) Civil criticism and the welfare state. *Scandinavian journal of social welfare* 7(4), 288–299.

- Esping-Andersen, Gösta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. New Jersey: Princeton University Press.
- EVA:n Arvopankki a. Saatavilla: <https://www.eva.fi/arvopankki/perusnakyma.php?q=3768> [Viitattu 11.2.2019]
- EVA:n Arvopankki b. Saatavilla: <https://www.eva.fi/arvopankki/perusnakyma.php?q=397> [Viitattu 11.2.2019]
- EVA:n kansallinen asennetutkimus 2017 [koodikirja]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [tuottaja ja jakaja], 2018.
- Fernández-Albertos, José & Manzano, Dulce (2016) Dualism and support for the welfare state. *Comparative European Politics* 14(3), 349–375.
- Findikaattori (2018a) Väestön koulutus rakenne. Saatavilla: <https://findikaattori.fi/fi/9> [Viitattu 6.4.2019]
- Findikaattori (2018b) Ammatillinen järjestäytyminen. Saatavilla: <https://findikaattori.fi/fi/36> [Viitattu 27.3.2019]
- Forma, Pauli & Niemelä, Mikko & Saarinen, Arttu (2008) *Hyvinvointivaltion kilpailuttaminen*. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö.
- Forma, Pauli & Saarinen, Arttu (2008) Väestön mielipiteet sosiaaliturvasta vuonna 2006. Teoksessa Pasi Moisio & Sakari Karvonen & Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Helsinki: Stakes.
- Forma, Pauli (2006) Niin hyvinä kuin huonoinakin aikoina. Suomalaisten sosiaalipolitiikkaa koskevat mielipiteet vuonna 2004. Teoksessa Mikko Kautto (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2006*. Helsinki: Stakes.
- Fredriksson, Sami & Hyvärinen, Olli & Mattila, Mikko & Wass, Hanna (2009) Kilpailuttaminen poliittisena päätöksenä. Kuntapäätäjien näkemyksiä sosiaali- ja terveyspalvelujen hankinnasta yksityisen sektorin tuottajilta. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö.
- Fredriksson, Sami & Martikainen, Tuomo (2006) Kilpailuttaminen ja kvasimarkkinat: käsitteelliset lähtökohdat. Teoksessa: Sami Fredriksson & Tuomo Martikainen (toim.) *Kilpailuttamisen kokemukset*. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö, 9–18.
- Fredriksson, Sami & Martikainen, Tuomo (2008) Julkista vai yksityistä – kuntalaisten palveluita koskevat valinnat Kunnat ja kilpailu; nro 6. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö.
- Gilbert, Neil (2005) *The "Enabling State?" from Public to Private Responsibility for Social Protection: Pathways and Pitfalls*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 26.
- Gilljam, Mikael & Nilsson, Lennart (1985) Svenska åsikter om den offentliga sektorn – två förklaringsansatser. *Statsvetenskaplig tidskrift* 88(2), 123–139.
- Gingrich, Jane (2011) *Making markets in the Welfare State. The Politics of Varying Market Reforms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gärtner, Manja & Mollerstrom, Johanna & Seim, David (2017) Individual risk preferences and the demand for redistribution. *Journal of Public Economics* 153, 49–55.
- Haavisto, Ilkka (2017) Kunnat kuntokuurille. Teoksessa Matti Apunen, Ilkka Haavisto & Anniina Iskanius & Sarianna Toivonen. *Kumous Kunnissa. EVA:n Arvo- ja asennetutkimus 2017*. Helsinki: EVA, 10–27.
- Haikonen, Jyrki & Kiljunen, Pentti (2003) Mitä mieltä suomalainen? EVA:n asennetutkimuksien kertomaa vuosilta 1984–2003. Helsinki: EVA.
- HE 15/2017 Hallituksen esitys eduskunnalle maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi. Helsinki 2017.

- Heiskala, Risto (2006) Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus, 14–42.
- Helkama, Klaus & Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela & Ruusuvoori, Johanna & Lönnqvist, Jan-Erik & Hankonen, Nelli & Mähönen, Tuuli Anna & Jasinskaja-Lahti, Inga & Lipponen, Jukka (2016) Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.
- Helkama, Klaus (2015) Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää? Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Heuru, Kauko & Mennola, Erkki & Ryyänen, Aimo (2011) Kunta: kunnallisen itsehallinnon perusteet. Tampere: Tampere University Press.
- Hvinden, Bjørn & Johansson, Håkan (2007) Citizenship in Nordic Welfare States: Dynamics of Choice, Duties and Participation in a Changing Europe. Lontoo: Routledge.
- Hyvärinen, Olli & Lith, Pekka (2008) Kilpailuttamisen laajuus ja taustatekijät Suomen kunnissa. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö.
- Ilmapuntari 2006. Kansalaismielipide ja kunnat. Kunnallisalan kehittämissäätiö. Polemia-sarjan julkaisu nro 66. Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö.
- Jæger, M. M. (2006). What Makes People Support Public Responsibility for Welfare Provision: Self-interest or Political Ideology? A Longitudinal Approach. *Acta Sociologica*, 49(3), 321–338. Saatavilla: <https://doi.org/10.1177/0001699306067718> [Viitattu 18.6.2019]
- Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes.
- Kallio, Johanna & Kivijakola, Jonna-Mari (2009) Kansalaisten mielipiteet kunnallisten vanhuspalvelujen riittävydestä vuosina 2000–2006. *Yhteiskuntapolitiikka* 74(6), 604–620.
- Kallio, Johanna (2007) Kansalaisten asennoituminen kunnallisten palvelujen markkinoistumiseen vuosina 1996–2004. *Yhteiskuntapolitiikka* 72(3), 239–255.
- Kallio, Johanna (2008a) Kansalaisten ja kuntajohtajien asennoituminen laajaan kunnalliseen palveluvastuuseen. *Politiikka* 50(2), 100–114.
- Kallio, Johanna (2008b) Yksityisten lääkäripalveluiden käyttö ja ideologiset tekijät. *Yhteiskuntapolitiikka* 73(5), 477–493.
- Kallio, Johanna (2010) Hyvinvointipalvelujärjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet 1996–2006. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 108. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Kangas, Olli (1997) Self-Interest and the Common Good: The Impact of Norms, Selfishness and Context in Social Policy Opinions. *Journal of Socio-Economics* 26(5), 475–494.
- Karsio, Olli & Anttonen, Anneli (2013) Marketisation of eldercare in Finland: legal frames, outsourcing practices and the rapid growth of for-profit services. Teoksessa Gabrielle Meagher & Marta Szebehely (toim.) *Marketisation in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*. Stockholm Studies in Social Work 30. Tukholma: Stockholm University, 85–126.
- Keckman-Koivuniemi, Hannele & Kleemola, Mari (2006) Opas kvantitatiivisten tutkimusaineistojen jatkokäyttöön. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 2. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Kirves, Kaisa (2013) Määrälliseen aineistoon perustuvien tutkielmien menetelmäopas. Saatavilla: <http://www.uta.fi/yky/psy/kaytannot/index/Menetelmaopas%202013-1.pdf> [Viitattu 19.7.2019]

- Koironen, Ilkka & Saarinen, Arttu & Koivula, Aki (2016) Vihreiden jäsenet ja kannattajat. Tarkastelussa yhteiskunnallinen asema ja suhde muihin puolueisiin. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(6), 701–710.
- Koivula, Aki & Räsänen, Pekka & Saarinen, Arttu (2015) Puolueiden kannatus ei väestöryhmissä. *Tieteessä tapahtuu* 33(5), 28–32.
- Komulainen, Mikko (2010) Ulkoistaminen kunnissa. Oikeudellinen tutkimus ulkoistamisen ilmenemismuodoista ja vaikutuksista sekä ulkoistamisen rajoituksista ja sille asetettavista vaatimuksista yhtenä kunnallisten palvelujen tuottamismuotona. Kuntaliiton verkkojulkaisu. Helsinki: Kuntaliitto.
- Kunnallisan kehittämissäätiö (2017) Kansalaismielipide ja kunnat. *Ilmapuntari 2016*. Kunnallisan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu nro 107.
- Kunnallisan kehittämissäätiö (2018) Kansalaismielipide ja kunnat. *Ilmapuntari 2017*. Kunnallisan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu nro 109.
- KvantiMOTV a. Summamuuttuja. Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Saatavilla: <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/summamuuttujat/summamuuttuja.html> [Viitattu 2.12.2018]
- KvantiMOTV b. Regressioanalyysin rajoitteet. Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Saatavilla: <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/regressio/rajoitteet.html> [Viitattu 3.4.2019]
- KvantiMOTV c. Varianssianalyysi. Kvantitatiivisten menetelmien tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Saatavilla: <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/variassi/anova.html> [Viitattu 23.5.2019]
- Lachat, Romain (2018) Which way from left to right? On the relation between voters' issue preferences and left–right orientation in West European democracies. *International Political Science Review* 39(4), 419–435.
- Laki julkisista hankinnoista ja käyttöehtosopimuksista 2016/1397
- Lehto, Juhani & Anttonen, Anneli & Haveri, Arto & Palukka, Hannele (2012) Julkisen palvelun muutos tutkimuksen kohteena. Teoksessa Anneli Anttonen & Arto Haveri & Juhani Lehto & Hannele Palukka (toim.) *Julkisen ja yksityisen rajalla. Julkisen palvelun muutos*. Tampere: Tampere University Press, 11–16.
- Lehto, Juhani & Tynkkynen, Liisa-Kaisa (2013) Älykkäästi suunnitellut sosiaali- ja terveydenhuollon markkinat? *Yhteiskuntapolitiikka* 78(6), 605–617.
- Lister, Ruth (2010) *Understanding Theories and Concepts in Social Policy*. Bristol: Polity Press.
- Meklin, Pentti & Rajala, Tuija & Sinervo, Lotta-Maria & Vakkuri, Jarmo (2009) Kunta hyvinvointipalveluiden järjestäjänä – rajallisten voimavarojen tehokkaan hallinnan ongelma. Teoksessa: Ilari Karppi & Lotta-Maria Sinervo (toim.) *Governance: Uuden hallintatavan jäsentyminen*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Metsämuuronen, Jari (2000) Tilastollisen päättelyn perusteet. *Metodologia -sarja 3*. Helsinki: International Methelp Ky.
- Metsämuuronen, Jari (2003) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp Ky.
- Metsämuuronen, Jari (2008) Monimuuttujamenetelmien perusteet. *Metodologia-sarja 7*. Helsinki: International Methelp Ky.
- Muuri, Anu & Manderbacka, Kristiina (2010) Hyvinvointivaltion kannatusperusta. Teoksessa Marjo Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: THL, 96–110.

- Muuri, Anu & Manderbacka, Kristiina (2014) Suomalaisten hyvinvointivaltion kannatusperustan ulottuvuudet. Teoksessa Marjo Vaarama & Sakari Karvonen & Laura Kestilä & Pasi Moisio & Anu Muuri (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2014. Helsinki: THL, 260–269.
- Muuri, Anu (2008) Sosiaalipalveluja kaikille ja kaiken ikää? Tutkimus suomalaisten mielipiteistä ja kokemuksista sosiaalipalveluista sekä niiden suhteesta ja legitimitetistä. *Stakes. Tutkimuksia* 178. Helsinki: Stakes.
- Niemelä, Mikko (2008) Julkisen sektorin pitkä kaari Valtava-uudistuksesta Paras-hankkeeseen. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 102. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Nulty, Duncan D. (2008) The adequacy of response rates to online and paper surveys: what can be done? *Assessment & Evaluation in Higher Education* 33(3), 301–314.
- Nummenmaa, Lauri (2009) Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät. Helsinki: Tammi.
- Näätänen, Ari-Matti & Pia Londén (2018) Sosiaalibarometri 2018. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry.
- Pekola-Sjöblom, Marianne (2012) Kuntalaiset kunnallisten palveluiden arvioitsijoina. Tutkimus kuntalaisten mielipiteistä kunnallisista palveluista ARTTU-tutkimuskunnissa vuosina 2008 ja 2011. Paras-Arttu-ohjelman tutkimuksia nro 21. Helsinki: Kuntaliitto.
- Pierson, Christopher (2007) *Beyond the Welfare State. The New Political economy of Welfare*. Pennsylvania: The Pennsylvania University Press.
- Pierson, Paul (1993) When Effect Becomes Cause. *Policy Feedback and Political Change*. *World Politics* 45(4), 595–628.
- Pierson, Paul (1994) *Dismantling the welfare state? Reagan, Thatcher and the politics of retrenchment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pierson, Paul (2001) *Coping with Permanent Austerity: Welfare State Restructuring in Affluent Democracies*. Teoksessa Paul Pierson (toim.) *The New Politics of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press, 410–456.
- Pirttilä-Backman, Anna-Maija (2010) *Arkiajattelu*. Teoksessa Eero Suoninen & Anna-Maija Pirttilä-Backman & Anna Riitta Lahikainen & Marjo Ahokas. *Arjen sosiaalipsykologia*. Helsinki: WSOY.
- Pollitt, Christopher & Bouckaert, Geert (2000) *Public management reform. A comparative analysis*. New York: Oxford University Press.
- Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019 (2019) *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:23. Helsinki: Valtioneuvos. Saatavilla: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161662/Osallistava_ja_osaava_Suomi_2019_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 26.8.2019]
- Rahkonen, Juho (2006) *EVA ja globalisaatioasenteet*. Teoksessa Pertti Suhonen. *Mielipidetutkimus ja yhteiskunta*. Tampere: Tampere University Press, 163–177.
- Rannisto, Pasi-Heikki & Tienhaara, Piia (2016) *Johdanto – julkiset sotepalvelut markkinoilla*. Teoksessa Pasi-Heikki Rannisto & Piia Tienhaara (toim.) *Sote-palvelut markkinoilla – tavoitteita, toiveita ja ristiriitoja*. Tampere: Tampere University Press, 9–25.
- Rasi, Ilkka & Lepola, Esa & Muhli, Arto & Kannianen, Aila (2007) *SPSS 14.0 for Windows: Perusteet*. Oulu: Oulun yliopisto.

- Ruskoaho, Juho & Vänskä, Jukka & Heikkilä, Teppo & Hyppölä, Harri & Halila, Hannu & Kujala, Santero & Virjo, Irma & Mattila, Kari (2010) Postitse vai sähköisesti? Näkemyksiä tiedonkeruumenetelmän valintaan Lääkäri 2008 -tutkimuksen pohjalta. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 47(4), 279–285.
- Saari, Juho (2017) Hyvinvointivaltio markkinayhteiskunnassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(4), 479–485.
- Saarinen, Arttu (2007) Lääkäreiden mielipiteet terveydenhuollon markkinoistumisesta. *Yhteiskuntapolitiikka* 72(6), 599–612.
- Saarinen, Arttu (2010) Suomalaiset lääkärit ja Suomen Lääkäriliitto osana hyvinvointivaltiota ja sen terveyspolitiikkaa. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 114. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Sihvo, Tuire & Uusitalo, Hannu (1994) The Impact of Economic Crisis on Public Support for the Welfare State. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Sihvo, Tuire & Uusitalo, Hannu (1995) Economic Crises and Support for the Welfare State in Finland 1975–1993. *Acta Sociologica* 38(3), 251–262.
- Stenvall, Jari & Virtanen, Petri (2012) Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistaminen: kehittämisen mallit, toimintatavat ja periaatteet. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Suhonen, Pertti (2006) Mielipidetutkimus ja yhteiskunta. Tampere: Tampere University Press.
- Suomen perustuslaki 1999/731.
- Svallfors, Stefan (1994) The End of Class Politics? Structural Cleavages and Attitudes to Swedish Welfare Policies. *Acta Sociologica* 38(1), 53–57.
- Svallfors, Stefan (2003) Welfare Regimes and Welfare Opinions: A Comparison of Eight Western Countries. *Social Indicators Research*, 64(3), 495–520.
- Svallfors, Stefan (2004) Class, Attitudes and the Welfare State: Sweden in Comparative Perspective. *Social Policy and Administration* 38(2), 119–138.
- Svallfors, Stefan (2006) The Moral Economy of Class. Class and Attitude in Comparative Perspective. Stanford: Stanford University Press.
- Svallfors, Stefan (2011) A Bedrock of Support? Trends in Welfare State Attitudes in Sweden, 1981–2010. *Social Policy and Administration* 45(7), 806–825.
- Svallfors, Stefan (2012) Welfare State and Welfare Attitudes. Teoksessa Stefan Svallfors (toim.) *Contested Welfare States: Welfare Attitudes in Europe and Beyond*. Stanford: Stanford University Press, 1–24.
- Svallfors, Stefan (2013) Making markets in the welfare state: The politics of varying market reforms. *Perspectives on Politics* 11(2), 662–664.
- Szebehely, Marta & Meagher, Gabrielle (2018) Nordic Eldercare – Weak Universalism Becoming Weaker? *Journal of European Social Policy* 28(3), 294–308.
- Tabachnick, Barbara & Fidell, Linda (2001) *Using Multivariate Statistics*. 4th Edition. Boston: Allyn & Bacon.
- Taylor-Gooby, Peter (2004) Open markets and welfare values Welfare values, inequality and social change in the silver age of the welfare state. *European Societies* 6(1), 29–48.
- Tilastokeskus (2018) Väestötietoja maakunnittain. Saatavilla: https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html [Viitattu 1.4.2019]

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki: TENK. Saatavilla: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf [Viitattu 14.12.2019]
- Tuurnas, Saana-Kaisa & Kurkela, Kaisa & Rannisto, Pasi-Heikki (2016) Osallisuuden monet kasvot. Teoksessa Pasi-Heikki Rannisto & Piia Tienhaara (toim.) Sote-palvelut markkinoilla – tavoitteita, toiveita ja ristiriitoja. Tampere: Tampere University Press, 103–124.
- Töttö, Pertti (2004) Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.
- Valtiovarainministeriö (2006) Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä voidaan tiivistää julkisessa palvelutuotannossa. Työryhmämuistio: 7/2006. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Valtiovarainministeriö. Kuntien tehtävät ja toiminta. Saatavilla: <https://vm.fi/kuntien-tehtavat-ja-toiminta> [Viitattu 6.11.2018]
- Vidler, Elizabeth & Clarke, John (2005) Creating Citizen-Consumers: New Labour and the Remaking of Public Services. *Public Policy and Administration* 20(2), 19–37.
- Virtanen, Ari (2018) Terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö 2014. Tilastoraportti 1/2018. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135915/TR_01_18.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 3.12.2018]
- Wolf, Christof & Best, Henning (2015) Linear regression. Teoksessa Henning Best & Christof Wolf (toim.) *The Sage Handbook of Regression Analysis and Causal Inference*. London: Sage, 57–82.
- Yliaska, Ville (2010) Hajautuiko valtion valta? *New Public Management ja hallinnon murros (1983–1993)* *Yhteiskuntapolitiikka* 75(4), 361–376.

Aineisto:

- Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA): EVAn kansallinen asennetutkimus 2017 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 2.0 (2018-01-12). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3157>

LIITTEET

Liite A. *Pääkomponenttianalyysin rotatoidut lataukset kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatuksen asenneväittämällä summamuuttujan muodostamiseksi.*

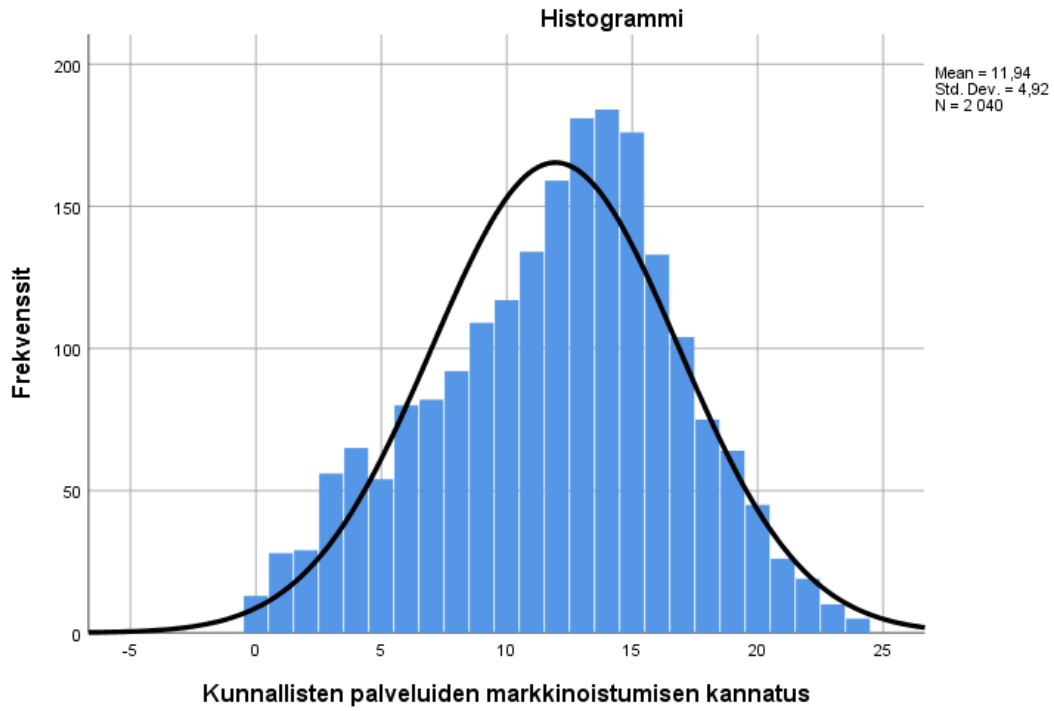
	Pääkomponentit	
	1	2
q1a_5. On hyvä asia, että julkisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa siirrytään valinnanvapausmalliin, jossa kansalainen valitsee itselleen palveluntuottajan	,682	-,313
q1a_15. Olennaista julkisissa palveluissa ei ole se, kuka ne tuottaa, vaan se että ne ovat kaikkien saatavilla	,743	
q1b_6. On yhdentekevää, tuottaako koulutuspalveluita kunta, kolmas sektori vai yritykset, kunhan opetuksen laadusta ja tasa-arvoisuudesta pidetään huolto	,784	
q1b_11. Kuntapalvelut kohenevat, jos kuntien oma palveluntuotanto altistetaan kilpailulle yritysten ja kolmannen sektorin palveluntuottajien kanssa	,677	-,407
q1b_6. Markkinavoimat ohjaavat liikaa suomalaisen yhteiskunnan toimintaa		,854
q1c_16. On kuntalaisen etu, että kunnat tuottavat mahdollisimman paljon palveluistaan itse ja hankkivat ulkopuolelta vain täydentäviä palveluita	-,323	,618
q1d_4. Yrityksillä ei pitäisi olla mitään roolia koulujen kehittämisessä		,462
q1d_7. Maamme julkisista palveluista suuri osa tulisi ulkoistaa yksityisten palveluntuottajien hoidettavaksi, jotta palveluiden tuotanto tehostuisi	,674	-,386
q1d_10. Suomalainen yhteiskunta on antautunut liiaksi sokeiden markkinavoimien ja itsekkään voitontavoittelun ohjattavaksi		,860

Rotatointi: Varimax with Kaiser Normalization
KMO=0,852
Bartlettin sfäärisyystesti $p < 0,001$

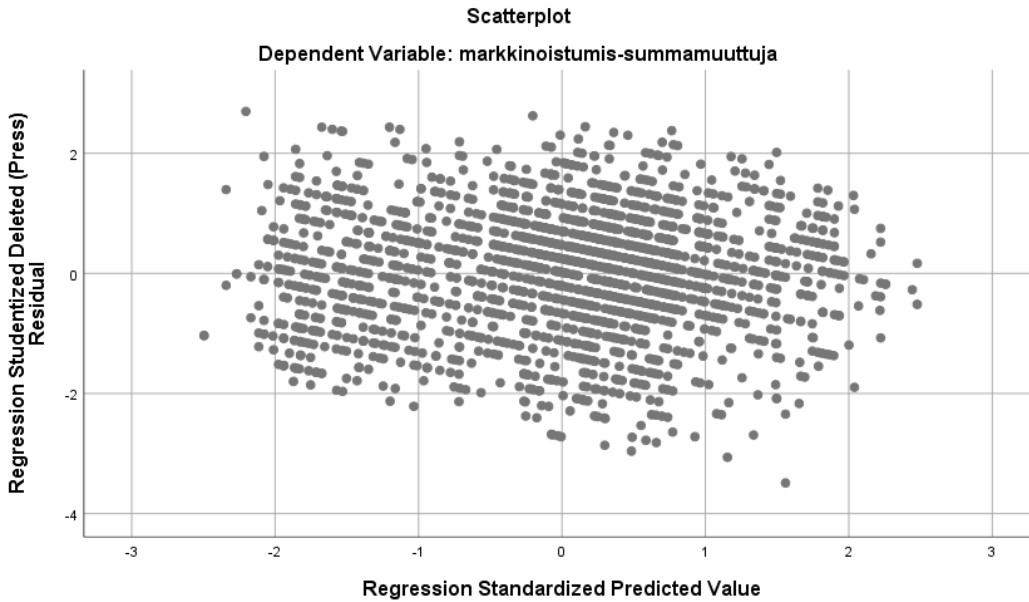
Liite B. Korrelaatiomatriisi. Lineaarisen regressioanalyysin muuttujien välinen korrelaatio (Pearson). N=1968.

Muuttujat	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.
1. Summamuuttuja																			
2. Sukupuoli	,038																		
3. 18.29-vuotiaat	,064	,178																	
4. 30–45-vuotiaat	-,091	-,033	-,289																
5. 46–59-vuotiaat	-,011	-,076	-,278	-,412															
6. 60–70-vuotiaat	,052	-,039	-,257	-,381	-,367														
7. Koulutus	-,025	,042	-,220	,029	,050	,105													
8. Työväenluokka	-,077	,045	,068	,044	-,008	-,096	-,303												
9. Alempi keskiluokka	-,047	-,005	,012	,012	,015	-,038	-,005	-,185											
10. Keskiluokka	,009	-,046	-,099	-,038	,008	,115	,171	-,370	-,293										
11. Ylempi keskiluokka, yläluokka	,096	-,079	-,62	,010	,016	,025	,178	-,182	-,144	-,288									
12. Ei luokkaa	,025	,082	,095	-,016	-,029	-,034	-,053	-,233	-,185	-,370	-,182								
13. Työpaikan sektori	-,069	,096	-,092	-,053	,077	,054	,142	,002	-,055	,063	-,024	-,012							
14. Puoluekanta: vasemmisto	-,344	,010	-,052	-,021	,024	,041	-,038	,195	,008	-,075	-,079	-,043	,067						
15. Keskusta	,083	-,124	-,032	-,041	,016	,054	,006	-,071	,011	,057	-,004	-,005	-,017	-,234					
16. Oikeisto	,263	-,123	-,028	-,057	-,028	,113	,112	-,173	-,028	,069	,216	-,069	-,025	-,211	-,182				
17. Vihreät	-,064	,172	,076	,107	-,051	-,124	,089	-,032	-,004	,014	,019	,003	,030	-,219	-,189	-,170			
18. Ei äänestäisi	,026	-,044	,020	,001	,024	-,043	-,112	,038	-,105	-,033	-,047	,055	-,056	-,122	-,105	-,095	-,099		
19. Ei osaa/ halua sanoa puoluekantaansa	,079	,075	,026	,012	,015	-,051	-,072	,022	,016	,026	-,084	,068	-,024	-,321	-,277	-,250	-,259	-,145	
20. Ammatillisen keskusjärjestön jäsenyys	-,144	,004	-,101	,095	,132	-,151	,082	,026	-,033	,066	,000	-,079	,150	,102	-,043	-,059	,023	,003	-,032

Liite C. *Kunnallisten palveluiden markkinoistumisen kannatuksen summamuuttuja. N=2040.*

Liite D. *Residuaalien homoskedastisuus.*

Liite E. Residuaalit todennäköisyyden skaalalla normal probability- kuvassa.

